

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ย
ของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์

ณัฐพล เสนวงษ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ปีการศึกษา 2566

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ย
ของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ
จังหวัดเพชรบูรณ์

ณัฐพล เสนวงษ์

การค้นคว้าอิสระนี้เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตามหลักสูตร
รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์
มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี
ปีการศึกษา 2566
ลิขสิทธิ์ของมหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี อนุมัติการค้นคว้าอิสระเรื่อง การนำกระบวนการ
ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ
อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เสนอโดย นายณัฐพล เสนวงษ์ เป็นส่วนหนึ่งของการศึกษาตาม
หลักสูตรรัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์

.....คนบดีคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์เพชรรัตน์ บริสุทธิ์)
วันที่ 8 เดือน พฤศจิกายน พ.ศ. 2566

คณะกรรมการสอบการค้นคว้าอิสระ

.....ประธานกรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี รัตนเสริมพงศ์)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง)

.....กรรมการ
(ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์)

หัวข้อการค้นคว้าอิสระ	การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
อาจารย์ที่ปรึกษา	ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี รัตนเสริมพงศ์ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง
ชื่อนักศึกษา	ณัฐพล เสนวงษ์
สาขาวิชา	รัฐประศาสนศาสตร์
ปีการศึกษา	2566

บทคัดย่อ

การวิจัยมุ่งศึกษา 1) สภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน 2) แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ โดยใช้การสัมภาษณ์เชิงลึกผู้เกี่ยวข้อง 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

ผลการวิจัยพบว่า 1) การไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ต้องมีเหตุการณ์แจ้งความร้องทุกข์เกิดขึ้นก่อน โดยมีกระบวนการ (1) ก่อนการไกล่เกลี่ย (2) ระหว่างไกล่เกลี่ย (3) หลังการไกล่เกลี่ย 2) แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยประกอบด้วย (1) การสร้างความเข้าใจและรับฟังความต้องการของคู่กรณี (2) การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยให้กับพนักงานสอบสวน (3) การจัดหาสถานที่ไกล่เกลี่ยที่สะดวกและเหมาะสม

ประกาศคุณูปการ

การค้นคว้าอิสระฉบับนี้สำเร็จลุล่วงไปได้ด้วยความกรุณาจากผู้ที่เกี่ยวข้องหลายท่านที่จะได้กล่าวถึงไว้ ณ ที่นี้ ผู้วิจัยขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.มยุรี รัตนเสริมพงศ์ ที่ปรึกษาหลัก และขอขอบพระคุณ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วราภรณ์ ทรัพย์รวงทอง ที่ปรึกษาร่วม และ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.ดรณศักดิ์ ตติยะลาภะ ประธานสอบ ผู้ช่วยศาสตราจารย์ ดร.วาสิตา เกิดผล ประสพศักดิ์ กรรมการสอบ ที่ได้กรุณาแนะนำให้คำปรึกษาและเอาใจใส่แก้ไขข้อบกพร่องด้วยดี ทำให้การค้นคว้าอิสระมีความสมบูรณ์ถูกต้อง จึงขอขอบพระคุณอย่างสูง

ขอขอบพระคุณบุคลากรในหน่วยงานองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชน และประชาชนในชุมชน ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ทุก ๆ ท่านที่เป็นกลุ่มผู้ให้ข้อมูลในงานวิจัยครั้งนี้ ขอขอบคุณทุก ๆ คนในครอบครัว และเพื่อนร่วมงานทุก ๆ ท่าน ที่ให้ความกรุณาช่วยเหลือในการเก็บรวบรวมข้อมูลในการวิจัยและเป็นกำลังใจให้ผู้วิจัยด้วยดีตลอดมา ประโยชน์และคุณค่าอันพึงได้จากงานวิจัยฉบับนี้ ผู้วิจัยขอมอบเป็นเครื่องบูชาพระคุณแก่บิดา มารดา บุรพาจารย์ คณาจารย์ และผู้มีพระคุณทุกท่าน ที่อบรมสั่งสอนให้เกิดสติปัญญาความรู้และวิชาชีพ ตลอดจนชื่นนำคุณธรรมในการดำเนินชีวิตแก่ผู้วิจัย

ณัฐพล เสนวงษ์

สารบัญ

	หน้า
บทที่ 1 บทนำ.....	1
ภูมิหลัง.....	1
คำถามการวิจัย.....	2
วัตถุประสงค์ของการวิจัย.....	3
กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
ขอบเขตของการวิจัย.....	3
ประโยชน์ของการวิจัย.....	4
นิยามศัพท์เฉพาะ.....	4
บทที่ 2 เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	6
ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	6
แนวคิดและหลักการสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	9
ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	13
องค์ประกอบของการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	15
รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์.....	15
พัฒนาการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย.....	19
ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของไทย.....	20
หลักการเกี่ยวกับงานสืบสวนและสอบสวน.....	22
ขั้นตอนการสืบสวนหลังเกิดเหตุ.....	22
ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน.....	23
บทบาทของการเป็นผู้ประสานงาน.....	24
ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ.....	24
งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง.....	26
บทที่ 3 วิธีดำเนินการวิจัย.....	30
ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง.....	30
เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล.....	30
ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ.....	31
การเก็บรวบรวมข้อมูล.....	32
การวิเคราะห์ข้อมูล.....	32

	หน้า
บทที่ 4 ผลการวิเคราะห์ข้อมูล.....	33
กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงาน สอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.....	33
แนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการไกล่ เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์.....	41
บทที่ 5 สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ.....	43
สรุปผลการวิจัย.....	43
อภิปรายผล.....	46
ข้อเสนอแนะ.....	48
บรรณานุกรม.....	50
ภาคผนวก.....	53
ภาคผนวก ก แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย.....	54
ประวัติผู้ทำการค้นคว้าอิสระ.....	57

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

สารบัญภาพ

	หน้า
ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย.....	3
ภาพ 2 ขั้นตอนการสืบสวนหลังเกิดเหตุ.....	23
ภาพ 3 ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงาน สอบสวน.....	45

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทที่ 1

บทนำ

ภูมิหลัง

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) มาจากรากศัพท์ คำว่า Restorative หรือ Restoration แปลว่า การฟื้นฟู การซ่อมแซม การทำกลับให้คืนดีดังเดิม หรือการปฏิสังขรณ์ ดังนั้น หากแปลเป็นภาษาไทยให้ตรงกับคำว่า “กระบวนการยุติธรรมเชิงปฏิสังขรณ์” ซึ่งเดิมเคยมีการใช้คำว่า “การฟื้นฟูความยุติธรรม” “ความยุติธรรมสร้างสรรค์” และ “ความยุติธรรมแบบบูรณาการ” เป็นต้น โดยเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 ในการประชุมเพื่อเสนอยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย ณ ตึกสันติไมตรี ทำเนียบรัฐบาลได้มีการใช้คำว่า “การอำนวยความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” เพราะมองว่า “เป้าหมายสุดท้ายของ Restorative Justice คือ ต้องการทำให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบได้กลับคืนสู่สภาพดีดังเดิม อันเป็นการสร้างความสมานฉันท์ในสังคม” ซึ่งแนวคิดนี้ในการประชุมผู้เชี่ยวชาญสหประชาชาติ เพื่อปรับปรุงหลักการพื้นฐานเรื่อง Restorative Justice (UN Expert Meeting on Basic Principle Restorative Justice) ซึ่งจัดขึ้นเมื่อเดือนตุลาคม พ.ศ. 2544 ณ ประเทศแคนาดา ได้มีการหยิบยกคำว่า “Restorative Justice” มาเป็นประเด็นว่า คำดังกล่าวเมื่อแปลเป็นภาษาไทยแล้วไม่สื่อความหมายหรือสร้างความเข้าใจได้ไม่ดีเหมือนภาษาอังกฤษ จึงได้มีการเสนอว่าอย่างน้อยในอารัมภบทของหลักการพื้นฐาน (basic principle) ขอให้ใช้คำว่า “social harmony” อยู่ด้วย เพื่อที่คนในเอเชียซึ่งคุ้นเคยกับแนวคิดเรื่อง “harmony” จะได้คิดต่อว่าจะใช้คำอะไรจึงจะสื่อความหมายได้ โดยประเทศไทยนั้นได้ใช้คำว่า “สมานฉันท์” ซึ่งมีความหมายคล้ายกับคำว่า social harmony และในที่สุดได้ข้อสรุปเป็นหลักการพื้นฐานแห่งสหประชาชาติ ว่าด้วยการดำเนินโครงการกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในเรื่องทางอาญา (Declaration of Basic Principles on the Use of Restorative Justice Programs in Criminal Matters) ว่า “กระบวนการเชิงสมานฉันท์” หมายถึง วิธีการใด ๆ ซึ่งผู้เสียหายและผู้กระทำผิด รวมถึงในกรณีที่สมควรอาจมีบุคคลอื่น ๆ หรือมีสมาชิกคนอื่น ๆ ของชุมชนที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมนั้น ได้เข้ามามีส่วนร่วมกันอย่างจริงจังในการแก้ไขปัญหาที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรมโดยทั่วไปแล้วอาจมีการช่วยเหลือโดย “ผู้ประสานงาน” กระบวนการเชิงสมานฉันท์อาจได้แก่ การไกล่เกลี่ย การประนอมข้อพิพาท การประชุมกลุ่ม และการพิพาทกษาโดยการประชุมล้อมวง “ผลในทางสมานฉันท์” หมายถึง ข้อตกลงที่เป็นผลมาจากกระบวนการเชิงสมานฉันท์ ผลในทางสมานฉันท์ ได้แก่ การตอบสนองต่อโครงการ เช่น การฟื้นฟู การเยียวยา และการทำงานบริการสังคม โดยมุ่งหมายเพื่อให้ตรงกับความต้องการ ความรับผิดชอบของแต่ละบุคคล และความต้องการความรับผิดชอบร่วมกันของคู่กรณี เพื่อให้บรรลุผลในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้กลับคืนมา มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (เพลินดา ตันรังสรรค์, 2553, หน้า 55)

อนึ่ง การนำหลักยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในชั้นพนักงานสอบสวนนั้น ถือได้ว่าเป็นแนวความคิดใหม่ที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของแนวปฏิบัติเดิมกล่าวคือ ในชั้นพนักงานสอบสวนมักจะมีการดำเนินกระบวนการอย่างหนึ่งซึ่งเรียกว่า “การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท” ซึ่งเป็นกระบวนการที่ให้คู่กรณีสามารถเจรจาตกลงกันและระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น โดยการดำเนินการดังกล่าวอยู่ภายใต้การ

ควบคุมดูแลของพนักงานสอบสวน สำหรับลักษณะในการดำเนินการกระบวนการนั้นก็คือ เมื่อเกิดข้อพิพาทเข้ามาสู่ชั้นพนักงานสอบสวน พนักงานสอบสวนจะพิจารณาลักษณะของข้อพิพาทที่เกิดขึ้นว่ามีลักษณะเช่นใด หากมีลักษณะที่รุนแรง เช่น เหตุการณ์ที่เป็นคดีอาญาและมีอัตราโทษสูงตามกฎหมาย เจ้าพนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการนำข้อพิพาทนั้นเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามปกติ แต่หากพนักงานสอบสวนพิจารณาแล้วเห็นว่าลักษณะของข้อพิพาทดังกล่าวไม่มีลักษณะรุนแรง เช่น คดีที่มีลักษณะเป็นคดีลหุโทษ กล่าวคือ คดีที่ความผิดเล็กน้อย ความผิด ที่มีอัตราโทษเบา หรือโทษไม่ร้ายแรง หากดำเนินการนำข้อพิพาทนั้นเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรมตามปกติ ผลเสียที่เกิดขึ้นจะมากกว่าประโยชน์ที่ทุกฝ่ายจะได้รับ ไม่ว่าจะเป็นฝ่ายของคู่กรณีหรือทางด้านระบบของกระบวนการยุติธรรมก็ดีเจ้าพนักงานสอบสวนก็จะดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้น ซึ่งวัตถุประสงค์หลักของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยนั้นคือ ความต้องการลดปริมาณคดีที่จะเข้าสู่ระบบกระบวนการยุติธรรม (สิทธิกร ศักดิ์แสง, 2559, หน้า 54 - 55)

อย่างไรก็ดีในอดีตปัญหาที่พบจากการดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาในชั้นพนักงานสอบสวนก็คือ การดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททางอาญาของพนักงานสอบสวนขาดแนวทางและหลักเกณฑ์ที่ชัดเจนในการที่จะนำมาปฏิบัติร่วมกัน และปัญหาความไม่แน่นอนจากการใช้ดุลพินิจของพนักงานสอบสวนในการดำเนินการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท อีกทั้งกระบวนการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทของพนักงานสอบสวนนั้น มีวัตถุประสงค์หลัก คือ การยุติคดีเพื่อให้พ้นจากกระบวนการยุติธรรม โดยไม่ได้ให้ความสำคัญกับเรื่องการเยียวยาผลกระทบอันเนื่องมาจากการกระทำความผิดที่เกิดขึ้น ต่อผู้ที่ได้รับความเสียหายรวมทั้งชุมชนที่ได้รับผลกระทบไม่ว่าจะเป็นการเยียวยาทั้งในด้านความเสียหายที่คำนวณเป็นตัวเงินได้ รวมทั้งความเสียหายด้านจิตใจและอารมณ์ และแนวทางในการฟื้นฟูความสัมพันธ์ระหว่างตัวผู้เสียหาย ตัวผู้กระทำความผิด และชุมชนเท่าที่ควร อีกทั้งยังขาดแนวคิดและกระบวนการในการบำบัดฟื้นฟูผู้กระทำความผิดที่จะทำให้เกิดความสำนึกและความรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดการกระทำความผิดเกิดขึ้นซ้ำซาก รวมถึงขาดโอกาสในการให้ชุมชนที่ได้รับผลกระทบ เข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินการดังกล่าว ซึ่งปัญหาต่าง ๆ เหล่านี้นั้นล้วนแล้วแต่เป็นกุญแจสำคัญที่จะทำให้สังคมเกิดความสมานฉันท์ และเกิดความสงบสุขขึ้น

จะเห็นได้ว่าการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน เป็นกระบวนการที่สำคัญในการดำเนินการ เพื่อแก้ไขความขัดแย้งของบุคคลในสังคมให้ได้รับความเป็นธรรม อันเกิดจากกระบวนการทัศนคติความยุติธรรมที่เป็นปรัชญา เพื่อสร้างความสมัครสมานสามัคคีระหว่างเหยื่ออาชญากรรมผู้กระทำความผิดและชุมชนขึ้นใหม่อีกครั้ง ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ว่าสถานีตำรวจภูธรศรีเทพมีกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นเช่นไร

คำถามการวิจัย

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่นำมาใช้ในการไกล่เกลี่ยเป็นอย่างไร
2. จะมีแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนได้อย่างไร

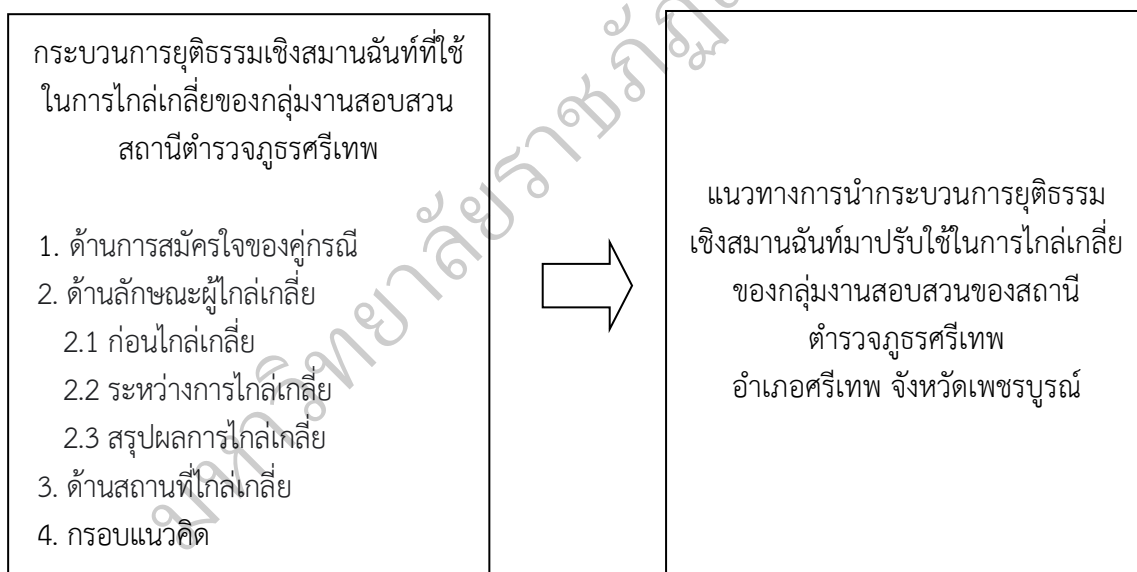
วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และปัญหาการใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

กรอบแนวคิดในการวิจัย

การศึกษาครั้งนี้ มุ่งศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2562) แนวคิดเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการดำเนินการ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2564, หน้า 24 - 43) และทำการสังเคราะห์จึงได้กรอบแนวคิดในการวิจัย ดังนี้

ตัวแปรที่ศึกษา



ภาพ 1 กรอบแนวคิดในการวิจัย

ขอบเขตของการวิจัย

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยที่ใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) โดยมีรายละเอียด ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา ศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ศึกษาพระราชบัญญัติการใกล้เคียงข้อพิพาท พ.ศ. 2562 (สำนักงานศาลยุติธรรม, 2562) แนวคิดเกี่ยวกับ

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และวิธีการดำเนินการ (สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย, 2564, หน้า 24 - 43)

- 1.1 ด้านการสมัครใจของคู่กรณี
- 1.2 ด้านลักษณะผู้ไกล่เกลี่ย
 - 1.2.1 ก่อนไกล่เกลี่ย
 - 1.2.2 ระหว่างการไกล่เกลี่ย
 - 1.2.3 สรุปผลการไกล่เกลี่ย
- 1.3 ด้านสถานที่ไกล่เกลี่ย
- 1.4 กรอบแนวคิด
2. ด้านประชากรและกลุ่มตัวอย่าง รูปแบบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ การสัมภาษณ์แบบเชิงลึก จำนวน 10 คน (สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ, 2563, หน้า 2 - 3) ได้แก่
 - 2.1 ผู้บริหารสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ จำนวน 2 คน
 - 2.2 ข้าราชการตำรวจกลุ่มงานสอบสวน จำนวน 4 คน
 - 2.3 ประชาชนผู้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย จำนวน 3 คน
 - 2.4 ทนายความ จำนวน 1 คน
3. ขอบเขตด้านเวลา ระยะเวลาในการศึกษาวิจัยครั้งนี้ อยู่ในช่วงเดือนตุลาคม พ.ศ.2563 ถึงเดือนมีนาคม พ.ศ. 2564 รวมระยะเวลา 6 เดือน
4. ขอบเขตด้านพื้นที่ ทำการศึกษาและเก็บรวบรวมข้อมูลในพื้นที่รับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ประโยชน์ของการวิจัย

1. ได้แนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
2. ให้องค์กรอื่นที่เกี่ยวข้องสามารถนำไปใช้เป็นแนวทางในการพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้อย่างเหมาะสม

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่จะดึงผู้ที่มีส่วนได้ส่วนเสียในการกระทำความผิดใด ๆ ความผิดหนึ่ง เข้ามามีส่วนร่วมให้มากที่สุด เพื่อให้สามารถเยียวยาฟื้นฟู และทำให้ความเสียหายนั้นกลับคืนดีให้มากที่สุดในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธร ศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีองค์ประกอบของการดำเนินการ คือ

- 1.1 ด้านการสมัครใจของคู่กรณี
- 1.2 ด้านลักษณะผู้ไกล่เกลี่ย
 - 1.2.1 ก่อนไกล่เกลี่ย
 - 1.2.2 ระหว่างการไกล่เกลี่ย

- 1.2.3 สรุปผลการใกล้เคียง
- 1.3 ด้านสถานที่ใกล้เคียง
- 1.4 กรอบแนวคิด
- 2. สถานีตำรวจ หมายถึง สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ ทำการศึกษาเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ ในการปฏิบัติงานใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัด เพชรบูรณ์ ซึ่งผู้ศึกษาได้ทำการรวบรวมข้อมูล แนวคิด ทฤษฎี เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อใช้ในการประกอบการศึกษาครั้งนี้ โดยมีรายละเอียดหัวข้อ ดังนี้

1. ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. แนวคิดและหลักการสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
4. องค์ประกอบของการดำเนินการใกล้เคียงตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
5. หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
6. รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
7. พัฒนาการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย
8. ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของไทย
9. หลักการเกี่ยวกับงานสืบสวนและสอบสวน
10. ขั้นตอนการสืบสวนหลังเกิดเหตุ
11. ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน
12. บทบาทของการเป็นผู้ประสานงาน
13. ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ
14. งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เป็นแนวคิดใหม่ที่มีการ เคลื่อนไหวผลักดันให้มีการนำมาใช้กันทั้งในระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญา และนอก กระบวนการยุติธรรม ผู้สนับสนุนกระบวนการที่ศรัทธาในกระบวนการยุติธรรมแนวใหม่นี้ต่างสนับสนุน ให้กรอบความคิดใหม่นี้เป็นรูปแบบใหม่ที่จะนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมโดยเฉพาะ การตั้งคำถาม จากสังคมอย่างมากมายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมหลักในรูปแบบเก่า (Retributive Justice) ใน เชิงแก้แค้นทดแทนที่ไม่สามารถแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดอย่างได้ผล ในขณะที่เดียวกันก็มีผลการศึกษา เปรียบเทียบระหว่างแนวคิด Retributive Justice กับ Restorative Justice ของ ฮาวเวิร์ด ซีห์ร (Howard Zehr, 2004, p.2) ที่ Zehr มีความเห็นว่า ระบบกระบวนการยุติธรรมแบบเก่ายังมีการ ผ่าฝืนกฎหมายมีการกระทำผิดซ้ำอยู่อย่างต่อเนื่อง ในขณะที่แนวคิดกระบวนการยุติธรรม เชิงสมานฉันท์นั้น เป็นแนวคิดที่จะแก้ไขฟื้นฟูผู้ที่กระทำผิดในสังคมโดยไม่มองเพียงแต่ว่าอาชญากร คือผู้ที่กระทำผิดต่อรัฐเท่านั้น แต่อาชญากรนั้นกระทำผิดแล้วเกิดผลกระทบต่อสังคม สังคมต้องร่วม รับผิดชอบต่อผลอันนั้น ดังนั้น Zehr จึงพยายามคิดแสวงหาวิธีที่จะนำกระบวนการแก้ไขฟื้นฟูโดย

คำนึงถึงเหยื่ออาชญากรรมจำเลย และชุมชน ที่จะหาทางออกร่วมกันทั้งการแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิด การไกล่เกลี่ย และการเยียวยา

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) เกิดขึ้นครั้งแรกที่ประเทศแคนาดา ในช่วงปี ค.ศ. 1970 เป็นแนวคิดที่ใช้ในการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด โดยผู้กระทำผิดจะถูกนำมาที่บ้านของเหยื่อเพื่อให้เห็นว่าผลของการกระทำของตนเองทำให้เหยื่อ รวมทั้งครอบครัว และชุมชนที่เหยื่อเป็นสมาชิกได้รับความเดือดร้อนเพียงใด ถ้าวัดว่าโบสถ์เป็นผู้นำในการเคลื่อนไหวในการนำระบบนี้มาใช้เป็นครั้งแรก โดยเน้นหลักคำสอนของชาวคริสเตียน ที่เน้นการเลื่อมใสในศาสนาเพื่อช่วยให้ตนเองพ้นจากทุกข์เพื่อให้เกิดความสันติสุขเป็นหลัก แม้ว่าช่วงปี ค.ศ. 1980 – 1990 แนวคิดดังกล่าวจะเปลี่ยนไปเป็นหลักในทางโลกมากกว่าทางศาสนาก็ตาม แต่หลักดังกล่าวยังคงเป็นพื้นฐานความเชื่อของศาสนาคริสต์ในเรื่องการให้อภัยและการเยียวยารักษา

Restorative Justice เริ่มจากในช่วงปี ค.ศ. 1970 ในประเทศแคนาดานั้นได้มีโครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ถูกเริ่มนำมาใช้กับผู้กระทำผิดที่เป็นผู้เยาว์ และขยายไปเป็นโครงการสำหรับผู้ต้องหาที่รอลงอาญา โดยให้เหยื่อและผู้กระทำผิดร่วมกันกำหนดโทษเพื่อนำเสนอต่อผู้พิพากษาเพื่อพิจารณา ซึ่งวิธีการนี้จะประนีประนอมแก่ผู้กระทำผิดในลักษณะที่เป็นไปตามความต้องการของเหยื่อ และจะช่วยลดอัตราการกระทำผิดซ้ำซ้อน และเป็นการชดใช้ความเสียหายที่เกิดขึ้นได้อย่างมีประสิทธิภาพ และสิ่งที่คาดไม่ถึงอีกประการหนึ่งก็คือประโยชน์ที่เหยื่อจะได้รับ กล่าวคือ เหยื่อมีความพอใจต่อการตัดสินคดีโดยวิธีการนี้มากกว่าการใช้กระบวนการทางศาลที่ใช้ในปัจจุบัน

ช่วง 20 ปีที่ผ่านมา Restorative Justice ได้เริ่มมีอิทธิพลในหลายประเทศ มาร์แชล โทนี (Marshall Tony, 1985, p.1) ทำการวิจัยเกี่ยวกับนโยบายการตัดสินคดีของสหรัฐอเมริกา ว่ามีแนวคิดหลัก ๆ อยู่ 4 แนวคิด คือ การตัดสินที่ไม่ได้กำหนดตายตัว การตัดสินตามมาตรฐานหรือแนวทางที่วางไว้ การตัดสินแบบเสี่ยง และ Restorative Justice เหตุที่ Tony นำแนวคิด Restorative Justice รวมไว้ด้วยกับแนวคิด 3 ประการแรก เนื่องจากเขามีความคิดว่ามีแนวคิดใดแนวคิดหนึ่งที่สมบูรณ์ ซึ่ง Restorative Justice ได้เข้ามามีบทบาทสำคัญในคดีที่มีความรุนแรง โดยถูกนำมาปรับประยุกต์ใช้ในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และ Restorative Justice ได้รับความนิยมอย่างรวดเร็วในรูปแบบของการมีส่วนร่วมของชุมชน และการเน้นความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การมีส่วนร่วมของเหยื่อ การรอมชอม การฟื้นฟู การรักษา บรรเทา การทำให้ดีเหมือนเดิม ซึ่งเป็นเป้าหมายหลัก หรืออีกนัยหนึ่ง Restorative Justice มีบทบาทสำคัญต่อการอภิปราย การจัดทำนโยบายการตัดสินคดีของสหรัฐอเมริกา เพราะเป็นวิธีการที่สามารถนำไปใช้ได้ในทุกขั้นตอนของการพิจารณาคดี และมีความเกี่ยวข้อง ทั้งการกระทำผิดและผู้กระทำผิดด้วย นอกจากนี้ยังมีบทบาทที่สำคัญต่อระบบกระบวนการยุติธรรมในประเทศอื่น ๆ ด้วย

Restorative Justice มีแนวโน้มที่พัฒนามาจากการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด หรือลักษณะการประนีประนอม ซึ่งเริ่มต้นมีขึ้นในแคนาดาและสหรัฐอเมริกาในช่วงต้นทศวรรษที่ 1970 ผู้เขียนเกี่ยวกับกระบวนการดังกล่าวหลายคนใช้คำว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์และการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิดทดแทนกัน คำศัพท์ที่เกี่ยวข้องรวมไปถึงกระบวนการที่เกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์และวิธีการที่เรียกว่าการทำให้รู้สึกสบายใจ

Restorative Justice พยายามที่จะให้คำจำกัดความของอาชญากรรมเสียใหม่ โดยการให้ความหมายของคำนี้ในแนวคิดใหม่ไม่ได้ครอบคลุมไปถึงขั้นการฝ่าฝืนกฎหมายหรือการกระทำผิดต่อรัฐ แต่เป็นแค่เพียงการทำร้ายหรือกระทำผิดต่อผู้อื่น และกระตุ้นให้เหยื่อและผู้กระทำผิด ที่เกี่ยวข้องโดยตรง ในการแก้ไขข้อขัดแย้งผ่านทางคำพูดและการเจรจา ดังนั้นเหยื่อและผู้กระทำผิดจึงกลายเป็นศูนย์กลางของกระบวนการ ซึ่งรัฐและผู้เชี่ยวชาญด้านกฎหมายจะกลายเป็นผู้อำนวยความสะดวกและสนับสนุนระบบซึ่งมุ่งเน้นที่การมีความรับผิดชอบของผู้กระทำผิด การร่วมมือกันของเหยื่อและผู้กระทำผิดที่จะสำนึกในการกระทำของตน และแก้ไขเยียวยาสิ่งที่ตนได้กระทำลงไปเพื่อให้ผู้ที่ได้รับผลกระทบจากการกระทำผิดได้รับการชดเชย และผู้กระทำผิดเองก็ได้ทำงานในสังคมเป็นการทดแทน ซึ่งเป็นกระบวนการหนึ่งของการฟื้นฟูสันติ

ขณะที่ ซูซาน ชาร์ป (Susan Sharpe, 1998, pp. 7-12) ชาวแคนาดา ได้นำเสนอหลักการ 5 ประการของ Restorative Justice เพื่อสนับสนุนแนวคิด Restorative Justice ที่จะนำมาในกระบวนการยุติธรรมทางอาญา คือ

1. Restorative Justice เชิญชวนให้เกิดการมีส่วนร่วมอย่างเต็มที่และความเห็นที่เป็นเอกฉันท์ หมายความว่า ทั้งเหยื่อและผู้กระทำผิดจะต้องเข้ามามีส่วนร่วม และในขณะเดียวกันก็เปิดโอกาสให้คนอื่น ๆ ที่ได้รับผลกระทบต่อการกระทำผิดเข้ามามีส่วนร่วมด้วย

2. Restorative Justice ต้องช่วยในการเยียวยาซึ่งสิ่งที่เสียหายไปซึ่งมักจะมีคำถามเข้ามาเหยื่อต้องการได้รับการเยียวยาหรือบรรเทาในเรื่องใด หรือต้องการได้รับความรู้สึกปลอดภัยกลับคืนมาเหยื่ออาจจะต้องการข้อเท็จจริงหรือต้องการแสดงต่อผู้ที่กระทำร้ายตนเองให้รู้ว่าตนเองโกรธหรือต้องการได้รับการแก้ไข ส่วนผู้กระทำผิดเองก็จะได้รับการเยียวยาเช่นเดียวกันคือผ่อนคลายจากความกลัวหรือรู้สึกว้าเหว่ที่ต้องได้รับเบาบางลงไป หรือได้รับการแก้ไขปัญหาที่ถูกจุด หรือได้รับโอกาสในการกลับตัวเป็นคนดี

3. Restorative Justice ต้องการก่อให้เกิดความรับผิดชอบที่สมบูรณ์ ความรับผิดชอบต่อการกระทำไม่ได้หมายถึงเฉพาะการที่ผู้กระทำผิดต้องรับสภาพที่ตนเองละเมิดกฎหมายแต่เขาต้องเผชิญหน้ากับเหยื่อที่ถูกเขากระทำ และผลที่เกิดจากการกระทำของเขาเอง ผู้กระทำผิดจะต้องหาคำอธิบาย ให้เหยื่อและชุมชนเข้าใจได้ว่าทำไมตนถึงต้องกระทำเช่นนั้น และจะต้องรับผิดชอบในการแก้ไขปัญหาที่ตนเองกระทำขึ้นมา

4. Restorative Justice ต้องการเสริมสร้างให้คนกลับมาสามัคคีกัน ประสานรอยร้าวเพราะอาชญากรรมที่เกิดขึ้นสร้างความแตกแยกในชุมชน ซึ่งเป็นผลกระทบต่อด้านจิตใจของผู้คนในชุมชน ดังนั้น Restorative Justice ช่วยในการรวมขอม ประนีประนอมระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิดและชุมชน

5. Restorative Justice ต้องการทำให้ชุมชนมีความเข้มแข็งเพื่อช่วยกันป้องกันปัญหาความเสียหายในอนาคต อาชญากรรมเป็นภัยแต่อาจแสดงให้เห็นถึงความยุติธรรมที่ปรากฏอยู่ของกระบวนการพิจารณาคดีได้ ซึ่งจำเป็นต้องได้รับการจัดรูปแบบเพื่อทำให้ชุมชนน่าอยู่และเต็มไปด้วยความเท่าเทียมกัน

กล่าวโดยสรุป กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) คือกระบวนการที่คู่ความ (ผู้กระทำผิดและเหยื่อ) และชุมชนเป็นตัวหลักในการร่วมกันแก้ไขปัญหา โดยดูว่าจะทำอย่างไร

กับผลที่เกิดขึ้นจากอาชญากรรม และการดำเนินการต่อไปในอนาคต เป็นการสร้างความสัมพันธ์เชิงบวกมากกว่าการลงโทษ เพื่อให้เกิดความทุกข์ทรมานอย่างเดียว

แนวคิดและหลักการสำคัญเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

แนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

Retributive Justice เป็นชื่อที่ตั้งขึ้นเพื่อเรียกกระบวนการพิจารณาคดีอาญารูปแบบใหม่ แนวความคิดใหม่ หรือกระบวนทัศน์ใหม่ (Paradigm Shift) ที่ตั้งคำถามเกี่ยวกับอาชญากรรมให้สังคมได้ตอบ โดยได้มีการอภิปรายเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมรูปแบบใหม่ โดยเปรียบเทียบรูปแบบที่มีอยู่ในปัจจุบันในความเห็นของ ฮาวเวิร์ด ซีห์ร์ (Howard Zehr, 2004, p.5) นั้น รูปแบบของกระบวนการลงโทษเป็นการตอบสนองความผิดที่กระทำ (Retributive Justice) ยึดแนวคิดที่ว่าอาชญากรรม กฎระเบียบของรัฐ หรือเรียกว่าการละเมิดกฎ และการกระทำความผิด ส่วนกระบวนการยุติธรรม คือ การลงโทษและจัดการหรือตัดสินการกระทำผิด และบรรเทาความเสียหายระหว่างคู่กรณี คือ รัฐและผู้กระทำผิด โดยการใช้กฎระเบียบที่วางไว้

สำหรับ Retributive Justice นั้น มีลักษณะที่แตกต่างออกไป คืออาชญากรรมเป็นการฝ่าฝืนหรือเป็นการละเมิดต่อบุคคลและความสัมพันธ์ของบุคคล ซึ่งกระบวนการยุติธรรมแบบ Retributive Justice มีพันธมิตรผู้คนที่จะต้องทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงในทางที่ดีขึ้นหรือทำให้ถูกต้อง กระบวนการยุติธรรมดังกล่าวจะต้องได้รับความร่วมมือจากเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน เพื่อที่จะร่วมกันหาแนวทางแก้ไขในลักษณะฟื้นฟู การประนีประนอมหรือการรอมชอม และสร้างความมั่นใจในระหว่างกันและกัน

โดยทั่วไปปรัชญาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จะตั้งอยู่บนพื้นฐานของความเชื่อ 3 ประการ ได้แก่

1. อาชญากรรมมีผลร้ายต่อเหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชน
2. ไม่เพียงแต่รัฐบาลเท่านั้น เหยื่อ ผู้กระทำผิด และชุมชนควรมีส่วนร่วมใน กระบวนการยุติธรรม และ
3. ในการสนับสนุนกระบวนการยุติธรรม รัฐบาลควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการเปรียบเทียบ การคุ้มครอง และชุมชนควรมีหน้าที่รับผิดชอบต่อการสร้างความสงบเรียบร้อย

มาร์แชล โทนี่ (Marshall Tony, 1985, p.3) พิจารณาว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ควรจะมุ่งที่จะก่อให้เกิด ผลลัพธ์ 6 ประการ ซึ่งได้แก่

1. การกล่าวโทษทางอาชญากรรม การกระทำที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรมจะกำหนดขอบเขตของพฤติกรรมซึ่งประชาชนไม่ควรจะเบี่ยงเบนไป การแสดงออกของการกล่าวโทษจะอยู่ในรูปแบบของการลงโทษ หรือภาวะบางอย่างที่ผู้กระทำผิดจะต้องรับผิดชอบ
2. การกลับตัวกลับใจของผู้กระทำผิด
3. การป้องกันอาชญากรรมโดยทั่วไป หลักของการฟื้นฟูจะสนับสนุนบทบาทของ ชุมชนในการควบคุม และลดจำนวนอาชญากรรม การแทรกแซงเกี่ยวกับการฟื้นฟูจะมีจุดมุ่งหมาย ที่จะเพิ่มพูนความสามารถของชุมชน ที่จะรับบทบาทนี้หรือขยายศักยภาพของตน
4. การช่วยเหลือเหยื่อ

5. การแก้ไขความเจ็บปวดที่มีสาเหตุมาจากอาชญากรรม

6. การควบคุมค่าใช้จ่ายในการจัดการด้านกฎหมายให้น้อยที่สุด เงินที่จ่ายในเรื่องของอาชญากรรมไม่มีเพียงพอที่จะนำไปใช้ในการศึกษา สาธารณสุข หรือการบริการด้านความเป็นอยู่ ดังนั้นจึงเป็นเรื่องสำคัญที่ค่าใช้จ่ายในการแก้ไขปัญหาที่เกี่ยวข้องกับอาชญากรรม ทั้งด้านการเงินและสังคมจะไม่มีมากไปกว่าผลจากการที่ไม่ทำอะไรเลย

ความสำคัญของ Retributive Justice คือ อาชญากรรมเป็นการทำร้ายบุคคลหรือกลุ่มบุคคล โดยบุคคลอื่นมากกว่าที่จะเป็นการกระทำความผิดของรัฐ ในอนาคตการแก้ไขปัญหาคือจะเป็นสิ่งสำคัญมากกว่าการกล่าวโทษพฤติกรรมในอดีต

ฮาวเวิร์ด ซีห์ร (Howard Zehr, 2004, p.5) เสนอแนะว่าควรถามคำถาม 3 ข้อ ต่อไปนี้

1. ความเสียหายที่เกิดจากการกระทำผิดคืออะไร
2. การแก้ไขความเสียหายสามารถทำได้อย่างไร
3. ใครคือผู้มีหน้าที่รับผิดชอบในเรื่องนั้น

ผลที่ตามมาคือการหาหนทางแก้ไขปัญหามาไม่ได้เกิดขึ้นมาจากความรับผิดชอบทุกอย่างที่ตกอยู่กับผู้กระทำผิดภายใต้กฎหมายทั่วไป หน้าที่รับผิดชอบต่ออาชญากรรมจะตกอยู่กับผู้กระทำผิด ในส่วนที่เขาถูกกล่าวหา อย่างไรก็ตามในทางตรงกันข้ามผู้กระทำผิดมีทรัพยากรเพียงเล็กน้อยที่จะชดเชยความเสียหาย หรือจะเปลี่ยนนิสัยของตนเองจึงควรมีมุมมองและความรู้ที่จะทำให้เรื่องนี้เสร็จสิ้น

Retributive Justice พิจารณาเรื่องของความมีอคติ ความไม่ยุติธรรมของสังคม และความไม่เท่าเทียมกันว่าสนับสนุนสภาพแวดล้อมที่ก่อให้เกิดอาชญากรรมและการตกเป็นเหยื่อ Zehr และ Marshall เสนอว่าการให้ความเคารพเป็นส่วนหนึ่งที่สำคัญของอาชญากรรม การกระทำผิดเกิดขึ้นมาจากการขาดความเคารพในผู้อื่น และคุณค่าของสังคม การไม่ให้ความเคารพนี้ส่วนมาก เกิดมาจากคนที่แตกแยกออกจากผลประโยชน์ของสมาชิกในชุมชน หรือคนที่ขาดการให้ความเคารพเนื่องมาจากความมีอคติ ตัวอย่างเช่น การคำนึงถึงเรื่องชนชาติ สีผิว หรือระดับการศึกษา บุคคลที่รู้สึกว่าจะถูกลดค่าอย่างไม่ยุติธรรมและขาดความเคารพ บุคคลที่มีความรู้สึกว่าจะถูกตัดออกจากสังคมจะเป็นคนที่ให้ความเคารพต่อสังคม กฎหมาย และคุณค่าของสังคมน้อยกว่าคนอื่น ๆ ถ้าชุมชนไม่ขยายไปสู่ประชาชน ดังนั้นการควบคุมอย่างไม่เป็นทางการจะไม่มีผลต่อพวกเขาและผลลัพธ์ของการฟื้นฟูจะไม่มีทางเป็นไปได้ การเริ่มต้นของการฟื้นฟูในทางปฏิบัติ จะเกิดขึ้นได้ถ้ามีความพยายามที่จะต่อสู้กับความไม่ยุติธรรมเกี่ยวกับระบบสถาบันไปพร้อม ๆ กัน ถ้าปราศจากสิ่งนี้ การริเริ่มสิ่งใหม่จะมีผลเพียงเล็กน้อยต่อปัญหาโดยรวมของอาชญากรรม

การเริ่มต้นของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ต้องการจะให้การดำเนินคดี ภายในระบบกฎหมายอาญามีแนวโน้มที่จะนำเอาวิธีการที่ไม่เป็นทางการมาใช้ด้วย โดยได้รับความเห็นชอบจากผู้พิพากษา ทนายความ และผู้จัดการทัณฑ์บน โครงการเหล่านี้มีระบบและกระบวนการที่เกี่ยวข้องเนื่องกับโครงสร้างของระบบกฎหมายอาญาหลัก จุดมุ่งหมายของโครงการเหล่านี้จะรวมถึงจุดมุ่งหมายโดยทั่วไปของระบบกฎหมายอาญา และจุดมุ่งหมายเฉพาะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีขั้นตอนอยู่ 3 ขั้นตอน ซึ่งโครงการของกระบวนการนี้เป็นแบบที่ทางการนำไปใช้ ซึ่งได้แก่

1. ก่อนการตัดสินใจ (Pre-Conviction) โครงการเหล่านี้ดำเนินการเมื่อจำเลยไม่ปฏิเสธข้อกล่าวหา หรือแจ้งว่าเขาไม่มีความประสงค์จะต่อสู้คดีตามขั้นตอนการคุ้มครอง มีการคาดหวังว่าตัวแทน การดำเนินคดีีแสดงความประสงค์ที่จะดำเนินคดี โดยอาจมีทั้งการให้คำแนะนำหรือรายงานต่อศาล หรือคดีจะยุติลงโดยข้อตกลงระหว่างเหยื่อ ผู้กระทำผิด และตัวแทนดำเนินคดี โดยไม่นำคดีเข้ามาสู่กระบวนการศาล

2. ก่อนการลงโทษ (Pre-Sentence) เมื่อได้มีการยอมรับหรือพิสูจน์ความผิดแล้วศาลอาจจะพิจารณาให้เป็นการไกล่เกลี่ยกันระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด

3. หลังการลงโทษ (Post-Sentence) โครงการไกล่เกลี่ยระหว่างเหยื่อกับผู้กระทำผิด บางโครงการ ดำเนินการกับผู้กระทำผิดที่ถูกลงโทษตามบทลงโทษของชุมชน หรือการจำคุกโครงการเหล่านี้มักจะดำเนินการระหว่างเหยื่อและผู้กระทำผิด ซึ่งมีความสัมพันธ์กันโดยตรงหรือระหว่างกลุ่มของเหยื่อ และกลุ่มผู้กระทำผิดซึ่งไม่เกี่ยวข้องกันเลย การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้ที่อยู่ในคุกกับชุมชน ซึ่งเขาจะได้รับการปล่อยตัวได้ถูกนำมาใช้ช่วยเหลือการประสานชุมชน

หลักการสำคัญของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกเสริมระบบกระบวนการยุติธรรมปกติ นั้น มาจากการอำนวยความสะดวกความยุติธรรมเชิงแก้แค้นทดแทนหรือ Retributive Justice ที่มองว่ารัฐเป็นผู้เสียหายอาชญากรรมเป็นเรื่องที่กระทำต่อรัฐ จึงมีการนำคดีเข้าสู่ระบบมากจนเกิดคดีล้นคุก รัฐไม่สามารถดูแลแก้ไขฟื้นฟูผู้กระทำผิดเพื่อคืนคนดีสู่สังคมได้ ผู้ต้องขังใหม่จะเข้าไปอยู่ร่วมกับผู้ต้องขังเก่าที่เป็นอาชญากรทำให้มีโอกาสที่จะได้รับการถ่ายทอดพฤติกรรมนิสัยอาชญากรและมีโอกาสที่จะกระทำผิดซ้ำได้มาก กระบวนการแก้ไขฟื้นฟูจึงล้มเหลวซึ่งประการหนึ่งที่กล่าวมาแล้วก็คือการมองว่ารัฐเป็นผู้ถูกกระทำ จึงมองข้ามสังคมหรือชุมชนในการร่วมกันดูแลแก้ไขปัญหาเหล่านี้ ดังนั้น จึงต้องปรับกระบวนการทัศน์การมองใหม่ว่าอาชญากรรมนั้นไม่ใช่เป็นเรื่องที่กระทบต่อรัฐต่อความสงบเรียบร้อยของรัฐเท่านั้น แต่เป็นเรื่องที่กระทบต่อความสัมพันธ์ส่วนบุคคลระหว่างผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย และชุมชนที่อาชญากรรมได้เกิดขึ้น ดังนั้นภายใต้กระบวนการทัศน์การมองอาชญากรรมตามแนวคิดใหม่นี้ ทุกฝ่ายที่ได้รับผลกระทบจากอาชญากรรมไม่ว่าจะเป็นผู้กระทำผิด ผู้เสียหาย หรือชุมชน ควรจะมีส่วนร่วม และมีบทบาทในการแก้ไขปัญหา เพื่อที่จะให้สังคมมีความสุขไม่เสี่ยงภัยต่อการประกอบอาชญากรโดยชุมชนนั่นเองมีส่วนร่วมในการแก้ไขฟื้นฟูฟื้นฟูผู้กระทำผิดจนมีความเชื่อมั่นได้ว่าผู้นั้นได้รับการฟื้นฟูฟื้นฟูจนสามารถเข้ามาอยู่เป็นคนดีในชุมชนได้อย่างสงบสุข

นักวิชาการไทยได้กล่าวถึงหลักการสำคัญของการดำเนินกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ภายใต้กระบวนการทัศน์การมองปัญหาอาชญากรรม ดังนี้

1. อาชญากรรมไม่เพียงแต่เป็นการฝ่าฝืนกฎหมาย ซึ่งจะต้องนำเอาตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษให้ได้เท่านั้น แต่ในความเป็นจริงแล้วอาชญากรรมทำให้เกิดความเสียหายด้วย และความเสียหายนั้นเป็นสิ่งที่เกิดขึ้นแท้จริงและส่งผลกระทบต่อผู้เสียหายด้วย

2. กระบวนการยุติธรรมไม่ควรจะมุ่งเพียงแต่จับตัวผู้กระทำผิดมาลงโทษแต่ควรจะเน้นการบรรเทาความเสียหายให้ทุกฝ่ายกลับคืนสู่สภาพดีดั้งเดิมด้วย

3. เพื่อให้บรรลุถึงวัตถุประสงค์ดังกล่าว รัฐจึงไม่ควรผูกขาดการดำเนินการที่มุ่งเน้นการลงโทษเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยเพียงอย่างเดียว แต่ควรเปิดโอกาสให้ผู้เสียหายหรือเหยื่อผู้กระทำความผิด และชุมชนได้มีโอกาสร่วมกันหาทางออกในการแก้ไขปัญหาเหล่านี้

ทั้งนี้เพื่อให้เข้าใจปรัชญา วิธีการคิดและการมองปัญหาภายใต้กระบวนการทัศนกรรมการมองอาชญากรรมแนวใหม่ที่ได้ชัดเจนยิ่งขึ้น จะต้องมองปัญหาในลักษณะเทียบเคียงกับแนวคิดเก่า ในลักษณะการลงโทษเชิงแก้แค้นทดแทนด้วย ดังนี้

ประเด็นที่หนึ่ง แนวคิดดั้งเดิมจะมองว่าการกระทำความผิดอาญา ถือว่าเป็นการกระทำละเมิดต่อรัฐ คือ เป็นเรื่องที่เกิดขึ้นจากเรื่องส่วนบุคคล และเป็นเรื่องที่กระทำผิดต่อรัฐ ดังนั้นรัฐจึงต้องเข้ามามีบทบาท แต่แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้นมองว่าการกระทำความผิดทางอาญาเป็นการทำลายสัมพันธ์ภาพที่ระหว่างบุคคล และความสมานฉันท์ในสังคม ดังนั้นเป้าหมายการมองจะแตกต่างกันระหว่างการมองที่รัฐกับการมองที่ตัวบุคคลที่ได้รับผลกระทบเป็นสำคัญ

ประเด็นที่สอง แนวคิดดั้งเดิมมองว่าการกระทำความผิดอาญา เป็นการละเมิดต่อกฎหมาย ดังนั้น จึงมีความจำเป็นที่จะต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษให้ได้เพื่อให้เกิดความหลากหลาย แต่แนวคิดเชิงสมานฉันท์มองว่าการกระทำความผิดอาญาก่อให้เกิดผลกระทบหรือความเสียหาย เมื่อมีความเสียหายเกิดขึ้นจึงจำเป็นต้องมีการเยียวยาหรือฟื้นฟู (Restoration)

ประเด็นที่สาม แนวคิดดั้งเดิมในประเด็นนี้ทำให้เกิดวัตถุประสงค์หลักของการลงโทษว่าต้องนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษโดยมุ่งผลในเชิงของการแก้แค้นทดแทน (Retribution) ต้องการจะสร้างความข่มขู่ยับยั้ง (Deterrent) และต้องการจะตัดโอกาสไม่ให้เขากระทำความผิดอีก (Incapacitation) แต่วัตถุประสงค์หลักของแนวคิด Restorative Justice ก็คือต้องการที่จะฟื้นฟูความเสียหายหรือผลกระทบจากการกระทำความผิด (Restoration) ให้ทุกฝ่ายที่ได้รับผลร้าย ซึ่งรวมทั้งผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิด และชุมชนเพื่อให้มีการชดเชย (Restitution) เพื่อให้มีการแก้ไขฟื้นฟู (Rehabilitation) และเพื่อให้มีการกลับคืนสู่สังคม (Reintegration) ซึ่งประเด็นนี้เป็นปรัชญาสำคัญซึ่งทำให้กระบวนการทัศนกรรมการมองปัญหาเปลี่ยนไปจากเดิม

ประเด็นที่สี่ บุคลากรในกระบวนการยุติธรรมมองอาชญากรรมด้วยกระบวนการทัศนกรรมการมองภายใต้แนวคิดเก่า จึงมีคำถามพื้นฐานที่ว่า การกระทำเป็นความผิดเรื่องใด มาตราใด ใครเป็นผู้กระทำความผิด และจะนำตัวผู้กระทำความผิดนั้นมาลงโทษได้อย่างไร แต่แนวคิดแบบ Restorative Justice คำถามพื้นฐานจะเป็นความเสียหายและผลกระทบที่เกิดขึ้นจากการกระทำผิดเรื่องนี้คืออะไร จะเยียวยาแก้ไขให้ทุกคนกลับคืนสู่สภาพเดิมได้อย่างไร และใครจะเป็นผู้เยียวยาแก้ไข ด้วยวิธีการอย่างไร การมองปัญหาพื้นฐานจึงแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง การปฏิบัติต่อผู้กระทำความผิดจึงแตกต่างกันไปด้วยโดยแนวคิดเก่า แนวคิด Retributive Justice นั้น มุ่งที่จะนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษเป็นหลักเน้นการลงโทษเชิงแก้แค้นทดแทนสิ่งที่กระทำผิด ไม่ได้มองเรื่องการแก้ไขฟื้นฟูและเยียวยาตามแนวคิดของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ทฤษฎีเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

ต้นกำเนิดทางทฤษฎีของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาจากความคิดของนักวิชาการในยุโรป แต่ต่อมาแนวความคิดนี้ได้มีการแพร่หลายไปในนานาประเทศ เช่น ในสหรัฐอเมริกา และออสเตรเลียจะกล่าวถึงทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ 3 ทฤษฎี ทฤษฎีแรกเป็นเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการของ นิลส์ คริสตี้ (Nils Christie, 1977) ชาวนอร์เวย์ ทฤษฎีที่สองเป็นเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ฮาวเวิร์ด ซีห์ร์ (Howard Zehr, 2004, p.8) ชาวอเมริกัน และทฤษฎีสุดท้ายเป็นแนวความคิดเรื่องการตำหนิ เพื่อการมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming) ของ จอห์น เบรธเวท (John Braithwaite, 1998, pp. 323-344) ชาวออสเตรเลีย

1. ทฤษฎีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) กระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ เป็นทฤษฎีที่ถือกันว่าเป็นจุดเริ่มต้นของแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทฤษฎีนี้ได้เกิดขึ้นในนอร์เวย์ ในทศวรรษที่ 1970 ตามความคิดที่ว่าโดยทั่วไปแล้วกฎหมายและวิธีคิดทางกฎหมายจะมีข้อจำกัดตามปัจจัยของเวลาและสถานที่ ดังนั้นจึงควรมีกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการควบคู่ไปกับกระบวนการยุติธรรมที่เป็นทางการและหากการนำกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายมาใช้ไม่ได้ผล ก็ควรจะนำระบบของกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการมาใช้ในฐานะที่เป็นทางเลือก เพื่อลดการต่อสู้คดีที่อิงอยู่กับความสามารถของนักกฎหมาย กระจายอำนาจ ลดการประทับตราบาป และลดการใช้มาตรการบังคับขู่เข็ญแก่ผู้กระทำความผิด บุคคลผู้เริ่มกล่าวถึง แนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการนี้คือ นิลส์ คริสตี้ (Nils Christie, 1977) โดยในปี 1977 Christie ได้เขียนบทความเรื่อง Conflict as Property ซึ่งกล่าวว่าที่จริงแล้วความขัดแย้งไม่ใช่เรื่องเลวร้าย อันจะต้องทำให้หมดไป หากแต่เป็นสิ่งที่อาจจะนำมาใช้ประโยชน์ได้และอธิบายว่าการขัดแย้งเรื่องคดีความก็ถือเป็นประโยชน์อย่างหนึ่ง การที่รัฐเข้ามาจัดการระบบกระบวนการยุติธรรมจึงถือว่ารัฐได้แย่งเอาประโยชน์จากความขัดแย้งของผู้เสียหายและชุมชนไป เช่น ทำให้ผู้เสียหายสูญเสียโอกาสที่จะมีการปรับความเข้าใจกับผู้กระทำผิด ชุมชนเสียโอกาสที่จะได้เข้ามาทบทวนกฎหมายซึ่งเป็นกติกาของชุมชนว่า กฎหมายนั้นมีจุดประสงค์อย่างไร และตรงตามความต้องการของคนในชุมชนหรือไม่ เช่น ความผิดฐานลักทรัพย์ในความรู้สึกของชุมชนคืออะไร แค่นั้นจึงควรถือว่าผู้กระทำความผิดต้องรับผิดชอบ และควรมีการลงโทษผู้กระทำผิดเพียงใด ระบบกระบวนการยุติธรรมไม่ได้เอื้อที่จะให้คนในชุมชนแสดงความคิดเห็นและตัดสินใจในเรื่องเหล่านี้ หากแต่จะมุ่งถึงผลคดีโดยใช้นักกฎหมายที่ได้รับการฝึกฝนมาให้ทำหน้าที่ดำเนินการแทนคู่กรณีในศาล ทำให้แม้แต่คู่ความก็ไม่ได้โอกาสที่จะร่วมคิดว่าควรจะจัดการกับคดีที่เกิดขึ้นกับตนเองอย่างไร แนวความคิดของ Christie มีอิทธิพลอย่างมากต่อทฤษฎีเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ทั้งในยุโรปและสหรัฐอเมริกา โดยเฉพาะอย่างยิ่งในนอร์เวย์ ซึ่งเป็นบ้านเกิดของเขา ซึ่งต่อมามีการจัดตั้งคณะกรรมการระงับข้อพิพาทท้องถิ่นที่ถือเป็นต้นแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์แบบหนึ่ง

2. ทฤษฎีรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Pattern of Restorative Justice) นับแต่ทศวรรษที่ 19 นักวิชาการจากสหรัฐอเมริกาได้แสดงการตอบรับต่อหลักการเรื่องระบบการยุติธรรมอย่างไม่เป็นทางการ (Informal Justice) ของทางยุโรปและได้มีการผลิตผลงาน

ทางวิชาการ ในเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จำนวนมากจึงทำให้แนวความคิด เรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของสหรัฐอเมริกาเจริญรุดหน้าทีอื่น ๆ ในบรรดานักวิชาการที่มีแนวความคิดสนับสนุนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้มีการยอมรับ ฮาวเวิร์ด ซีห์ร์ (Howard Zehr, 2004, p.30) ในฐานะผู้ริเริ่มคิดในเรื่องรูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แนวความคิดของ Zehr ปรากฏในหนังสือเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Retributive Justice, Restorative Justice) และเรื่อง Changing Lenses Zehr ได้กล่าวถึง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในฐานะที่เป็นทางเลือกในกระบวนการยุติธรรม และเป็นหลักการที่ตรงกันข้ามกับหลักการของกระบวนการยุติธรรมเชิงแก้แค้นตอบแทน เนื่องจากกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ได้เน้นถึงประโยชน์ที่ผู้เสียหายจะได้รับ และให้โอกาสผู้กระทำผิดที่จะแสดงความรับผิดชอบด้วยการทำความดีชดใช้ให้แก่ผู้เสียหาย โดยเชื่อว่าวิธีการนี้จะกระตุ้นจิตสำนึกของผู้กระทำผิดยิ่งกว่าการรับโทษจากศาล และปฏิสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำผิดและผู้เสียหาย จะเป็นเรื่องของการประนอมข้อพิพาท การชดเชย และการให้อภัย

ผลงานของ ฮาวเวิร์ด ซีห์ร์ (Howard Zehr, 2004, p.24) ได้มีอิทธิพลต่อนักวิชาการเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปทั่วโลก ดังเช่น Mark Umbreit ชาวอเมริกัน Martin Wright และ John Harding ชาวอังกฤษ นักวิชาการเหล่านี้โดยเฉพาะ Umbreit และ Wright ได้นำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิด โดยเน้นถึงการเจรจา ระหว่างบุคคลสองฝ่ายเพื่อหาข้อยุติที่เหมาะสมของการกระทำผิดที่เกิดขึ้น ในปี 1987 นักวิชาการในสหรัฐอเมริกาที่ชื่อว่า Shonholtz ได้นำแนวคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในรูปแบบของยุติธรรมชุมชน (Community-Based Justice) โดยผนวกแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการเลิกทาสหรือ Abolitionism ของทางยุโรป ซึ่งทำให้เกิดรูปแบบการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดผสมผสานไปกับการนำคุณค่าของวัฒนธรรมของชุมชนมาใช้

3. ทฤษฎีมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Social Dimension of Restorative Justice) แนวความคิดเรื่องมุมมองทางสังคมของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มีปรากฏอยู่ในวัฒนธรรมของชนเผ่าพื้นเมือง เช่น เรื่องการขออภัยและการให้อภัยในญี่ปุ่น แม้หนังสือเรื่องยุติธรรมชุมชนส่วนใหญ่จะออกโดยศูนย์ยุติธรรมชุมชนในหมู่บ้าน (Neighborhood Justice Centers) ในสหรัฐอเมริกา แต่เมื่อไม่นานมานี้แนวความคิดในเรื่องยุติธรรมชุมชนได้เป็นที่นิยมในออสเตรเลีย โดย จอห์น เบรธเวท (John Braithwaite, 1998, pp. 323-344) ได้เสนอแนวความคิดเรื่องการตำหนิ เพื่อให้มีความสัมพันธ์ใหม่ที่ดีต่อกัน (Reintegrative Shaming) ซึ่งเป็นรูปแบบหนึ่งของการควบคุมโดยชุมชนที่ให้ชุมชนตำหนิการกระทำผิดในกระบวนการที่จัดขึ้นอย่างไม่เป็นทางการนัก อันจะทำให้บุคคลที่เกี่ยวข้องรู้สึกว่าได้มีการลงโทษผู้กระทำผิดแล้ว กระบวนการตำหนินี้จะทำให้ผู้มีส่วนร่วมให้อภัยและยอมรับผู้กระทำผิดกลับเข้าสู่ชุมชน Braithwaite ได้อธิบายว่าชุมชน ที่มีความร่วมมือร่วมใจกันจะมีการกระทำผิดไม่มากนัก และชุมชน โดยภาพรวมก็จะดีขึ้น Gerry Johnstone ได้สนับสนุนความคิดเห็นของ Braithwaite ว่า กระบวนการที่พูดถึงการกระทำผิดที่เกิดขึ้นตามที่ Braithwaite เสนอสามารถนำมาใช้ร่วมกับ

กระบวนการยุติธรรมทางอาญา และการดำเนินคดีดังกล่าวจะเป็นกลไกสำคัญในการตรวจสอบและควบคุมของชุมชน ซึ่งจะทำให้ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญามีประสิทธิภาพมากขึ้น

ประเด็นเรื่องกระบวนการกลับคืนสู่ชุมชนอย่างมีความสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกัน Braithwaite ได้กล่าวว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางวัฒนธรรม อย่างลึกซึ้ง ในทำนองเดียวกันกับที่ผู้กระทำผิดที่เข้าสู่กระบวนการจะมีความประพฤติดีขึ้น ทั้งนี้เพราะผู้กระทำผิดในความผิดบางประเภท เช่น ความรุนแรงในครอบครัว และอาชญากรรมเศรษฐกิจ ถือว่าเป็นบุคคลพิเศษที่ปกติแล้วจะไม่ถูกดำเนินคดี เนื่องจากชุมชนไม่ได้ให้ความสนใจกับความผิดประเภทนี้ ระบบกระบวนการยุติธรรมทางอาญาจึงไม่อาจเอาผิดและลงโทษกับบุคคลเหล่านี้ หากมีการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ก็จะเป็นการเพิ่มประสิทธิภาพในการบังคับใช้กฎหมาย พฤติกรรมที่ไม่ยอมรับอย่างยิ่งต่อการกระทำผิดของคนในชุมชนจะมีผลทำให้ผู้ที่เคยกระทำผิดตลอดจนคนอื่น ๆ ในชุมชนนั้น ไม่กล้าไปกระทำผิด การนำเรื่องการดำเนินคดีเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันจึงเป็นมาตรการในการป้องกันการกระทำผิดซ้ำอย่างดี ดังนั้นจึงจำเป็นที่จะต้องมีการกระตุกให้คนในชุมชนได้แสดงความรู้สึก เพื่อแสดงความยอมรับหรือไม่ยอมรับพฤติกรรมที่เกี่ยวกับการกระทำผิด Braithwaite เห็นว่าการดำเนินคดีเพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันเป็นเรื่องปฏิบัติของชุมชนเพื่อการลงโทษอย่างไรก็ตามการดำเนินการดังกล่าวควรจำกัดอยู่เฉพาะกลุ่มบุคคลที่มีความเกี่ยวข้อง และหากจะนำมาประยุกต์กับวัฒนธรรมตะวันตกจะต้องสร้างสภาพของการรวมตัวกันของคนในชุมชน และความเต็มใจที่จะทำงานในกระบวนการดำเนินคดี เพื่อสร้างสัมพันธ์ใหม่ที่ติดต่อกันดังกล่าว นอกจากนี้แล้วควรมีการจัดตั้งกลุ่มเพื่อช่วยเหลือทั้งผู้เสียหาย และผู้กระทำผิด

องค์ประกอบของการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. ด้านการสมัครใจของคู่กรณี
2. ด้านลักษณะผู้ไกล่เกลี่ย
 - 2.1 ก่อนการไกล่เกลี่ย
 - 2.2 ระหว่างการไกล่เกลี่ย
 - 2.3 สรุปผลการไกล่เกลี่ย
3. ด้านสถานที่ไกล่เกลี่ย

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

รูปแบบของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ปรากฏนั้นมีหลากหลาย ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับบริบท ของแต่ละสังคมและวัฒนธรรมในแต่ละประเทศ อย่างไรก็ตามสามารถจำแนกรูปแบบได้ 4 รูปแบบ ได้แก่

รูปแบบที่ 1 การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิด (victim-offender mediation) (ประภัสสร คำดี, 2560, หน้า 27 - 28)

รูปแบบของการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำผิดนี้ มีใช้ในปะเทศแคนาดา ในเมือง Elmira Ontatio ในปี ค.ศ. 1974 โดยผู้ประนอมข้อพิพาทซึ่งทำหน้าที่โน้มน้าวให้ผู้เสียหายและผู้กระทำผิดได้พูดคุยและประนอมข้อพิพาทกัน ซึ่งผู้ประนอมข้อพิพาทจะได้รับ

การฝึกฝนอบรมมาให้มีความชำนาญในการทำให้ผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดได้มีความเข้าใจซึ่งกันและกัน ในเรื่องของความผิดที่เกิดความเดือดร้อน ความเสียหาย และแนวทางในการหาข้อสรุปในการชดเชยหรือเยียวยา ความเสียหายอันเกิดจากการกระทำผิด

หลักการที่นำมาใช้ในการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำความผิดนี้ จะต้องได้รับความร่วมมือจากผู้ที่เกี่ยวข้อง และมีหลักการสำคัญ 3 ประการ คือความยุติธรรมการทำดีเพื่อแก้ตัวและมาตรการปรับปรุงตัวเพื่อไม่ให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดในอนาคต

ดังนั้น ความยุติธรรม โดยการทำให้ผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้มีโอกาสพบกันและพูดคุยถึงสาเหตุของการกระทำความผิดและความเสียหายตลอดจนความรู้สึกร่วมกันที่มีอยู่ส่วนการทำดีเพื่อแก้ตัวนั้น หมายถึงการที่ผู้กระทำความผิดมีโอกาสที่จะกระทำดีเพื่อแก้ตัวแทนการกระทำที่ได้กระทำผิดไป โดยแสดงความรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ก่อให้เกิดขึ้น และในกรณีสุดท้ายเป็นการตกลงกันว่าควรจะมีมาตรการในการปรับปรุงตัวผู้กระทำความผิดอย่างไร โดยการชดใช้หรือกระบวนการติดตามผลของการตกลงดังกล่าวอย่างไร

การประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดตามแนวคิดในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ จึงมีความแตกต่างจากการไกล่เกลี่ยข้อพิพาททั่วไป ทั้งนี้เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท มีเป้าหมายเพื่อบรรลุข้อตกลงร่วมกัน โดยมีพื้นฐานของการยอมรับระหว่างคู่กรณีซึ่งมีคนกลางเป็นผู้ประสาน ดังนั้น ข้อตกลงที่กำหนดมักจะเป็นการกำหนดในเรื่องของค่าเสียหาย แต่ไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน หรือผลกระทบต่อความขัดแย้งที่มีต่อการดำเนินชีวิตของคู่กรณี ส่วนการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้กระทำความผิดกับผู้เสียหายในคดีอาญาไม่ถือว่าเป็นคู่กรณีหรือคู่พิพาท แต่เป็นผู้กระทำความผิดกับผู้ที่ได้รับความเสียหาย ดังนั้น ปัญหาว่าการกระทำความผิดหรือมีเจตนากระทำความผิดหรือไม่ จึงไม่ใช่ประเด็นสำคัญในการดำเนินการประนอมข้อพิพาท แต่การประนอมข้อพิพาทดังกล่าวจะมุ่งเพื่อให้โอกาสผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายได้เจรจาและผลของการเจรจาผู้เสียหายจะได้รับการชดเชยจากการที่ได้รับความเสียหายนั้น ทั้งนี้ โดยส่วนใหญ่จะเป็นการชดเชยด้วยทรัพย์สินและไม่จำเป็นต้องได้รับชดเชยเท่ากับที่ผู้เสียหายได้เสียไปซึ่งอาจเป็นการชดเชยในทางอื่นก็ได้

ดังนั้น การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด จึงมีวัตถุประสงค์หลักในการตอบสนองความต้องการให้ทั้งสองฝ่ายได้รับรู้ข่าวสารของแต่ละฝ่ายว่าผู้กระทำความผิดมีเหตุที่กระทำความผิดอย่างไร ในขณะที่ผู้เสียหายได้รับความกระทบกระเทือนเสียหายอย่างไร และผลที่ผู้กระทำความผิดที่จะต้องรับผิดชอบต่อความเสียหายที่ตนได้ก่อให้เกิดขึ้นแก่ผู้เสียหายจึงเป็นผลลำดับรองที่ตามมาหลังจากที่ทั้งสองฝ่ายได้พบปะและทำความเข้าใจกันแล้ว ในขณะที่การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทมุ่งเน้นการตกลงในด้านทรัพย์สิน เพื่อให้ผู้เสียหายได้รับการชดใช้ในสิ่งที่ตนเสียหายและบรรลุข้อตกลงจึงขึ้นอยู่กับการต่อรองและความพอใจของคู่กรณี นอกจากนี้การไกล่เกลี่ยระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิดยังมีกระบวนการในการควบคุมตรวจสอบผู้กระทำความผิดให้ดำเนินการตามข้อตกลงและการชดเชยความสูญเสียที่ผู้เสียหายได้รับด้วย

รูปแบบที่ 2 การประชุมกลุ่มครอบครัว (family group conference) (ประภัศสร คำดี, 2560, หน้า 29)

การประชุมครอบครัว เป็นรูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้ในนิวซีแลนด์ ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1989 และต่อมาได้นำมาใช้ในประเทศออสเตรเลีย ประเทศสหรัฐอเมริกา สหภาพยุโรป และประเทศไทย ซึ่งแต่เดิมนั้นมีการนำมาใช้ในเผ่าเมารีโดยมีการนำแนวคิดทางปรัชญาและนำมาใช้ในทางปฏิบัติของเยาวชนเผ่าเมารีจนถึงปัจจุบัน กระบวนการประชุมกลุ่มครอบครัวมีลักษณะคล้ายกับการประนอมข้อพิพาทระหว่างผู้เสียหายกับผู้กระทำความผิด แต่ได้เปิดโอกาสให้บุคคลอื่นและชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในกระบวนการ เดิมการประชุมกลุ่มครอบครัวนำมาใช้ในการกระทำความผิดของเยาวชนแต่ต่อมาได้นำมาใช้ในการกระทำความผิดของผู้ใหญ่

รูปแบบส่วนใหญ่จะประชุมด้วยกัน 12 คน โดยมีขั้นตอนการดำเนินการที่ชัดเจนผู้ดำเนินการประชุมจะชี้แจงขั้นตอนการประชุมและผู้กระทำความผิดจะพูดถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นรวมถึงสาเหตุของการกระทำความผิด จากนั้นผู้เสียหายจะพูดถึงเรื่องราวของตนและแสดงความคิดเห็นรวมทั้งตั้งคำถาม (ถ้ามี) เกี่ยวกับการกระทำความผิด จากนั้นคนในครอบครัวและเพื่อนของคู่กรณีทั้งสองฝ่ายจะแสดงความคิดเห็นและความรู้สึก (ถ้ามี) โดยเริ่มจากฝ่ายผู้เสียหายก่อนหลังจากนั้นผู้ประสานงานจะนำที่ประชุมเจรจาว่า ควรจะทำอะไรเพื่อชดเชยค่าเสียหายจากการกระทำความผิดดังกล่าว ซึ่งผู้เสียหายคนในครอบครัว และเพื่อน ๆ จะพูดถึงกรณีที่จะให้ผู้กระทำความผิดและคนในครอบครัวทำอย่างไรบ้าง การเจรจาจะทำไปเรื่อย ๆ จนกว่าจะหา ข้อยุติซึ่งจะมีการบันทึกไว้ ข้อตกลงที่มักจะไม่ได้อายุติส่วนใหญ่เป็นเรื่องค่าเสียหาย และข้อตกลงเกี่ยวกับการไม่ไปกระทำความผิดซ้ำ และการควบคุมไม่ให้ผู้กระทำความผิดซ้ำจะเป็นหน้าที่ของคนในครอบครัว และคนในชุมชนที่จะทำหน้าที่ดูแลสอดส่องและประคับประคองไม่ให้ผู้กระทำความผิดซ้ำ หรือกระทำความผิดตีกาของชุมชนหรือขัดต่อหลักเกณฑ์ที่ชุมชนยอมรับอีก ดังนั้น ในการประชุมกลุ่มครอบครัว จึงมีประเด็นที่ต้องตกลงกัน เช่น ค่าเสียหาย การรับรองความปลอดภัยของสังคม ตลอดถึงการป้องกันป้อมมิให้ผู้กระทำความผิดไปกระทำความผิดซ้ำ เป็นต้น

การประชุมกลุ่มครอบครัว ซึ่งนำมาใช้ในประเทศไทยมีหลักการและเหตุผลโดยถือว่าเป็นมาตรการเสริมกับกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็ก โดยเฉพาะเด็กที่ไม่ได้กระทำความผิดร้ายแรงและควรได้รับการเยียวยาด้วยกระบวนการยุติธรรมทางเลือกแทนกระบวนการยุติธรรมปกติซึ่งการดำเนินการดังกล่าว เป็นการให้โอกาสเด็กได้กลับตัวและแก้ไขความเสียหายที่เกิดจากการกระทำของตนโดยไม่ต้องมีตราบาปติดตัว ทั้งนี้ เด็กจะต้องรับสารภาพด้วยความสมัครใจและรับผิดชอบต่อการกระทำของตนและพยายามแก้ไขผลร้ายจากการกระทำผิดของตนที่เกิดจากผู้เสียหายหรือผู้อื่นครอบครัวและชุมชนต้องเข้ามามีส่วนรับผิดชอบต่อการกระทำผิดของเด็ก และผู้เสียหายต้องมีส่วนในการให้ข้อมูลความทุกข์หรือความเสียหายที่ได้รับโดยการพูดคุยกับเด็ก เด็กจะต้องขอโทษอย่างจริงใจที่ได้กระทำความผิดแก่ผู้เสียหาย ซึ่งมาตรการนี้ถือเป็นผลสำเร็จในการดำเนินการการชดเชยค่าเสียหาย อาจเป็นการชดเชยทรัพย์สิน หรือการทำงานชดเชยหรือกระทำการอื่นแก่ผู้เสียหายตามความเหมาะสมหรือทำงานบริการสังคม บทบาทของครอบครัวเป็นผู้ประชุมกำหนดโทษและมาตรการแก้ไขเยียวยาเด็ก แต่มาตรการดังกล่าวจะต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย ทั้งจากผู้เสียหายและเจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้อง เด็กจะมีความรู้สึกว่าถูกลงโทษโดยพ่อแม่ ไม่ใช่คนแปลกหน้าโทษที่จะลงต้องไม่ทำลายชีวิตปกติใน

ครอบครัวและสังคม และไม่ถูกผลักดันให้เป็นการกระทำผิดซ้ำส่วนข้อตกลงในการลงโทษเด็กที่กำหนดโดยครอบครัวต้องทำเป็นหนังสือ ต้องได้รับความเห็นชอบจากทุกฝ่าย โดยเด็กและครอบครัวต้องปฏิบัติตามข้อตกลงนั้น ทั้งนี้ เมื่อได้ปฏิบัติตามข้อตกลงครบถ้วนแล้ว จึงถือเสมือนหนึ่งว่าเด็กไม่เคยกระทำความผิดมาก่อนเลย หากเด็กไม่ปฏิบัติตามข้อตกลงก็จะต้องดำเนินคดีต่อไป ในกรณีเด็กไม่มีครอบครัวหรือมีครอบครัวแต่ไม่รับผิดชอบ ภาครัฐและองค์กรเอกชนจะทำหน้าที่แทน

รูปแบบที่ 3 การเตือนแบบ Wagga Wagga (ประภัสสร คำดี, 2560, หน้า 29 - 30)

การเตือนแบบ Wagga Wagga เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่ใช้เป็นครั้งแรกในประเทศออสเตรเลีย ในทศวรรษที่ 1990 โดยเจ้าหน้าที่ตำรวจชุมชนใน New South Wales ทั้งนี้เพราะอำนาจของตำรวจในการเตือนผู้กระทำความผิด (caution) เป็นอำนาจที่ตำรวจทำได้ในกฎหมายคอมมอนลอว์ และได้นำรูปแบบของการประชุมกลุ่มครอบครัวมาปรับใช้ โดยให้มีการดำเนินโดยกลุ่มครอบครัวที่มีลักษณะของการกระทำด้วยความรักและความเมตตาแทนที่จะเป็นการดำเนินเพราะต้องการต่อต้านการกระทำของผู้นั้น และเป็นการประณามการกระทำผิดที่ผู้นั้นได้ก่อขึ้น

การเตือนแบบนี้ ตำรวจทำหน้าที่หลักและได้เพิ่มเงื่อนไขเข้าไปในกระบวนการเตือน โดยเน้นพฤติกรรมของอาชญากร แทนที่จะเป็นผู้กระทำความผิด และมีขั้นตอนพุดจาและแสดงความคิดเห็นที่มีขั้นตอนและตามบทที่กำหนดมิใช่เตือนตามอำเภอใจ หรือก่อให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันต่อไป มีการเตือนเพื่อให้ผู้กระทำความผิดรู้ว่าจะต้องไม่กระทำความผิดซ้ำอีก และยกเว้นโทษให้เฉพาะในครั้งนั้นเท่านั้น

รูปแบบที่ 4 การลงโทษในที่ประชุม (circle sentencing) (ประภัสสร คำดี, 2560, หน้า 30 - 32)

เป็นกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์รูปแบบหนึ่งที่มีใช้ในแคนาดา ตั้งแต่ปี ค.ศ. 1992 ในศาล Yukon Territorial การลงโทษในที่ประชุมกลุ่มนั้น เป็นส่วนหนึ่งของคำพิพากษาโดยให้ผู้เสียหาย ชุมชน และผู้กระทำความผิดมีส่วนร่วมในกระบวนการยุติธรรม เดิมเป็นการดำเนินการในเผ่า aborigin และต่อมานำมาใช้กับผู้กระทำความผิดอย่างอื่นด้วย ทั้งนี้ โดยการเน้นให้ผู้กระทำความผิดมีความรับผิดชอบกับการกระทำที่ตนได้ทำไป

กระบวนการลงโทษในที่ประชุมนี้ เริ่มจากทนายความของจำเลยจะเสนอต่อศาลเพื่อขอใช้การลงโทษในที่ประชุมกลุ่มแทนการที่จะกำหนดโทษโดยคำพิพากษา โดยคนในชุมชนจะมีส่วนร่วมในการดำเนินการ โดยหากผู้กระทำความผิดรับสารภาพในขั้นตอนใดขั้นตอนหนึ่งในกระบวนการยุติธรรมทางอาญาและยอมรับต่อความผิดทั้งหมดที่ได้กระทำลง การลงโทษในที่ประชุมจะดำเนินการโดยใช้กับความผิดที่ร้ายแรงและไม่นำมาใช้กับความผิดเล็กน้อยเพราะต้องใช้เวลาในการดำเนินการนานและมีผู้เข้ามามีส่วนร่วมจำนวนมาก

การร่วมประชุมคนในชุมชนจะได้รับการเชิญเข้ามาในที่ประชุม โดยนั่งเป็นวงกลมและให้ผู้ที่ได้รับการยอมรับนับถือในชุมชนเป็นประธาน โดยมีผู้เข้าร่วมประมาณ 15 - 20 คนมีการอ่านข้อกล่าวหา พนักงานอัยการและทนายความจำเลยจะแถลงปิดคดีสั้น ๆ จากนั้นคนในที่ประชุมจะกล่าวในประเด็นที่เกี่ยวกับการกระทำความผิดในชุมชน สาเหตุของการกระทำความผิดผลกระทบก่อนหรือหลังการกระทำความผิดต่อชุมชน ทำอย่างไรเพื่อป้องกันมิให้เกิดอาชญากรรมและจะเยียวยาความ

เสียหายแก่ผู้เสียหาย และชุมชนอย่างไร แผนการลงโทษควรเป็นอย่างไร และผู้ที่จะให้การสนับสนุนผู้เสียหาย ผู้กระทำความผิดเพื่อให้สามารถทำตามแผนได้และวันเวลาทบทวนคำพิพากษา

กระบวนการในการดำเนินการนั้นมักจะมีการประชุมสองครั้ง โดยครั้งแรกเป็นการเสนอข้อกำหนดให้ผู้กระทำผิดกระทำและในครั้งที่สองซึ่งจะนัดประชุมห่างจากครั้งแรกเป็นเวลาหลายสัปดาห์ เพื่อประเมินความประพฤติของผู้กระทำผิดที่ได้กระทำตามข้อกำหนดที่ได้รับในการประชุมครั้งแรก และในการประชุมครั้งที่สองนี้ ศาลจะกำหนดโทษให้เป็นไปตามที่ตกลงกันที่ประชุม ซึ่งกระบวนการดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการดำเนินการเพื่อศาลจะทำคำพิพากษาแต่ไม่ได้กำหนดไว้ชัดเจนในกฎหมาย เพียงแต่ให้ศาลใช้ดุลพินิจที่จะดำเนินการก่อนที่จะมีคำพิพากษา

ในกระบวนการลงโทษในที่ประชุม เริ่มด้วยผู้กระทำความผิดจะกล่าวในที่ประชุมถึงสาเหตุของการกระทำความผิด อธิบายถึงเรื่องราวที่เกิดขึ้นในการกระทำความผิดและรับฟังความเสียหายที่ผู้เสียหายได้รับความเจ็บปวดและหวาดกลัวอันเป็นผลมาจากการกระทำความผิดรับฟังความรู้สึกผิดหวังของครอบครัว ผู้กระทำความผิดและความผิดหวังของคนอื่น ๆ ในที่ประชุมกระบวนการประชุมจะสื่อสารกันในลักษณะของความสงสารและเห็นใจจะมีการขอโทษกันด้วยความจริงใจ ผู้กระทำความผิดมีสิทธิร่วมกันกำหนดวิธีการลงโทษ และเสนอการเยียวยาความเสียหายให้แก่ผู้เสียหาย ตลอดจนผู้อื่นที่ได้รับผลกระทบ

พัฒนาการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในประเทศไทย

แนวความคิดในเรื่องความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อาจดูเป็นเรื่องใหม่สำหรับประเทศไทย ที่เพิ่งเกิดขึ้นไม่นานนัก อย่างไรก็ตามนักวิชาการหลายท่านได้ตั้งข้อสังเกตว่า หลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ แท้จริงแล้วเป็นรากฐานที่มีอยู่ในขนบธรรมเนียมประเพณีและวัฒนธรรมดั้งเดิมของไทยมาช้านาน (จิตรา วีรบุรินทร์, และคนอื่น ๆ, 2549; กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545; จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย, 2545) ดังปรากฏได้ในผลการศึกษาของ ฉัตรทิพย์ นาถสุภา (2540) ในเรื่องเศรษฐกิจหมู่บ้านไทยในอดีต พบว่าสังคมไทยดั้งเดิม ตั้งแต่ครั้งบรรพกาลนั้น ในแต่ละหมู่บ้านจะเน้นการปกครองตนเอง หากเกิดข้อพิพาทขึ้นจะมีรูปแบบการตัดสินข้อพิพาทที่เกิดขึ้นในชุมชนที่เรียกว่า “สภาผู้เฒ่า” โดยการให้ ผู้เฒ่าของคู่กรณีแต่ละฝ่ายนั้นได้มาพูดคุยถึงเหตุที่เกิดขึ้นจากนั้นตัดสินร่วมกันซึ่งอาจให้การขอโทษกันแล้วปรับไหม แล้วอบรมสั่งสอนมิให้ประพฤติผิดอีกและรากฐานนี้ยังไม่ได้หายไปไหนสังคมไทย เช่น รูปแบบของสภาผู้เฒ่าที่ใช้กันอยู่ในหมู่บ้านนาหว้าใต้กิ่ง อำเภอโพนสะโท จังหวัดอุบลราชธานี

จิตรา วีรบุรินทร์, และคนอื่น ๆ (2549) พบว่า หากย้อนดูประวัติศาสตร์ จะพบร่องรอยของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในบริบทของกระบวนการยุติธรรมสำหรับเด็กและเยาวชนไทย เห็นได้จากประมวลกฎหมายในบทบัญญัติพิเศษบางหัวข้อ อาทิ “กฎหมายการทะเลาะวิวาท” ในมาตรา 10 ระบุว่า การต่อสู้กันระหว่างเด็ก ๆ จะได้รับการแทรกแซงทำให้เรื่องยุติโดยบิดามารดาของเด็กเหล่านี้ ส่วนความรับผิดชอบในทางอาญาเด็กที่มีอายุ 7 ปีหรือคนชราที่มีอายุ 70 ปีที่กระทำความผิดได้รับการลงความเห็นว่ามีความผิดที่อ่อนแอและเด็กและคนชราเหล่านั้นจะไม่ถูกดำเนินคดีโดยประณาม ไม่ถูกตี ไม่ถูกปรับ หรือไม่ถูกลงโทษ แต่หัวหน้าหมู่บ้านหรือนายเมืองจะต้องเป็นผู้ประนีประนอมในนามของผู้ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยประนีประนอมกับบุคคลที่ 3 ซึ่งการคำนึงถึงความรับผิดชอบของผู้กระทำ

ผิดต่อผู้เสียหาย และบทบาทของชุมชนเหล่านี้นับได้ว่าเป็นองค์ประกอบที่สำคัญของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

อย่างไรก็ตาม การปฏิรูปกฎหมายและระบบยุติธรรมไทยให้สอดคล้องตามสังคมตะวันตก ในช่วงพุทธศตวรรษที่ 24 เป็นต้นมา มีส่วนทำให้ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้จางหายไป ในสังคมไทย กฎหมายที่จะรองรับและสนับสนุนการใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ตามแบบวิถีไทยก็หยุดลง การปฏิรูปครั้งนี้ ส่งผลให้รัฐได้เข้ามาเปลี่ยนบทบาทมาเป็น “ผู้ผูกขาดการเป็นเจ้าของความยุติธรรม” (วันชัย รุจนวงศ์, 2550) ในการเข้าแทรกแซงเพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยในสังคม ตลอดจนการจัดการกับผู้กระทำผิด บทบาทของชุมชน โดยเฉพาะอย่างยิ่งบทบาทของผู้เสียหายนั้น ถูกกีดกันออกนอกกระบวนการของรัฐ กระบวนทัศน์ในการอำนวยความยุติธรรมเป็นไปในเชิงแก้แค้นทดแทน (Retributive) กระบวนการยุติธรรมแบบปกติที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบัน ซึ่งเป็นหนึ่งในผลผลิตจากการปฏิรูปครั้งนั้น จึงก่อให้เกิดปัญหาจำนวนผู้กระทำผิดที่มากขึ้นกว่าหน่วยงานในกระบวนการยุติธรรมของรัฐจะดูแลได้ ทำให้ขาดโอกาสเข้ารับการฟื้นฟูที่เหมาะสมภายใต้ทรัพยากรที่จำกัดจนเกิดภาวะ “คนล้นศาล คดีล้นคุก” ในขณะที่เดียวกันผู้เสียหายและชุมชนถูกลดบทบาทเป็นเพียงผู้รอรับบริการ ทำให้ขาดพื้นที่ในการมีส่วนร่วมในเชิงรุก ในอันที่จะช่วยกันหาทางออกกับความขัดแย้ง การเยียวยาความเสียหายที่เกิดขึ้น การร่วมกันฟื้นฟูผู้กระทำผิดในชุมชน การฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างคนในชุมชนจากผลกระทบที่เกิดจากอาชญากรรม และการป้องกันอาชญากรรมที่อาจเกิดขึ้นอีกในชุมชน (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2550)

เหล่านี้จึงพอสะท้อนได้ว่า แนวความคิดของยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในหลักการที่เราใช้กันอยู่ทั่วโลกในทุกวันนี้มิใช่สิ่งใหม่สำหรับบริบทสังคมไทย แม้ในยุคสมัยเดิมนั้นอาจไม่ได้ใช้คำว่า “Restorative Justice” หรือ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” อย่างเช่นปัจจุบัน แต่หลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นั้น ถือว่าได้ฝังรากอยู่ในขนบธรรมเนียมและวัฒนธรรมไทยแต่ดั้งเดิม (Kittayarak, 2004) แม้หลังจากนั้น การปฏิรูปกฎหมายและกระบวนการยุติธรรมเมื่อกว่าร้อยปีที่ผ่านมานี้ ก่อให้เกิดปัญหาที่ทำลายกระบวนการยุติธรรมไทยหลายประการ เช่น ปริมาณคดีที่ล้นศาล ปริมาณผู้ต้องขังที่ล้นเรือนจำ โดยเฉพาะอย่างยิ่ง การที่ชุมชนและผู้เสียหายถูกกลืนหายไปจากกระบวนการยุติธรรมแบบปกติมาเป็นระยะเวลาอันยาวนาน แต่แนวความคิดนี้ได้ฟื้นกลับมาในบริบทไทยอีกครั้งในรูปแบบที่ทันสมัยมากขึ้น เพื่อส่งเสริมให้เป็นทางเลือกหนึ่งในการเพิ่มประสิทธิภาพกระบวนการยุติธรรมและเปิดพื้นที่ให้กับผู้เสียหายได้รับความเป็นธรรม

ความเป็นมาของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของไทย

ในส่วนต่อไปนี้จะได้กล่าวถึงที่มาของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในความหมายปัจจุบันที่เกิดขึ้นในประเทศไทย ซึ่งได้เกิดขึ้นท่ามกลางกระแสโลกที่ต้องการกระบวนการยุติธรรมทางเลือกใหม่ที่สามารถอำนวยความยุติธรรมให้เกิดขึ้นอย่างแท้จริง เพื่อสร้างสำนึกรับผิดชอบของผู้กระทำผิดต่อผู้เสียหาย และชุมชน อีกทั้งเป็นการบรรเทาวิกฤติที่กระบวนการยุติธรรมทางอาญาดังเดิมกำลังเผชิญอยู่ หากมองย้อนกลับไประยะเวลาที่ผ่านมา จะพบว่าแนวความคิดเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ (Restorative Justice) ได้ถือกำเนิดและเป็นที่ยอมรับแพร่หลายในต่างประเทศ ตั้งแต่ช่วงปี พ.ศ. 2517 (ค.ศ. 1974) เป็นต้นมา สำหรับประเทศไทย หลักการของความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์นี้เริ่มมีการ

กล่าวถึงในวงวิชาการของไทย เมื่อปี พ.ศ. 2538 (ค.ศ. 1995) หรือกว่า 20 ปีต่อมา ซึ่งเป็นช่วงแรกที่นักวิชาการด้านอาชญาวิทยาและกระบวนการยุติธรรม ได้รู้จักกับความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นครั้งแรก ผ่านเวทีการประชุมสหประชาชาติว่าด้วยการป้องกันอาชญากรรมและการปฏิบัติต่อผู้กระทำผิด (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548) ทว่าคำว่า “Restorative Justice” ไม่ได้มีการพูดถึงถึงเวทีใดในประเทศไทย จนกระทั่งเมื่อวันที่ 6 ตุลาคม 2543 ในการสัมมนาเรื่อง “ยุทธศาสตร์การปฏิรูปกระบวนการยุติธรรมทางอาญาไทย” ซึ่งเชื่อว่าเป็นการกล่าวถึง “Restorative Justice” ครั้งแรกในประเทศไทย โดย ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (ซึ่งเป็นผู้ดำเนินการสถาบันกฎหมายอาญาในขณะนั้น) ท่านได้เน้นย้ำถึงปรัชญาและผลสุดท้ายที่ต้องการของแนวคิดนี้คือ ความยุติธรรมเพื่อนำไปสู่การสมานฉันท์ในสังคม (Justice for Social Harmony) จึงเป็นที่มาของการให้ความหมายของ “Restorative Justice” เป็นคำภาษาไทย โดย ดร. กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ว่า “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” ซึ่งคำนี้ได้กลายมาเป็นที่ยอมรับและถูกใช้กันอย่างกว้างขวางแต่นั้นเป็นต้นมา (จุฬารัตน์ เอื้ออำนวย, 2548, หน้า 254; กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2545)

ต่อมาได้มีการเปิดตัวอย่างเป็นทางการครั้งแรกของ “ความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์” อย่างเต็มตัวในประเทศไทยเมื่อวันที่ 16 มกราคม 2545 บนเวทีสัมมนาเรื่อง “กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย” โดยได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าพัชรกิติยาภา เสด็จเข้าร่วมการสัมมนาในครั้งนี้ ณ ตึกสันติไมตรีทำเนียบรัฐบาล ณ จุดนั้นถือว่าเป็นจุดเริ่มต้นที่สำคัญสำหรับกระบวนการที่ใหม่ให้เผยแพร่จนเป็นที่รู้จัก และมีการผลักดันกระบวนการนี้ เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมของไทยอย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรมในเวลาต่อมาบนฐานความคิดที่จะมุ่งเยียวยา และสร้างความพึงพอใจต่อผู้เสียหาย ด้วยการกระทำที่แสดงถึงความสำนึกรับผิดชอบต่ออาชญากรรมที่เกิดขึ้นโดยผู้กระทำผิด

การผลักดันสู่แนวคิดยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเป็นทางการเป็นรูปธรรม เห็นได้จากแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับที่ 10 (พ.ศ. 2550 - 2554) ตามยุทธศาสตร์การพัฒนาคุณภาพคนและสังคมไทยสู่สังคมแห่งภูมิปัญญา และการเรียนรู้โดยได้กำหนดแนวทางการพัฒนาที่สำคัญประการหนึ่งคือ “ส่งเสริมการดำรงชีวิตที่มีความปลอดภัยน่าอยู่และสงบสุขบนพื้นฐานของความยุติธรรมในสังคมสามารถใช้ชีวิตประจำวันได้อย่างมีความสุขและได้รับการคุ้มครองสิทธิต่าง ๆ อย่างเป็นธรรม” โดยเสริมสร้างกระบวนการยุติธรรมแบบบูรณาการและบังคับใช้กฎหมาย รวมทั้งส่งเสริมการใช้กระบวนการยุติธรรมทางเลือกอย่างจริงจัง ซึ่งหมายรวมถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในการคุ้มครองสิทธิและเสรีภาพของประชาชนโดยเฉพาะผู้ด้อยโอกาส เด็กและสตรีป้องกันและแก้ไขปัญหาอาชญากรรมและยาเสพติด โดยแผนพัฒนาเศรษฐกิจและสังคมแห่งชาติฉบับนี้ยังได้กำหนดเป้าหมายระดับยุทธศาสตร์ให้มีการลดคดีอาชญากรรมลงร้อยละ 10 นอกจากนั้นแผนแม่บทการบริหารงานยุติธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2552 - 2555) ตามยุทธศาสตร์การส่งเสริมการระดมข้อพิพาทและกระบวนการยุติธรรมทางเลือก ยังกำหนดวัตถุประสงค์เพื่อให้ประชาชนสามารถเข้าถึงและได้รับความยุติธรรมจากหลายช่องทางอย่างเหมาะสม เป็นการลดปริมาณคดีที่เข้าสู่ศาลหรือกระบวนการยุติธรรม ลดระยะเวลาและภาระค่าใช้จ่ายทั้งของภาครัฐและประชาชนยุติความขัดแย้งและสร้างความสมานฉันท์ปองดองให้เกิดขึ้นในสังคม (สำนักกิจการยุติธรรม, 2550)

หลักการเกี่ยวกับงานสืบสวนและสอบสวน

การสืบสวน ความหมายในพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน หมายความว่า “การเสาะหา ทบทวน ไปมา” และตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (10) ได้ให้ความหมาย ของการสืบสวนไว้โดยได้บัญญัติไว้ว่า “การสืบสวน” หมายถึง การแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ซึ่งพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจได้ปฏิบัติตามอำนาจและหน้าที่ เพื่อรักษาความสงบเรียบร้อยของ ประชาชน และเพื่อที่จะทราบรายละเอียดแห่งความผิด

จากความหมายของการสืบสวนดังกล่าว “การสืบสวนอาชญากรรม” จึงหมายถึง การที่ เจ้าพนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ได้แสวงหาข้อเท็จจริงเพื่อหาตัวผู้กระทำผิด เพื่อนำตัวมา ดำเนินคดีตามกฎหมาย ดังนั้น จึงอาจสรุปได้ว่า การสืบสวนนับเป็นการดำเนินงานตามขั้นตอนของ พนักงานฝ่ายปกครองหรือตำรวจ ซึ่งไปปฏิบัติไปตามอำนาจหน้าที่ เพื่อแสวงหาข้อเท็จจริงและหลักฐาน ในการกระทำ อีกทั้งเพื่อบรรลุถึงวัตถุประสงค์ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน

สำหรับรายละเอียดแห่งความผิดอันเป็นหลักสำคัญมีสาระสำคัญ 3 ประการ คือ

1. จะต้องสืบสวนให้พบว่าได้มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นจริงหรือไม่
2. ถ้ามีการกระทำผิดเกิดขึ้นจริงแล้วเป็นความผิดใด
3. และใครเป็นผู้กระทำความผิดในคดีนั้น ๆ

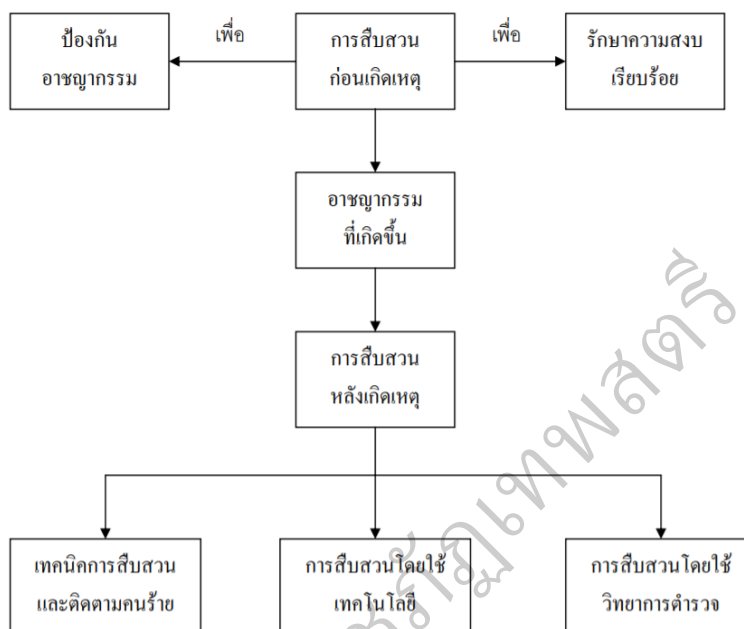
ขั้นตอนการสืบสวนหลังเกิดเหตุ

ผู้สืบสวนหรือนักสืบจะต้องระลึกไว้เสมอว่า ในการสืบสวนหาเรื่องราวและข้อเท็จจริงเกี่ยวกับ อาชญากรรมที่ได้เกิดขึ้น และสืบสวนหาตัวกระทำผิดที่ได้หลบหนีไปนั้น ผู้กระทำผิดหรืออาชญากร อาจทิ้งร่องรอยหลักฐานบางอย่างไว้ จะเป็นพยานหลักฐานที่สำคัญที่จะนำมาใช้เป็นแนวทางสืบสวน หรือบางคดีเกิดขึ้นแม้จะยังไม่ทราบว่าใครเป็นผู้เสียหายก็ต้องสืบสวนหาผู้เสียหายด้วย หรือกรณี คดีฆ่าคนตายไม่ทราบแม้กระทั่งผู้ตายเป็นใคร และไม่ทราบว่าใครเป็นผู้กระทำกระทำผิด เช่น ในกรณี ผู้หญิงสาวถูกข่มขืนแล้วฆ่าตาย นำศพมาทิ้งไว้ที่ป่าละเมาะ ต้องพยายามสืบสวนให้ได้ว่าผู้ตายเป็นใคร และใครเป็นผู้ทำให้ตาย สาเหตุที่ทำให้ตายเพื่ออะไร มีวัตถุประสงค์อะไร เป็นต้น

“การสืบสวนก่อนเกิดเหตุ” นักสืบจะต้องระลึกถึงหลักเบื้องต้นในการสืบสวน 6 ประการ ดังนี้

1. สืบสวนให้ได้ความว่า มีการกระทำผิดกฎหมายเกิดขึ้นจริงหรือไม่ เพราะบางบางครั้ง บางคดี เช่น พบผู้ตายอาจตายเนื่องจากเกิดอุบัติเหตุ หรือบางคนตายเนื่องจากป่วยไม่ใช่มีผู้ทำให้ตาย
2. สืบสวนให้ได้ความว่า คดีที่เกิดขึ้นเป็นคดีประเภทใด ตัวอย่าง เช่น บางคดีอาจเป็น หลักรัทรัพย์หรือบางครั้งอาจไม่ใช่ อาจมาแจ้งความเพื่อหวังเงินประกัน
3. สืบสวนให้ได้ความว่า ใครเป็นผู้กระทำผิด หรือมีใครเป็นผู้ร่วมกระทำผิด
4. สืบสวนให้ได้ความว่า มีพยานรู้เห็นเหตุการณ์หรือไม่ หากมีต้องพยายามหาหลักฐานมา ประกอบการดำเนินคดีด้วย
5. สืบสวนให้ได้ความว่า คนร้ายหลบหนีไปอยู่ที่ใด จะต้องพยายามสืบสวนติดตามจับกุม ผู้กระทำผิดมาดำเนินคดีเพื่อให้รับโทษตามกฎหมาย

6. สืบสวนให้ได้ความว่า คนร้ายหลบหนีไปอยู่ที่ใด จะต้องพยายามสืบสวนติดตามจับกุมผู้กระทำความผิดดำเนินคดีเพื่อให้รับโทษตามกฎหมาย



ภาพ 2 ขั้นตอนการสืบสวนหลังเกิดเหตุ (สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ, 2563)

การสอบสวนคดีอาญาเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานและดำเนินการทั้งหลายอื่น โดยมีวัตถุประสงค์เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดและพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ และการสอบสวนยังเป็นเงื่อนไขของการฟ้องคดีด้วย

ความหมายและวัตถุประสงค์ของการสอบสวน

การสอบสวนเป็นการรวบรวมพยานหลักฐานทั้งพยานเอกสาร พยานบุคคล พยานวัตถุ และพยานผู้ชำนาญการพิเศษทั้งฝ่ายผู้ต้องหาและผู้เสียหาย รวมทั้งดำเนินการอื่น เพื่อประโยชน์ในการรวบรวมหลักฐาน เพื่อพิสูจน์ความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา

การสอบสวน หมายถึง “การรวบรวมพยานหลักฐานและการดำเนินการทั้งหลายอื่นตามบทบัญญัติแห่งประมวลกฎหมายนี้ ซึ่งพนักงานสอบสวนได้ทำไปเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะทราบข้อเท็จจริงหรือพิสูจน์ความผิด และเพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ”

วัตถุประสงค์ของการสอบสวน คือ เพื่อทราบข้อเท็จจริงและพฤติการณ์ต่าง ๆ อันเกี่ยวกับความผิดที่ถูกกล่าวหา เพื่อจะรู้ตัวผู้กระทำความผิดพิสูจน์ให้เห็นความผิดหรือความบริสุทธิ์ของผู้ต้องหา เพื่อจะเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ

การสอบสวนต้องดำเนินการโดยชอบด้วยกฎหมาย หากไม่แล้วจะมีผลถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการคดีอาญาที่ทำการสอบสวน มีทั้งความผิดอาญาต่อแผ่นดิน ความผิดอาญาต่อส่วนตัว คดีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ คดีความผิดอาญาที่เกิดนอกราชอาณาจักร ซึ่งอาจเริ่มการสอบสวนโดยการร้องทุกข์หรือโดยคำกล่าวโทษ การสอบสวนต้องชอบด้วยกฎหมาย การสอบสวนต้องทำโดยเจ้าพนักงานที่มีอำนาจหน้าที่ และดำเนินการสอบสวนไปตามกระบวนการที่กฎหมายกำหนด หากกระบวนการสอบสวนไม่ชอบด้วยกฎหมาย จะกระทบถึงอำนาจฟ้องของพนักงานอัยการ การสอบสวนโดยชอบด้วยกฎหมายสามารถแบ่งออกได้ 7 ประการ

1. การสอบสวนต้องกระทำโดยเจ้าพนักงานตามที่กฎหมายกำหนด
2. คดีความผิดต่อส่วนตัวต้องมีการร้องทุกข์ตามระเบียบก่อน
3. การสอบสวนกับการตรวจค้นจับกุมเป็นคนละขั้นตอนกัน
4. ต้องแจ้งข้อเท็จจริงและขอให้ผู้ต้องหาทราบ
5. การสอบสวนอย่างน้อยเพียงใดหรือเสร็จสิ้นเมื่อใดเป็นดุลพินิจพนักงานสอบสวน
6. จำเลยมีสิทธิคัดค้านการสอบสวน
7. กรณีสอบสวนแล้วฟ้องผิดศาล

คดีความผิดอาญาที่ทำการสอบสวน กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาแบ่งออกเป็น 4 ลักษณะ คือ คดีความผิดอาญาแผ่นดิน คดีความผิดอาญาอันยอมความได้หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัว คดีที่ต้องมีการชันสูตรพลิกศพ คดีความผิดอาญาที่เกิดนอกราชอาณาจักร

การสอบสวนโดยการร้องทุกข์ จะเริ่มด้วยผู้เสียหายกล่าวหาต่อเจ้าหน้าที่ว่ามีการกระทำผิดและก่อให้เกิดความเสียหายแก่ตน โดยผู้เสียหายมีเจตนาจะให้ผู้กระทำผิดได้รับโทษ ผู้เสียหายสามารถร้องทุกข์ได้ ทั้งคดีความผิดอาญาแผ่นดินและความผิดอันยอมความได้หรือความผิดอาญาต่อส่วนตัว

บทบาทของการเป็นผู้ประสานงาน

1. ประเมินความเหมาะสมในการจัดประชุมตามวิธีการเชิงสมานฉันท์
2. เตรียมการประชุม เช่น การนัดหมายและเชิญทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้อง
3. ดำเนินการและควบคุมการประชุมเชิงสมานฉันท์
4. แจ้งกระบวนการประชุมและผลการประชุม
5. เอาใจใส่ผู้เสียหายภายหลังการประชุมเสร็จสิ้นแล้ว
6. ทำรายงานเพื่อประเมินกระบวนการประชุมเชิงสมานฉันท์
7. ติดตามให้มีการปฏิบัติตามข้อตกลง
8. สรุปผลการประชุมให้สองฝ่ายได้รับทราบ

ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ

สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ตั้งอยู่ที่ เลขที่ 2 หมู่ที่ 13 ถนนสระบุรี-หล่มสัก ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีพื้นที่รับผิดชอบอำเภอศรีเทพ 810 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีกำลังพลจำนวน 81 นาย ดังนี้

- | | |
|--------------------------------|-----------------------------------|
| 1. ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตร | จำนวน 20 นาย ตำแหน่งว่าง 5 อัตรา |
| 2. ข้าราชการตำรวจชั้นประทวน | จำนวน 61 นาย ตำแหน่งว่าง 57 อัตรา |
- ประชากรอำเภอศรีเทพ 70,448 คน แบ่งได้เป็น

- | | |
|---------|-----------------|
| 1. ชาย | จำนวน 34,945 คน |
| 2. หญิง | จำนวน 35,503 คน |

ในส่วนของกลุ่มงานสอบสวนปัจจุบันมีเจ้าพนักงานจำนวน 4 นาย ดังนี้

- | | |
|------------------------------|---|
| 1. พ.ต.ท.ชวลิต เปี้ยแก้ว | ตำแหน่งรองผู้บังคับการ (หัวหน้างานสอบสวน) |
| 2. พ.ต.ท.จิรัฏฐ์ บุญสูง | ตำแหน่งสารวัตรสอบสวนชำนาญการ |
| 3. ร.ต.อ.สายชล พุ่มพวง | ตำแหน่งพนักงานสอบสวน |
| 4. ร.ต.อ.จาดุรงค์ คล้ายใจตรง | ตำแหน่งพนักงานสอบสวน |

ซึ่งจากจำนวนของพนักงานสอบสวนดังกล่าวที่มีจำนวนที่ไม่เพียงพอต่อคดีความต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นพนักงานสอบสวนไม่เพียงพอด้วยปริมาณงานที่มากเกินไปกว่า 70 คดีต่อคนต่อปี ซึ่งเป็นเกณฑ์มาตรฐานที่สำนักงานตำรวจแห่งชาติกำหนด แท้จริงแล้วปริมาณ 70 คดีนั้นไม่มาก แต่ยังมีคดีจราจร คดีฟ้องใบแดง คดีมโนสาเร่ ที่เข้ามาในทุกทุกการเข้าเวร ด้วยอัตรากำลังพลจำนวนพนักงานสอบสวนที่ปฏิบัติหน้าที่อยู่ในสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ไม่สมดุลกับปริมาณงานที่ได้รับมอบหมาย คือ มีกำลังพลน้อยกว่าปริมาณงาน จึงเป็นสาเหตุให้งานออกมาล่าช้าและไม่ได้ผลดีเท่าที่ควร ซึ่งสอดคล้องกันกับปัญหาด้านปริมาณงานที่มีมากกว่ากำลังพล ส่งผลให้เกิดปัญหาและอุปสรรคในการปฏิบัติงานของพนักงานสอบสวน ทำให้เกิดความล่าช้าต่อการให้บริการแก่ประชาชนและอาจก่อให้เกิดความเสียหายต่อทางราชการได้

บทบาทหน้าที่และความรับผิดชอบของสถานีตำรวจ

สถานีตำรวจ มีหน้าที่ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา และตามกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดในคดีอาญา ภายในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือเขตพื้นที่การปกครอง รวมตลอดถึงการรับผิดชอบในด้านการงาน และการปกครองบังคับบัญชาโดยตรงลงไปจากกองบังคับการตำรวจนครบาล (1 - 9) หรือตำรวจภูธรจังหวัด เพื่อรักษาความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน ความมั่นคงภายใน บริการทางสังคม ชุมชน และมวลชนสัมพันธ์ การพัฒนางานบริหารและงานจราจร การป้องกันปราบปรามอาชญากรรม และการรักษาความสงบเรียบร้อย รวมตลอดจนถึงงานกิจการพิเศษ และงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องกัสถานีตำรวจงานในสถานีตำรวจ แบ่งออกเป็น 5 ลักษณะ ดังนี้ คือ

1. งานอำนวยการ

มีหน้าที่เกี่ยวกับการอำนวยการ การวางแผน การตรวจสอบติดตามและประเมินผลงานที่เกี่ยวข้องกับนโยบาย ยุทธศาสตร์ และแผนงานของสถานีตำรวจ งานการบริหารบุคลากร งานจราจร ตำรวจ งานกิจการพิเศษ งานความมั่นคง การศึกษาการฝึกอบรม งานวิชาการ สวัสดิการ การพัฒนา การบริหารจัดการ งบประมาณ การเงิน การพัสดุ การพลาดิการและ สรรพาวุธ การส่งกำลังบำรุง รวมทั้งลักษณะงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องหรือเป็นส่วนประกอบของงานดังกล่าว เพื่อส่งเสริมหรือสนับสนุนการปฏิบัติงานของสถานีตำรวจ

2. งานปกครองป้องกัน

งานปกครองป้องกันมีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน อำนวยการ สั่งการ ควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบติดตามและประเมินผล ตลอดจนปฏิบัติงานในด้านการป้องกันอาชญากรรมและรักษาความสงบเรียบร้อย งานคณะกรรมการตรวจสอบ และติดตามการบริหารงานตำรวจ งานชุมชนและมวลชนสัมพันธ์ในรูปแบบต่าง ๆ รวมทั้งงานที่มีลักษณะเกี่ยวข้องหรือเป็นส่วนประกอบของงานนี้ เพื่อมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือพื้นที่ปกครองของสถานีตำรวจ

3. งานจราจร

มีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน อำนวยการ สั่งการ ควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบและประเมินผลงานด้านการควบคุมจราจร จัดการและบังคับใช้กฎหมายเกี่ยวกับจราจร งานจราจรตามโครงการพระราชดำริ รวมทั้งงานที่มีลักษณะเกี่ยวข้อง หรือเป็นส่วนประกอบของงานนี้ เพื่อป้องกันไม่ให้เกิดปัญหา ด้านการจราจร ในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือพื้นที่ปกครองของสถานีตำรวจ ตลอดจนพื้นที่ที่มีการจราจรต่อเนื่องกัน

4. งานสืบสวนปราบปราม

มีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน อำนวยการ สั่งการ ควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบติดตามและประเมินผล ตลอดจนปฏิบัติงานในด้านการสืบสวนปราบปราม อาชญากรรม การกระทำความผิดตามพระราชบัญญัติที่มีโทษทางอาญาทุกฉบับ ตลอดจนองค์กรหรือเครือข่ายที่อยู่เบื้องหลัง รวมทั้งงานที่มีลักษณะเกี่ยวข้อง หรือเป็นส่วนประกอบของงานนี้ เพื่อมิให้เกิดอาชญากรรมขึ้นในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือพื้นที่ปกครองของสถานีตำรวจ

5. งานสืบสวนสอบสวน

มีหน้าที่เกี่ยวกับการวางแผน อำนวยการ สั่งการ ควบคุม กำกับ ดูแล ตรวจสอบติดตามและประเมินผลด้านการสืบสวนสอบสวนคดีอาญา การมีความเห็น การให้ความเห็นชอบ หรือการเห็นแย้งในคดีอาญา การอุทธรณ์ ฎีกา หรือการขอให้พิจารณาคดีใหม่ รวมทั้งงานที่มีลักษณะเกี่ยวข้อง หรือเป็นส่วนประกอบของงานนี้ เพื่ออำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนในการสืบสวนสอบสวนคดีอาญาให้บังเกิดประสิทธิภาพสูงสุด ในเขตอำนาจการรับผิดชอบหรือพื้นที่ปกครองของสถานีตำรวจ

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

กรมควบคุมความประพฤติ (2551, หน้า 2 - 3) ศึกษาเรื่องกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ กล่าวว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการเปลี่ยนแนวคิดและวิธีคิดจากเดิมที่เห็นว่าอาชญากรรม เป็นการกระทำที่ต่อต้านหรือเป็นปฏิปักษ์ต่อรัฐ รัฐต้องเข้ามาดำเนินการในขณะที่กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มองว่าอาชญากรรมเป็นการกระทำที่ต่อต้านหรือเป็นปฏิปักษ์ระหว่างบุคคลผู้กระทำผิด และเหยื่อหรือผู้เสียหาย จึงอาจสรุปโดยรวมได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มุ่งแก้ไขปัญหาความขัดแย้งโดยให้ผู้กระทำผิดรับผิดชอบในการกระทำของตนเอง โดยให้การช่วยเหลือบรรเทาเหยื่อหรือผู้เสียหาย ซึ่งมีเป้าหมายสุดท้ายคือให้ผู้กระทำผิดยอมรับผิดของตนเอง และคู่กรณีเกิดความพึงพอใจเกิดความรู้สึกว่าการแก้ปัญหาความขัดแย้งได้ยุติลงแล้วรวมทั้งสามารถใช้หลักการบูรณาการระหว่างชุมชนและคู่กรณีในการปรับพฤติกรรมให้เป็น ผู้เคารพกฎหมาย โดยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะได้มาจากข้อตกลงและการพูดคุยร่วมกัน

ภาณุทัต ภูมิปัญญาวานิช (2551) จากการศึกษาวิจัยเรื่อง รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับสามจังหวัดชายแดนภาคใต้ พบว่า ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของประชากรที่ใช้ศึกษา นั้น ว่าเป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่มีลักษณะที่เป็นทั้งปรัชญา แนวคิด และกระบวนการวิธีปฏิบัติในการจัดการความขัดแย้งพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ และอาชญากรรม ด้วยการสลายลดความรุนแรง บรรเทาความเสียหายฟื้นฟูสัมพันธภาพหรือเปลี่ยนแปลงความขัดแย้ง ด้วยการคำนึงถึงคุณธรรมที่ได้รับ ความเสียหาย และชุมชนได้รับผลกระทบเป็นศูนย์กลาง และสร้างความรู้สึกรับผิดชอบต่อการกระทำที่เกิดขึ้นให้แก่คุณธรรมที่เป็นฝ่ายกระทำ โดยใช้เวทีการประชุมเชิงสมานฉันท์และคนกลางซึ่งทำหน้าที่ประสานงานเป็นกลไกสร้างความตระหนักต่อความขัดแย้งหรือความเสียหาย เหยื่อความเสียหายทั้งร่างกาย ทรัพย์สินและความสัมพันธ์ รวมทั้งสร้างแผนความรับผิดชอบหรือข้อตกลง เชิงป้องกันที่เป็นไปได้อันนำไปสู่ผลลัพธ์แห่งความสมานฉันท์ของสังคม

ณรงค์ ใจหาญ, และคนอื่น ๆ (2553) จากโครงการวิจัยเรื่อง กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรมใต้ให้ แนวคิดไว้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ หมายถึง กระบวนการที่สร้างความสัมพันธ์ระหว่างผู้กระทำความผิดและผู้เสียหายให้กลับคืนความสัมพันธ์ที่ดีต่อกัน โดยใช้วิธีการกระบวนการมีส่วนร่วมหลายฝ่าย ได้แก่ ฝ่ายผู้กระทำความผิด ฝ่ายผู้เสียหาย สังคม ชุมชน และเจ้าพนักงาน ในกระบวนการยุติธรรม ทั้งนี้กระบวนการดังกล่าวดำเนินการโดยวัตถุประสงค์เพื่อสร้างความสัมพันธ์ที่ดี แทนการลงโทษจำคุกหรือลงโทษอื่นตามที่กฎหมายกำหนด จากโครงการวิจัย ดังกล่าวสรุปได้ว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการให้คุณธรรมได้มีการเจรจาต่อรองและพูดกล่าวถึงผลเสียของการกระทำผิด หรือเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้ พูดคุยเพื่อสร้างสัมพันธภาพที่ดีต่อกัน

เรวัต วิศรุตเวช (2553) ทำการศึกษา การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยคดีฟ้องร้องทางการแพทย์ ผลการศึกษาสรุปสาระสำคัญได้ 2 ประการ คือ ประการที่ 1 ควรนำแนวคิดสันติวิธีมาเป็นหลักในการจัดการความขัดแย้งมุ่งสู่ความสมานฉันท์และนำมาเป็นแนวคิดหลักในการกำหนดรูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยคดีฟ้องร้องทางการแพทย์ ประการที่ 2 การพัฒนารูปแบบการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยคดีฟ้องร้องทางการแพทย์ อธิบายได้ด้วย 4 กรอบพัฒนาการเพื่อแก้ปัญหาเชิงระบบความสัมพันธ์ระหว่างผู้ป่วยกับแพทย์ ประกอบด้วยกลไกเชิงสร้างเสริม กลไกเชิงป้องกัน กลไกบริหารจัดการปัญหาและกลไกสนับสนุน โดยเน้นประเด็นการปรับปรุงความสัมพันธ์ที่ดีระหว่างผู้ป่วยและแพทย์ให้คงอยู่ เสนอให้มีระบบงานไกล่เกลี่ยมีการปฏิรูประบบการบริการ กำลังคน งบประมาณ และการบริหารจัดการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพระบบการให้บริการด้านการแพทย์ ลดข้อจำกัดทั้งด้านจำนวนแพทย์และเครื่องมือ การปฏิรูประบบการบริการโดยให้ลดการพึ่งพาแพทย์และโรงพยาบาลลง และมีการพัฒนาระบบการเยียวยาสมานฉันท์ให้เกิดรูปธรรม โดยเน้นที่มืองค์กรกลางที่มืองค์กรกลางที่มีความโปร่งใสและเป็นธรรมทำหน้าที่วินิจฉัยตัดสินปัญหาขัดแย้งทางแพทย์

เมธาพร กาญจนเตชะ (2553) สรุปถึงกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไว้ว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นระบอบยุติธรรมแห่งอนาคต เนื่องจากกระแสสังคมโลกพัฒนาไปสู่อีกยุคอีกสมัยหนึ่งที่อำนาจไม่ได้อยู่ที่รัฐอีกต่อไป แต่อำนาจจะกลับมาอยู่ที่ประชาชนและเครือข่ายประชาสังคมแทน

เพราะอิทธิพลของเทคโนโลยีการสื่อสารทำให้รัฐเล็กลงไปและไร้อำนาจการควบคุมความคิดและแบบแผนพฤติกรรมความสัมพันธ์ของคน ในรัฐเพิ่มขึ้นเป็นลำดับพัฒนาการการเปลี่ยนแปลงที่ทางของอำนาจในลักษณะนี้ทำให้ประชาสังคมที่โยงใยสัมพันธ์กันเป็นเครือข่ายต่าง ๆ มีความสำคัญเพิ่มมากขึ้น ดังนั้นการมีเครือข่ายเชิงยุติธรรมที่เกาะเกี่ยวกันไว้ด้วยกิจกรรมชุมชนเชิงสร้างสรรค์ย่อมทำให้เกิดพลังที่เข้มแข็งในการควบคุมสังคมไปสู่ทิศทางที่ถูกต้องเหมาะสมได้ทันเวลากับการที่รัฐต้องสูญเสียพลังอำนาจในการควบคุมสังคมลงไปในที่สุด ระบบความยุติธรรมที่แท้จริงย่อมนำผู้คนให้บรรลุถึงความสันติสุขสมานฉันท์และการที่จะไปสู่ระบบความยุติธรรมที่ดีในความคาดหวังในอนาคตนั้น จำเป็นต้องอาศัยยุทธวิธีที่สื่อความหมายและสร้างความศรัทธาแก่ประชาชนในลักษณะเดียวกัน รวมทั้งมีเอกลักษณ์ความเป็นไทยผสมผสานอยู่ด้วย ซึ่งยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นหนึ่งในยุทธศาสตร์เชิงสันติวิธีแห่งระบบยุติธรรมในอนาคตของไทยที่ผูกโยง รัฐ ชุมชน คู่กรณีและกลไกการจัดการความขัดแย้งเชิงสมานฉันท์รวมเข้าไว้ด้วยกันอย่างแนบเนียน

บัณฑิต ไต้ทองดี (2555) ทำการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาการเบี่ยงเบนคดีความรุนแรงในครอบครัว วิทยานิพนธ์นี้จะแสดงให้เห็นถึง ความสำคัญในเรื่องคดีความรุนแรงในครอบครัวตามความหมายของพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้ถูกกระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550 เฉพาะคดีความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สมรส แนวคิดทฤษฎีการลงโทษตามกระบวนการยุติธรรมในปัจจุบัน มาตรการทางกฎหมายที่เกี่ยวกับคดีความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สมรสของประเทศไทยและของนานาชาติ และแนวความคิด หลักการ ความหมายและลักษณะของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ตลอดจนการเสนอแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้วยวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัว และวิธีการลงโทษโดยที่ประชุมมาปรับใช้เพื่อเบี่ยงเบนคดีความรุนแรงในครอบครัวที่เกิดขึ้นระหว่างคู่สมรส ในชั้นสังคมของพนักงานอัยการ ตามพระราชบัญญัติคุ้มครองผู้กระทำด้วยความรุนแรงในครอบครัว พ.ศ. 2550

สุดาวรรณ พงษ์เสถียร (2555) ในงานวิจัยเรื่องกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธี กรณีศึกษาศาลยุติธรรมจังหวัดสุราษฎร์ธานี และศาลจังหวัดอำนาจเจริญ สามารถสรุปสาระสำคัญได้ว่ากระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้รับการพัฒนาจากความพยายามในการแก้ไขปัญหาของการดำเนินคดีอาญาโดยเฉพาะอย่างยิ่งการดำเนินคดีอาญาในความผิดต่อแผ่นดินซึ่งยังมุ่งเน้นในการนำตัวผู้กระทำความผิดมาลงโทษที่มีกระบวนการพิจารณาคดีอย่างเคร่งครัดในการพิสูจน์ความผิดของจำเลยซึ่งทำให้การดำเนินคดีมีความยุ่งยากซับซ้อนและใช้ระยะเวลาเวลานาน และจากปัญหาความล่าช้าในการพิจารณาคดีและความเข้าใจของจำเลยเกี่ยวกับกระบวนการพิจารณาคดีอาญาของจำเลยที่ทำให้คดีอาญาความผิดต่อแผ่นดินส่วนมากถูกนำเข้าสู่การพิจารณาคดีต่อเนื่องของศาลเพียงเพราะจำเลยต้องการใช้เวลาในการดำเนินคดีนานที่สุดเท่าที่จะกระทำได้เพื่อไม่ต้องการถูกควบคุมตัวหรือถูกจำกัดเสรีภาพโดยหน่วยงานของรัฐตามกฎหมาย หรือจำเลยที่ไม่ได้รับการปล่อยตัวชั่วคราวอาจเพียงต้องการไม่ให้ได้ชื่อว่าเป็นผู้กระทำความผิดจนกว่าจะมีคำพิพากษาตามข้อสันนิษฐานของกฎหมาย ดังนั้นคดีอาญาจำนวนไม่น้อยที่จำเลยให้การปฏิเสธในตอนแรกของการพิจารณาของศาลและต่อมาขอถอนคำให้การที่ปฏิเสธมาเป็นคำให้การรับสารภาพเมื่อถึงวันพิจารณาคดีเพราะไม่สามารถผัดผ่อนเวลาในการดำเนินคดีได้อีก จากแนวทางหรือรูปแบบการดำเนินคดีอาญา ความผิดต่อแผ่นดินในลักษณะเช่นนี้ส่งผลให้การบริหารจัดการคดีของศาลและ ประสิทธิภาพในการดำเนินคดี ในภาพรวม

ของศาลลดลง ทำให้ศาลไม่สามารถนัดพิจารณาคดีต่อเนื่องสำหรับคดีที่มีความจำเป็นต้องอาศัยการพิสูจน์ความจริงภายในระยะเวลาที่เหมาะสมกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีจึงถูกนำมาพัฒนาและนำมาใช้โดยมีเป้าหมายเพื่อสร้างความรู้ความเข้าใจให้แก่จำเลยรวมทั้งบุคคลที่เกี่ยวข้องกับขั้นตอน การดำเนินคดีอาญาสิทธิ และหน้าที่ของจำเลยและผู้เสียหาย (หากมี) ผลดี ผลเสีย รวมทั้งประโยชน์ต่าง ๆ จากคำให้การรับสารภาพ และคำให้การปฏิเสธในเบื้องต้นรวมทั้งการสร้างจิตสำนึกและการเยียวยาแก้ไขสิ่งต่าง ๆ อันเกิดจากการกระทำความผิด และการยับยั้งการกระทำความผิดซ้ำ โดยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีได้ให้ความสำคัญกับขั้นตอนการอ่านและการอธิบายฟ้องและสอบถามการให้การของจำเลยตามประมวลวิธีพิจารณาคriminal มาตรา 172 วรรคสอง เป็นช่องทางในการสร้างความรู้ความเข้าใจ และกระบวนการสร้างจิตสำนึกและความรับผิดชอบของจำเลยมากยิ่งขึ้นจากกระบวนการพิจารณาคดีอาญา ดังที่เคยปฏิบัติมา ซึ่งด้วยกระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีนี้เองทำให้จำเลยและบุคคลที่เกี่ยวข้องมีความรู้ความเข้าใจในการดำเนินคดีมากยิ่งขึ้นและเป็นผลทำให้คดีอาญาจำนวนไม่น้อยสำเร็จลุล่วงไปภายในระยะเวลาที่เหมาะสม และทำให้ศาลสามารถใช้ดุลยพินิจในการกำหนดโทษได้อย่างเหมาะสมกับพฤติการณ์ยิ่งขึ้น

อุทัย ปริญญาสิทธิพันธ์ (2556, หน้า 207 - 221) ศึกษาเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของชุมชนควนโส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโส ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา พบว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งในแนวคิดพื้นฐานยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เป็นการจัดการความขัดแย้งของคนในชุมชนให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่าย เพื่อจัดการความขัดแย้งในชุมชน พร้อมทั้งลดระดับความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมาจัดการในระบบยุติธรรมซึ่งมีฐานทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งทุนทางสังคมเป็นปัจจัยร่วม ผลการศึกษาครั้งนี้แสดงให้เห็นว่าชุมชนสามารถจัดการความขัดแย้งได้ด้วยตนเอง ลดคดีความที่ต้องเข้าสู่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักสร้างความเข้าใจระหว่างคู่กรณีทั้งยังสามารถอยู่ร่วมกันได้ ร่วมกันพัฒนาชุมชนต่อไป

บทที่ 3 วิธีดำเนินการศึกษา

การศึกษาเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน โกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้วิจัยได้ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative research) โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้

1. เพื่อศึกษาสภาพการณ์และปัญหาการโกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

2. เพื่อศึกษาแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการโกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ซึ่งได้กำหนดระเบียบวิธีวิจัยตามลำดับขั้นตอน ดังนี้

- 1.1 ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง
- 1.2 เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.3 ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพเครื่องมือ
- 1.4 การเก็บรวบรวมข้อมูล
- 1.5 การวิเคราะห์ข้อมูล

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ รวมทั้งสิ้น 10 ท่าน ได้แก่

- | | |
|---|------------|
| 1. ผู้บริหารสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ | จำนวน 2 คน |
| 2. ข้าราชการตำรวจกลุ่มงานสอบสวน | จำนวน 4 คน |
| 3. ประชาชนผู้เข้าสู่กระบวนการโกล่เกลี่ย | จำนวน 3 คน |
| 4. ทนายความ | จำนวน 1 คน |

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล

เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลครั้งนี้ ทำการศึกษาโดยวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ (Qualitative Research) ประกอบไปด้วย

1. การค้นคว้า และวิเคราะห์จากเอกสาร (Documentary Analysis)

1.1 เอกสารชั้นต้น ได้แก่ เอกสารการประชุม แผนงานของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ รวมถึงบันทึกประจำวันของกลุ่มงานสอบสวน รายงานคดีประจำปี

1.2 เอกสารชั้นรอง ได้แก่ บทความวิชาการ วารสาร

2. การสัมภาษณ์เชิงลึก (in-depth interview) โดยทำการสัมภาษณ์ โดยมีแบบสัมภาษณ์ ลักษณะกึ่งโครงสร้าง ที่ครอบคลุมวัตถุประสงค์การวิจัยและกรอบแนวคิดประกอบไปด้วย

2.1 ข้อมูลปฐมภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลโดยวิธีการสัมภาษณ์แบบมีลักษณะกึ่งโครงสร้าง (Semi-structured Interview) จากผู้ให้สัมภาษณ์ประกอบด้วย ผู้บริหารสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ข้าราชการตำรวจกลุ่มงานสอบสวน ประชาชนผู้เข้าสู่กระบวนการโกล่เกลี่ย และทนายความ

การสัมภาษณ์มีลักษณะคล้ายกับใช้แบบสอบถาม โดยกำหนดเป็นคำถามปลายเปิด คำถามต่าง ๆ ได้ถูกกำหนดเป็นแบบสัมภาษณ์ขึ้นเพื่อใช้ประกอบการสัมภาษณ์ไว้ล่วงหน้าแล้ว เป็นการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน (Standardized Questionnaire) มีลำดับขั้นตอนเหมือนกัน

2.2 ข้อมูลทุติยภูมิ เก็บรวบรวมข้อมูลจากหนังสือ วารสาร เอกสารทางวิชาการต่าง ๆ และสืบค้นข้อมูลจาก Internet ที่เกี่ยวข้องกับแนวคิด ทฤษฎี และผลงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง เพื่อศึกษาถึงแนวคิดและทฤษฎีเกี่ยวกับการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงาน โกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน เพื่อเป็นแนวทางในการการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการโกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ขั้นตอนในการสร้างเครื่องมือและการหาคุณภาพของเครื่องมือ

สำหรับกระบวนการในการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น เนื่องจากระเบียบวิธีการวิจัยหรือกระบวนการวิจัย (methodology) ครั้งนี้ ได้กำหนดให้ใช้วิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก (in-depth interview) โดยกระบวนการสัมภาษณ์ที่มีคำถามและข้อกำหนดที่แน่นอนตายตัว จะสัมภาษณ์ผู้ใดก็ใช้คำถามแบบเดียวกัน (Standardized Questionnaire) มีลำดับขั้นตอนเหมือนกัน กล่าวคือ เป็นการสัมภาษณ์แบบมีลักษณะกึ่งโครงสร้าง ซึ่งเป็นกระบวนการวิจัย (methodology) ที่มีความยืดหยุ่นและเปิดกว้าง โดยที่ลักษณะของข้อความสามารถที่จะปรับเปลี่ยนถ้อยคำหรือให้ความสอดคล้องกับผู้มีส่วนร่วมในการวิจัยหรือผู้ให้สัมภาษณ์แต่ละคน

ส่วนการกำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการออกแบบการวิจัย (research design) หรือการสร้างเครื่องมือที่ใช้ในกระบวนการวิจัยนั้น ผู้วิจัยได้กำหนดกระบวนการและขั้นตอนในการดำเนินการวิจัย ดังต่อไปนี้

1. การศึกษาวิจัยข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
2. การดำเนินการวิเคราะห์ข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการที่เกี่ยวข้องกับกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
3. นำแบบสัมภาษณ์ไปปรึกษาอาจารย์ที่ปรึกษาเพื่อพิจารณาให้ข้อเสนอแนะปรับปรุงแก้ไข
4. นำแบบสัมภาษณ์ไปให้ผู้เชี่ยวชาญตรวจสอบความถูกต้องและปรับปรุงแก้ไข วิธีใช้ในการตรวจสอบ คือ การหาค่าดัชนีความสอดคล้องระหว่างข้อความกับเนื้อหา (IOC) ได้ค่าความสอดคล้องระหว่าง 0.67 – 1.00
5. การดำเนินการเพื่อกำหนดแนวทางในการสัมภาษณ์ ซึ่งผู้วิจัยได้ยึดหลักจริยธรรมการทำวิจัยในมนุษย์ โดยการขอความยินยอมก่อนให้ข้อมูลอย่างครบถ้วน และผู้ให้สัมภาษณ์ตัดสินใจอย่างอิสระ อีกทั้งได้มีการประเมินความเสี่ยงหรืออันตรายที่อาจเกิดจากการวิจัย โดยผู้วิจัยจะเก็บรักษาความลับ โดยในแบบบันทึกข้อมูลจะไม่มีระบุตัวของผู้ให้สัมภาษณ์

การเก็บรวบรวมข้อมูล

สำหรับกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลที่นำมาใช้ในการวิจัยครั้งนี้ได้กำหนดแนวทางหรือกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บข้อมูล ได้แก่ กระบวนการหรือแนวทางในการเก็บข้อมูล โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการและข้อมูลจากสื่อเทคโนโลยี และกระบวนการหรือแนวทางในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากแบบสัมภาษณ์ โดยกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลดังกล่าว เป็นกระบวนการเก็บรวบรวมข้อมูลตามแนวทางของกระบวนการวิจัยเชิงคุณภาพ อันมีสาระสำคัญโดยสรุป ดังต่อไปนี้

1. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการศึกษาค้นคว้าข้อมูลจากเอกสารทางวิชาการ และข้อมูลทุติยภูมิประเภทต่าง ๆ เพื่อนำมาใช้เป็นแนวทางในการสร้างแบบสัมภาษณ์ รวมทั้งนำมาใช้ประกอบในการวิเคราะห์ข้อมูลในการวิจัย
2. เก็บรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์เชิงลึก โดยดำเนินการบันทึกข้อมูลด้วยวิธีการจดข้อมูลและการบันทึกเสียงของผู้ให้สัมภาษณ์
3. ผู้วิจัยส่งหนังสือขอความอนุเคราะห์ ออกโดยคณะมนุษยศาสตร์และสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี ถึงผู้ให้ข้อมูลในการสัมภาษณ์ รวม 10 คน

การวิเคราะห์ข้อมูล

การวิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ ผู้ศึกษามีลำดับขั้นตอนในการวิเคราะห์ ดังนี้

1. ข้อมูลที่ได้จากการศึกษาเอกสาร ใช้วิธีวิเคราะห์เนื้อหาเชิงพรรณนาความ
2. ข้อมูลที่ได้จากการสัมภาษณ์ ใช้วิธีจำแนกข้อมูล และการวิเคราะห์เหตุการณ์แทนอิงทฤษฎี โดยนำข้อมูลมาเรียบเรียง จำแนก และตีความหมาย เชื่อมความสัมพันธ์และสร้างข้อสรุป เพื่อตอบคำถามตามวัตถุประสงค์การวิจัย

ดังนั้น ข้อมูลเชิงคุณภาพที่ได้จากการตอบประเด็นการสัมภาษณ์ (Interview Research) และข้อมูลจากเอกสารต่างๆ (Document Research) จะถูกนำมาวิเคราะห์และประมวลผลโดยเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในแง่ต่าง ๆ ตามข้อเท็จจริง ทั้งในเชิงเหตุผลและผลซึ่งการวิเคราะห์จะออกมาในลักษณะของการพรรณานำไปสู่คำตอบในการศึกษาและสรุปตามหลักวิชาการประกอบการเขียนรายงานเพื่อชี้ให้เห็นถึงแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

บทที่ 4

ผลการวิเคราะห์ข้อมูล

การศึกษาเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัย ดังนี้ 1) เพื่อศึกษาสภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) เพื่อศึกษาแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ อธิบายได้ดังนี้

1. สภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

กระบวนการเชิงสมานฉันท์ของไทยแม้ที่ผ่านมามักจะถูกมองว่าเป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการความยุติธรรมและลดปัญหา และลดจำนวนคดีความที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านศาล อีกทั้งทำให้การที่คู่กรณี ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตกลงเพื่อหาทางออกโดยการนำไปสู่การสำนึกผิด เยียวยาชดใช้เพื่อให้เกิดการให้อภัย และการเริ่มต้นใหม่ ที่นำไปสู่ความสมานฉันท์ที่ดีขึ้นทั้งเหยื่อ ผู้กระทำผิดรวมถึงชุมชน ซึ่งหากนำแนวคิดดังกล่าวนี้มาใช้กับมาประยุกต์ใช้กับวัฒนธรรมของสังคมไทย ที่มีลักษณะของความเป็นสังคม “พื้เนื้อ” โดยใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์อย่างเหมาะสม จะช่วยแก้ไขปัญหาคกระบวนการยุติธรรมได้อย่างมาก โดยจะต้องอาศัยการให้ความรู้ที่กว้าง ทั้งด้านกฎหมายหรือแม้แต่หน่วยงานที่เป็นผู้พิทักษ์สันติราษฎร์อย่าง “ตำรวจ” ซึ่งต้องอาศัยความรู้ ความเข้าใจเกี่ยวกับความขัดแย้งอย่างลึกซึ้งที่ต้นเหตุของปัญหา เช่น กระบวนการไกล่เกลี่ยจะต้องให้ คู่กรณีเจอกันในบรรยากาศที่เหมาะสม รับฟังกันแบบเปิดใจต่อปัญหาทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่การสำนึกผิดจนเกิดการให้อภัย เกิดการเริ่มต้นใหม่ที่ดีต่อสังคม และกลับคืนสู่สังคม ดังที่ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ ที่ปรึกษาสถาบันการยุติธรรมได้กล่าวไว้

“กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในไทยจะเกิดขึ้นได้ต้อง เปลี่ยนกระบวนการที่เน้นมุมมอง เรื่องโทษทางอาญาที่เน้นการแก้แค้นทดแทนไปสู่ กระบวนการที่เน้นความสมานฉันท์ซึ่งเป็นกระบวนการแก้ปัญหาที่ได้รับความสนใจ ในต่างประเทศเพราะกระบวนการที่เน้นลงโทษผู้กระทำความผิดมากเกินไป จนทำให้คดีล้นศาล คนล้นคุก แต่คดีอาชญากรรมไม่ได้ลดลง ถือเป็นปัญหาเรื้อรัง ภายในประเทศ

...กระบวนการไกล่เกลี่ยจะต้องให้คู่กรณีเจอกันในบรรยากาศที่เหมาะสม รับฟังกันแบบเปิดใจต่อปัญหาของทั้งสองฝ่าย เพื่อนำไปสู่การสำนึกผิดจนเกิดการให้อภัย เกิดการเริ่มต้นใหม่ที่ดีเมื่อกลับคืนสู่สังคม แต่สิ่งที่ต้องระวังคือ การ

สร้างการไกล่เกลี่ย โดยทั้งสองฝ่ายไม่ได้ยินยอมพร้อมใจที่จะให้อภัย ซึ่งอาจไม่ได้นำไปสู่ผลลัพธ์ที่เป็นความสมานฉันท์เสมอไป” (กิตติพงษ์ กิตยารักษ์, 2564)

ประเด็นดังกล่าวได้สอดคล้องกับ สันหนิ ดิษยบุตร (2564) ผู้อำนวยการสำนักงานเลขาธิการสถาบันนิติเวช สำนักงานอัยการสูงสุด ที่มีมุมมองต่อกระบวนการยุติธรรมที่เห็นว่าเป็นทางเลือกหนึ่งที่จะมาปรับใช้และช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชน โดยเขาได้กล่าวไว้ว่า

“แม้ที่ผ่านมากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะถูกมองว่าเป็นทางเลือก แต่ในมุมมองของเธอ เห็นว่า กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สามารถนำมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมการให้ความช่วยเหลือทางกฎหมายแก่ประชาชนได้ โดยยกสถิติของผู้กระทำผิดในคดีอาญาของศาลชั้นต้นปี 2562 มีคดีถึง 612,830 คดี ศาลมีคำพิพากษาลงโทษจำคุก 103,121 คดี แต่มีคดีที่รอการลงโทษ หรือรอการกำหนดโทษถึง 265,840 คดี แสดงให้เห็นถึงปัญหาที่กระบวนการยุติธรรมส่งผู้ต้องหาเข้ามาสู่กระบวนการของศาล แต่กลับยังไม่ตัดสินลงโทษ และหากดูย้อนหลังไปตั้งแต่ปี 2556 จะพบว่า มีผู้ที่กลับไปกระทำความผิดซ้ำถึงร้อยละ 30 เป็นเวลา 3 ปี ติดต่อกัน สะท้อนให้เห็นว่า แนวทางของกฎหมายที่ยังคงมุ่งเน้นการแก้แค้นทดแทน แม้มีการตัดสินลงโทษเยอะ แต่ผู้ต้องหากลับไปทำความผิดซ้ำไม่ลดลง”

“...กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์จะเป็นเครื่องมือที่จะมาช่วยแก้ปัญหาพร้อมยกตัวอย่างหลายคดีที่กระบวนการยุติธรรมกระแสหลักยังไม่ไปถึง เช่น คดีที่กระทำความผิดไปโดยไม่ได้ตั้งใจ จะใช้วิธีดูความประพฤติตัวของจำเลยเพื่อพิจารณารอการลงโทษ ในสำนวนคดีจึงมีเกียรติบัตรการทำความดีแบบมาด้วย ซึ่งกลายเป็นการมองความดีในอดีตของจำเลย แต่ไม่ได้มองถึงแนวทางการแก้ไขฟื้นฟูพฤติกรรมในอนาคต นั้นหมายความว่า เรากำลังให้ความสำคัญกับ “คำรับสารภาพ” มากกว่า “กระบวนการที่จะให้เกิดความสำนึกผิด” (สันหนิ ดิษยบุตร, 2564)

ในขณะที่เดียวกันกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ยังได้ชี้ให้เห็นถึงประเด็นสำคัญหรือหัวใจสำคัญของกระบวนการเชิงสมานฉันท์ คือการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่ายโดยเน้นผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง แม้จะยังเป็นประเด็นความท้าทายกระบวนการยุติธรรม โดย พิเศษ สอาดเย็น (2564) ผู้อำนวยการสถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย ได้กล่าวว่า

“หัวใจของกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ คือ การร่วมกันของทุกฝ่าย และเน้นผู้เสียหายเป็นศูนย์กลางเพื่อให้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่เข้าใจความเป็นมนุษย์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วม และสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน แม้ว่าปัจจุบันยังมีความท้าทายที่กระบวนการยุติธรรมเผชิญอยู่ เช่น คดีที่ขึ้นสู่ศาลและนักโทษที่มีจำนวนมากในแต่ละปีการคุ้มครองสิทธิของผู้เสียหายในคดีอาญา ซึ่งการแก้ไขกฎหมายบางฉบับก็ไม่อาจทำได้ง่ายก็ตาม” (พิเศษ สอาดเย็น, 2564)

จากการศึกษาจากยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ จะพบว่ากระบวนการยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ เป็นการมองปัญหาอาชญากรรมเดิมด้วยมุมมองใหม่ โดยเฉพาะ จูฑาร์ตัน เอื้ออำนวนย (2556) ได้มองว่าอาชญากรรมหรือความขัดแย้งเป็นการกระทำที่ละเมิด “สัมพันธ์ภาพส่วนบุคคล” อันดับแรกและละเมิด “กฎหมาย” ตามมา การแก้ไขปัญหาก็ต้องฟื้นฟูสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลก่อนและรับการลงโทษตามกฎหมายตามมาโดยมีหลักการ คือ

1. เปลี่ยนมุมมองจากการมุ่งที่ข้อกฎหมายเป็นสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลเป็นอันดับแรก โดยหาข้อเท็จจริงว่า การกระทำผิดที่เกิดขึ้นทำลายสัมพันธ์ภาพระหว่างบุคคลอย่างไร

2. เน้นที่ “ความเสียหาย” ที่เกิดขึ้นกับทุกฝ่าย โดยต้องกำหนดให้ชัดว่ามีความเสียหายใดเกิดขึ้นบ้างและกับใคร (เหยื่ออาชญากรรม-ตัวเอง-พ่อแม่-โรงเรียน-ชุมชน ฯลฯ)

3. ใครจะต้องเป็นผู้ชดใช้และอย่างไร โดยให้ผู้กระทำผิดระบุการชดใช้และวิธีการเยียวยาใช้กับความผิดประเภทใด

3.1 ความผิดที่เด็ก/เยาวชนเป็นผู้กระทำ

3.2 ความผิดจากความรุนแรงในครอบครัว

3.3 ความผิดที่กระทำโดยประมาท

3.4 ความผิดที่ยอมความกันได้

3.5 ความผิดเล็ก ๆ น้อย ๆ เพื่อหลีกเลี่ยงโทษจำคุกระยะสั้น

ดังนั้น จากการศึกษากำหนดกระบวนการยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ของไทย ถือเป็นทางเลือกหนึ่งของการจัดการความยุติธรรมและลดปัญหา และลดจำนวนคดีความที่นำไปสู่กระบวนการยุดิธรรมผ่านศาล อีกทั้งทำให้การที่คู่กรณี ผู้เสียหาย และผู้ที่เกี่ยวข้อง ตกลงเพื่อหาทางออกโดยการนำไปสู่การสำนึกผิด เยียวยาชดใช้เพื่อให้เกิดการให้อภัย และการเริ่มต้นใหม่ ที่นำไปสู่ความสมานฉันท์ที่ดีขึ้น ทั้งเหยื่อ ผู้กระทำผิด รวมถึงชุมชน อีกทั้งการใช้กระบวนการเชิงสมานฉันท์ยังเป็นกระบวนการสร้างการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย และเน้นผู้เสียหายเป็นศูนย์กลาง เพื่อให้กระบวนการยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นกระบวนการที่เข้าใจ ความเป็นมนุษย์ โดยอาศัยการมีส่วนร่วม และสร้างความเข้าใจร่วมกับชุมชน

กระบวนการยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นมาตรการที่สามารถใช้ได้ในทุกขั้นตอนทั้งก่อนพิจารณาคดี ระหว่างการพิจารณา และภายหลังจากการพิพากษาคดี ดังนี้ (จูฑาร์ตัน เอื้ออำนวนย, 2548, หน้า 154 - 156)

1. ขั้นตอนก่อนคดีความเข้าสู่กระบวนการยุดิธรรม มีการใช้วิธีเชิงสมานฉันท์โดยชุมชนสำหรับคดีความอาญาบางประเภทที่ไม่ร้ายแรง ก่อนมีการร้องทุกข์กล่าวโทษต่อเจ้าพนักงานสอบสวน เช่น ประเทศฝรั่งเศสจะใช้รูปแบบที่เรียกว่า คณะกรรมการบูรณาการชุมชน เป็นจำนวนมาก นอกจากนี้ยังมีการนำกระบวนการยุดิธรรมเชิงสมานฉันท์ไปใช้ในโรงเรียนและในที่ทำงาน ในโรงเรียนจะใช้กับพฤติกรรมที่ไม่พึงประสงค์ การขีดเขียนทำลายทรัพย์สินและภาพลักษณ์ของโรงเรียน การลักขโมยของ เสพยา มีอาวุธ เป็นต้น และในที่ทำงานจะเกี่ยวกับเรื่องความขัดแย้งระหว่างลูกจ้างนายจ้างที่ไม่ร้ายแรง การล่วงละเมิดทางเพศด้วยวาจา เป็นต้น

2. ขั้นตอนเมื่อคดีความเข้าสู่กระบวนการยุดิธรรมและก่อนพิพากษาคดี มีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานสอบสวน เช่น กรณีลักทรัพย์ ทำร้ายร่างกายและเสพยา เป็นต้น

ชั้นพนักงานอัยการจะใช้ในคดีกึ่งอาชญากรรม เช่น คดีความรุนแรงในครอบครัว คดีเด็กและเยาวชน ฯลฯ ทั้งนี้อาจใช้หลักการดำเนินคดีอาญาตามดุลพินิจ การชะลอการฟ้องประกอบ และชั้นพิจารณาคดีของศาลสามารถใช้ได้ก่อนที่จะมีคำพิพากษาอย่างหนึ่งอย่างใด

3. ขั้นตอนหลังการพิจารณาคดีในยุโรป ทวีปอเมริกาเหนือ และทวีปออสเตรเลียมีการใช้วิธีการเชิงสมานฉันท์ในชั้นราชทัณฑ์อย่างกว้างขวางเช่นกัน โดยใช้เมื่อมีการจำคุกผู้กระทำผิดไประยะหนึ่งแล้ว เมื่อผู้กระทำผิดได้รับการพักการลงโทษ และในช่วงก่อนที่ผู้กระทำผิดจะสิ้นสุดการรับโทษ จำคุกกลับคืนสู่ชุมชน โดยใช้รูปแบบการไกล่เกลี่ยเหยื่อ-ผู้กระทำผิดเช่นกัน

การไกล่เกลี่ยข้อพิพาท เป็นวิธีการหนึ่งที่ถูกนำมาใช้เพื่อระงับข้อพิพาทที่เกิดขึ้น ทำให้สามารถระงับข้อพิพาทไปได้ด้วยความสะดวก รวดเร็ว และเป็นธรรม เพราะการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทนั้นเป็นการค้นหาความพึงพอใจของคู่กรณีว่าจะยุติข้อพิพาทซึ่งมีอยู่หรือจะมีขึ้นในอนาคตให้เสร็จไปด้วยวิธีการใด อย่างไร โดยมีคนกลางทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยให้คู่กรณีได้เจรจาตกลงกัน โดยผู้ไกล่เกลี่ยจะไม่ชี้ผลคดีว่าคู่กรณีฝ่ายใดถูกหรือผิด หรือการเยียวยาค่าเสียหายที่แท้จริงนั้นควรเป็นจำนวนเท่าใด การไกล่เกลี่ยนั้นมีจุดมุ่งหมายเพียงเพื่อให้คู่กรณีได้ตกลงกัน หากเจรจาตกลงกันได้ก็ทำสัญญาประนีประนอมยอมความกันไว้ และให้คู่กรณีปฏิบัติตามสัญญา แต่หากไม่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้ก็ฟ้องร้องดำเนินคดีกันต่อไป หน้าที่สำคัญของผู้ไกล่เกลี่ย คือ ช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดแต่อย่างใด แต่จะพิจารณาโดยคำนึงว่าจะทำอย่างไรให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้เจรจาตกลงกันโดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี และช่วยให้คู่กรณีเจรจาตกลงกันได้ ผู้ไกล่เกลี่ยก็ช่วยร่างสัญญาประนีประนอมยอมความให้คู่กรณีได้รับทราบและปฏิบัติตามอีกทางหนึ่งด้วย (อริยพร โพธิ์ใส, 2565, หน้า 76)

สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ มีพื้นที่รับผิดชอบภายในอำเภอศรีเทพ 81 ตารางกิโลเมตร ปัจจุบันมีกำลังพลจำนวน 81 นาย ได้แก่ ข้าราชการตำรวจชั้นสัญญาบัตรจำนวน 20 นาย และข้าราชการตำรวจชั้นประทวนจำนวน 61 นาย ซึ่งในกลุ่มงานสอบสวนนั้นมีเจ้าพนักงานจำนวน 4 นาย ประกอบด้วย รองผู้กำกับการ (หัวหน้างานสอบสวน) , สารวัตรสอบสวน ชำนาญการ และพนักงานสอบสวน 2 นาย มีอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบ ดังนี้

1. งานธุรการและงานสารบรรณ รวมทั้งจะทำสถิติงานเข้า - ออกของกลุ่มงานสอบสวน
2. ดำเนินการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นอันเกี่ยวกับความผิดอาญาทั้งหลาย รวมทั้งการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วยการป้องกันและปราบปรามในเขตอำนาจการรับผิดชอบของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
3. ดำเนินการเกี่ยวกับการตรวจพิจารณาสำนวนคดีอาญาที่เสนอมายังสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
4. ดำเนินการเกี่ยวกับการแก้ไขกฎหมาย กฎ ระเบียบ ข้อบังคับ คำสั่ง และประกาศต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้องกับการปฏิบัติงานของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
5. ให้คำปรึกษา ตรวจสอบ รวบรวมกฎหมายและระเบียบต่าง ๆ ที่เกี่ยวข้อง
6. งานอื่น ๆ ที่ผู้บังคับบัญชามอบหมาย

ซึ่งหนึ่งในอำนาจหน้าที่และความรับผิดชอบของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจนครศรีเทพ อำเภอนครศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ นั่นก็คือ การดำเนินการสอบสวนคดีอาญาตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาและกฎหมายอื่นอันเดียวกับความผิดอาญาทั้งหลาย รวมทั้งการดำเนินการตามกฎหมายว่าด้วย การป้องกันและปราบปรามในเขตอำนาจการรับผิดชอบของสถานีตำรวจนครศรีเทพ โดยมีเจ้าพนักงานสอบสวน จำนวน 4 นายเป็นผู้ที่มีหน้าที่รวบรวมพยานหลักฐาน และการดำเนินการต่าง ๆ ตามประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ซึ่งทำไปเกี่ยวกับความผิดที่กล่าวหา (จากการร้องทุกข์หรือคำกล่าวโทษ) เพื่อจะทราบข้อเท็จจริง หรือพิสูจน์ความผิด และเอาตัวผู้กระทำความผิดมาฟ้องลงโทษ (สอบสวนเสร็จสรุปความเห็นให้พนักงานอัยการส่งฟ้องคดีอาญาต่อศาลที่มีเขตอำนาจต่อไป)

จากการศึกษากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจนครศรีเทพ อำเภอนครศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ได้มีคนกลางในการทำหน้าที่ไกล่เกลี่ยนั่นก็คือ พนักงานสอบสวนซึ่งทำหน้าที่เป็นบุคคลกลางระหว่างคู่กรณี / ผู้เสียหาย เพื่อตกลงหาทางออกร่วมกันโดยการนำไปสู่การสำนึกผิด เยียวยาจิตใจเพื่อให้เกิดการให้อภัย ทำให้เป็นการลดจำนวนคดีความที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านศาลเกิดขึ้น ซึ่ง พรรณนง พุทธิพาษ, และคนอื่น ๆ (2547, หน้า 7 - 8) ได้สรุปความหมายสำคัญในเรื่องของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางว่ามีจุดสำคัญที่ทำให้ประสิทธิภาพในการเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการข้อพิพาท ซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการอื่นที่อาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการความขัดแย้ง โดยการยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย โดยผู้เจรจาทั้งสองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการไกล่เกลี่ยการยอมรับไม่ได้หมายความว่า คู่กรณีจำเป็นต้องต้อนรับคนกลางและเต็มใจที่จะทำอย่างที่เขาได้บอกแต่หมายถึงว่า คู่เจรจาได้ยอมรับการมาปรากฏตัวของคนกลางและยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลาง อีกทั้ง อริยพร โพธิใส (2525, หน้า 76) ได้กล่าวถึง การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทเป็นกระบวนการหนึ่งที่สร้างความเป็นธรรมในสังคม เป็นกระบวนการยุติธรรมทางเลือกที่เปิดโอกาสให้คู่กรณีสามารถเยียวยาแก้ไขปัญหาต่าง ๆ ร่วมกัน ตลอดจนการสร้างแนวทางหรือรูปแบบที่จะลดใช้ลดความเสียหายที่สร้างความพึงพอใจร่วมกัน ทั้งนี้ หากมีการนำวิธีการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทไปใช้อย่างแพร่หลายในคดีที่สามารถเจรจาไกล่เกลี่ยกันได้ก็จะช่วยลดปริมาณคดีขึ้นสู่ศาล ลดปัญหาความขัดแย้งในชุมชน สังคมสามารถแก้ไขข้อพิพาทที่เกิดขึ้นอย่างมีประสิทธิภาพและทำให้ประชาชนสามารถอยู่ร่วมกันได้อย่างสันติสุข

ซึ่งจากการศึกษาการสภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจนครศรีเทพ อำเภอนครศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พบว่า กลุ่มงานสอบสวนได้มีการดำเนินการดังต่อไปนี้

1. ด้านการสมัครใจของคู่กรณี

การสอบสวนในคดีอาญาจึงมีความสำคัญเนื่องจากเป็นต้นธารของกระบวนการยุติธรรม เป็นกลไกของรัฐที่ใช้ในการรักษาความสงบเรียบร้อยของสังคม และเป็นหลักประกันในการคุ้มครองสิทธิของผู้ถูกกล่าวหา จำเลยและผู้เสียหาย ดังนั้น พนักงานสอบสวนจึงต้องทำการสอบสวนและรวบรวมพยานหลักฐานทุกอย่างที่เกี่ยวข้องกับคดีทั้งที่เป็นคุณและเป็นโทษแก่ผู้ถูกกล่าวหาหรือจำเลยด้วยความสุจริต เทียงธรรม ซึ่งจะทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องกับคดีได้รับความยุติธรรมด้วยกันทุกฝ่าย และสร้างความเชื่อมั่นในกระบวนการยุติธรรมให้กับประชาชน ซึ่งในการสอบสวน

พนักงานสอบสวนจะต้องดำเนินการสอบสวนตามขั้นตอน และวิธีการที่กฎหมายกำหนด มิฉะนั้น การสอบสวนจะไม่ชอบด้วยกฎหมาย ส่งผลให้การฟ้องคดี และการพิจารณาคดีในชั้นศาลเสียไปได้ เนื่องจากประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญากำหนดห้ามไม่ให้พนักงานอัยการยื่นฟ้องคดีต่อศาลโดยไม่ได้มีการสอบสวนในความผิดนั้นก่อน การสอบสวนที่ไม่ชอบด้วยกฎหมายจึงมีผลเท่ากับว่าไม่เคยมีการสอบสวน ทำให้พนักงานอัยการไม่มีอำนาจยื่นฟ้องคดี และหากคดีขึ้นสู่การพิจารณา คดีของศาลแล้ว ศาลต้องมีคำพิพากษายกฟ้อง

ซึ่งกลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ได้ทำหน้าที่เป็นหน่วยงานหนึ่งของกระบวนการยุติธรรมโดยที่มีเจ้าพนักงานสอบสวน ไว้คอยรับเรื่องราว ร้องทุกข์ จากผู้เสียหายพร้อมทั้งมีหน้าที่ในการสืบสวนสอบสวนเพื่อหาข้อเท็จจริง จากวัตถุพยาน และพยานบุคคล เพื่อใช้เป็นหลักฐานประกอบการทำสำนวนในคดีนั้น ๆ ก่อนที่จะส่งสำนวนการสอบสวนให้กับพนักงานอัยการพิจารณาในการที่สั่งฟ้องในคดีความต่าง ๆ นั้นหรือไม่ อันจะเป็นการทำให้เกิดความยุติธรรมแก่ทุกฝ่าย ทั้งนี้ ในส่วนของขั้นตอนของพนักงานสอบสวนอาจใช้ดุลพินิจในการที่จะสามารถทำให้ทั้งผู้เสียหายและผู้กระทำความผิด สามารถตกลงยอมความกันได้โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยเพื่อให้ข้อพิพาทนั้นยุติลง พร้อมทั้งทำให้เกิดความพึงพอใจของทั้งสองฝ่าย อีกทั้งยังเป็นการลดจำนวนคดีความที่จะต้องดำเนินการไปสู่ศาลให้น้อยลงได้อย่างมีประสิทธิภาพอีกด้วย

2. ด้านลักษณะผู้ไกล่เกลี่ย

2.1 ก่อนการไกล่เกลี่ย

ก่อนที่จะเข้าสู่การไกล่เกลี่ย พนักงานสอบสวนจะดำเนินการเตรียมความพร้อมจากการพูดคุยจนครอบคลุมถึงรายละเอียดที่เป็นสาระสำคัญในการไกล่เกลี่ย ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีรูปแบบที่เป็นทางการ หรือรูปแบบตายตัว เพราะคดีความหรือข้อขัดแย้งไม่ได้มีความซับซ้อนหรือร้ายแรงมาก โดยพนักงานสอบสวนจะเชิญผู้ถูกร้องเข้าไปพูดคุยเพื่อให้ได้อธิบายและตระหนักถึงความเดือดร้อนของผู้ร้อง รวมถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา และให้มีส่วนร่วมในการหาทางออกร่วมกันจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ทั้งสองฝ่ายจะยอมรับและตกลงยอมความกันได้ โดยที่พนักงานสอบสวนจะคอยทำการช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดแต่อย่างใด แต่จะพิจารณาโดยคำนึงถึงว่าจะทำอย่างไรให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้เจรจาทกลงกันโดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี จากนั้นจะเตรียมความพร้อม ด้านสถานที่โดยส่วนใหญ่แล้วจะใช้พื้นที่ห้องทำงานของพนักงานสอบสวนในสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นที่ในการเจรจาไกล่เกลี่ย (พนักงานสอบสวน คนที่ 3, 2566)

2.2 ระหว่างการไกล่เกลี่ย

พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจเพื่อพิจารณาว่าเหตุที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สามารถที่จะตกลงกันได้หรือไม่โดยที่ข้อขัดแย้งข้อกฎหมาย ซึ่งกระบวนการในการไกล่เกลี่ยที่พนักงานสอบสวนสามารถที่จะกระทำได้คือ การที่ให้คู่กรณีในคดีที่เกิดขึ้นนั้น ได้เจรจาทกลงกันเองก่อนเพื่อหาข้อยุติและได้รับความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย โดยที่พนักงานสอบสวนจะกระทำหน้าที่เป็นคนกลางของทั้งสองฝ่าย เพื่อป้องกันการโต้แย้งที่อาจนำไปเกิดความรุนแรงหรือการเกิดโทสะขึ้น อาจมีการชี้แจงข้อเท็จจริงให้ทั้งสองฝ่ายได้รับทราบในเบื้องต้น แต่ในทางปฏิบัติตามกฎหมายนั้นพนักงาน

สอบสวนจะไม่สามารถตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกหรือผิดได้ และในการไกล่เกลี่ยเกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่มีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจที่จะสามารถเจรจาตกลงหาข้อยุติกันได้ทันที ทำให้พนักงานสอบสวนต้องกระทำการในภายหลังส่งผลทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สัมฤทธิ์ผลเมื่อเทียบกับการไกล่เกลี่ยทันทีหลังจากที่เกิดเหตุ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนก็ยังคงต้องใช้การสังเกตพิจารณาใช้วิจารณญาณบริบทโดยรวมด้วยว่าการไกล่เกลี่ยอาจกระทำได้ที่ทันทีหลังจากที่เกิดเหตุหรืออาจกระทำในภายหลัง ดังคดีตัวอย่างที่พนักงานสอบสวนนายหนึ่งได้กล่าว

กรณีที่ 1

“เมื่อวันที่ 3 ก.พ. 2566 เวลาประมาณ 05.50 น. ที่ร้านค้าแห่งหนึ่งในหมู่บ้าน หมู่ที่ 3 ตำบลหนองย่างทอย อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ นาง ก. (นามสมมติ) ได้มาซื้อของที่ร้านค้าในหมู่บ้านแห่งนี้และได้มาพบกับ นาง ข. เข้าพอดี ซึ่งทั้ง 2 คนนี้ ได้เคยมีเรื่องบาดหมางกันอยู่ก่อนแล้ว โดยทันทีที่พบกัน นาง ก. (นามสมมติ) ก็ได้ใช้คำพูดว่า นาง ข. ถึงเรื่องที่ผ่านมาที่ถึงสาเหตุที่ทำให้ตนเองไม่พอใจ ส่วน นาง ข. (นามสมมติ) เมื่อได้ยิน นาง ก. พูดว่าตนเองก็ได้พูดจาตอบโต้ไปจนเป็นเหตุให้เกิดการทะเลาะวิวาทกันขึ้นที่บริเวณหน้าร้านขายของในหมู่บ้านดังกล่าว โดยที่ในขณะที่ได้แย่งกันไปมานั้น นาง ก. (นามสมมติ) ได้เข้ามาประชิดตัว นาง ข. (นามสมมติ) และ นาง ก. (นามสมมติ) ได้ใช้มือของตนไปทำการตบไปที่บริเวณศีรษะพร้อมทั้งดึงเส้นผมของ นาง ข. โดยที่ นาง ข. (นามสมมติ) มีทันได้ระวังตัว จากนั้นเจ้าของร้านค้าและบุคคลใกล้เคียงก็ได้มาช่วยกันห้ามปรามเพื่อไม่ให้ทั้ง 2 ฝ่ายทะเลาะวิวาทกัน ในเวลาต่อมา นาง ข. (นามสมมติ) ได้มาแจ้งเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจตำบลหนองย่างทอย เพื่อที่จะให้ดำเนินคดีกับนาง ก. (นามสมมติ) ในข้อหาทำร้ายร่างกาย ในเบื้องต้นเจ้าหน้าที่ตำรวจสายตรวจตำบลหนองย่างทอยจึงได้ไปตรวจสอบที่เกิดเหตุ พร้อมทั้งได้เชิญคู่กรณีทั้ง 2 ฝ่าย ให้ไปพบเจ้าพนักงานสอบสวนที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ต่อมาเมื่อทั้ง นาง ก. (นามสมมติ) และ นาง ข. (นามสมมติ) ได้เดินทางมาถึงที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ก็ได้เข้าพบกับพนักงานสอบสวน โดยที่ นาง ข. (นามสมมติ) ได้แจ้งแก่พนักงานสอบสวนว่าตนได้โดน นาง ก. (นามสมมติ) ทำร้ายร่างกาย เจ้าพนักงานสอบสวนก็ได้สอบถามทั้ง นาง ก. (นามสมมติ) และ นาง ข. (นามสมมติ) ถึงสาเหตุที่ทำให้การวิวาทกันขึ้น พร้อมทั้งได้พิจารณาแล้วว่าเป็นเพียงเหตุทำร้ายร่างกายโดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายและจิตใจ ซึ่งเป็นความผิดลหุโทษตามประมวลกฎหมายอาญาอีกทั้งยังเป็นเหตุที่สามารถตกลงยอมความกันได้

ดังนั้นเจ้าพนักงานสอบสวนจึงได้แจ้งให้คู่กรณีทั้ง นาง ก. และ นาง ข. ได้สงบสติอารมณ์ลงก่อนเพื่อที่จะได้กระทำการไกล่เกลี่ยให้ทั้งสองฝ่ายตกลงยอมความกันได้ ในการนี้พนักงานสอบสวนได้ทำหน้าที่เป็นคนกลางเพื่อชี้แจงข้อเท็จจริงที่เกิดขึ้นให้แก่ทั้งสองฝ่ายได้รับทราบ พร้อมกันนี้ได้ให้คู่กรณีเจรจาปรับความเข้าใจกันโดยใช้หลักเหตุผลและความเป็นจริงจนกระทั่งคู่กรณียินยอมไม่ติดใจเอาความกันแล้ว เจ้าพนักงานสอบสวนจึงได้แจ้งข้อกล่าวหา นาง ก. ว่ากระทำผิดฐาน “ทำร้ายผู้อื่นโดยไม่ถึงกับเป็นเหตุให้เกิดอันตรายแก่ร่างกายหรือจิตใจ” โดยที่ นาง ก. ได้รับทราบข้อกล่าวหาแล้วให้การรับสารภาพตลอดข้อกล่าวหาและยินยอมให้พนักงานสอบสวนเปรียบเทียบปรับตามกฎหมายซึ่งเจ้าพนักงานสอบสวนมีอำนาจเปรียบเทียบปรับอันจะทำให้คดีอาญาเล็กน้อยได้ส่งผลให้สิทธินำคดีอาญามาฟ้องระงับไป...” (พนักงานสอบสวน คนที่ 1, 2564)

กรณีที่ 2

“เหตุเกิดขึ้นเมื่อวันที่ 8 ก.พ. 2566 เวลา 09.56 น. ที่บริเวณถนนสายศรีเทพ - หนองมะค่า หมู่ที่ 12 ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยที่เจ้าพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งเหตุทางวิทยุสื่อสารจากศูนย์วิทยุสื่อสารสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ว่าได้เกิดเหตุรถยนต์เฉี่ยวชนกันไม่มีผู้ได้รับบาดเจ็บ และยังไม่สามารถตกลงกันเองได้จึงได้เดินทางไปตรวจสอบสถานที่เกิดเหตุ เมื่อไปถึงที่เกิดเหตุได้พบรถยนต์กระบะยี่ห้อหนึ่ง อยู่ในสภาพได้รับความเสียหาย ซึ่งมีนาย ก (นามสมมติ) เป็นผู้ขับขี่อยู่ในที่เกิดเหตุ และพบรถยนต์กระบะยี่ห้อหนึ่ง มีสภาพได้รับความเสียหาย โดยมีนาย ข (นามสมมติ) แสดงตนต่อพนักงานสอบสวนว่าเป็นผู้ขับขี่ พนักงานสอบสวนจึงได้ถ่ายภาพพร้อมกับทำแผนที่ที่เกิดเหตุไว้พร้อมกับได้แจ้งคู่กรณีทั้งสองฝ่ายให้นำรถไปที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ หลังจากที่คู่กรณีได้มาถึงที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพแล้วเจ้าพนักงานสอบสวนก็ได้แจ้งให้นายศักดิ์ชาย ปานสีทอง ทราบถึงสาเหตุของการเกิดอุบัติเหตุในครั้งนี้ว่าเป็นการขับขี่โดยประมาทที่ขับรถตัดหน้ารถคันที่วิ่งตามหลังมาจนเกิดการเฉี่ยวชนกันขึ้น ซึ่งนาย ข (นามสมมติ) ก็ได้ยอมรับสารภาพตามข้อกล่าวหา พร้อมกันนี้เจ้าพนักงานสอบสวนก็ได้ปฏิบัติหน้าที่เป็นคนกลางโดยติดต่อผู้รถมาเพื่อดำเนินการประเมินค่าซ่อมแซมรถของนายพล เทียนศรี คู่กรณีให้อยู่ในสภาพเดิมพร้อมใช้งานต่อไป ในการไกล่เกลี่ยครั้งนี้ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับความพึงพอใจที่สามารถทำการตกลงกันได้เรียบร้อยแล้ว พนักงานสอบสวนจึงได้ทำการเปรียบเทียบปรับนาย ข (นามสมมติ) เป็นจำนวนเงิน 500 บาท ในข้อหา “ขับรถประมาทอันอาจเกิดอันตรายแก่บุคคลหรือทรัพย์สิน” ซึ่งนาย ข (นามสมมติ) ได้ยอมรับข้อกล่าวหาดังกล่าวและได้ชำระเงินค่าปรับและค่าซ่อมแซมรถของคู่กรณีตามข้อตกลงเรียบร้อยแล้วจึงได้แยกย้ายกันกลับไป...” (พนักงานสอบสวน คนที่ 2, 2564)

ซึ่งจะเห็นได้ว่าทั้ง 2 กรณี พนักงานสอบสวนเป็นคนกลางที่มีบทบาทไกล่เกลี่ยให้ฝ่ายผู้กระทำผิดและฝ่ายผู้เสียหายดำเนินการเจรจาเพื่อหาทางออกที่ดีที่สุด โดยมีหน้าที่ให้ความรู้ความชำนาญเกี่ยวกับกระบวนการในการแก้ปัญหาข้อพิพาท ช่วยเหลือ รวมถึงเทคนิควิธีการจัดการในประเด็นความขัดแย้งให้กับคู่กรณีที่มีพิพาทกันอยู่เพื่อให้ทั้งสองฝ่ายสามารถที่จะบรรลุข้อตกลงเป็นที่พึงพอใจร่วมกัน อันจะนำไปสู่การทำให้ลดจำนวนคดีความที่นำไปสู่กระบวนการยุติธรรมผ่านศาลเกิดขึ้น ดังที่ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์ (2545, หน้า 15 - 16) ได้กล่าวถึงประเภทคดีที่สามารถใช้กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ว่า ข้อพิพาททางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา การกระทำผิดบางอย่างผู้กระทำมีความผิดทั้งทางแพ่งและทางอาญา เนื่องจากการกระทำนั้นเข้าองค์ประกอบความผิดทางอาญา ในขณะที่เดียวกันยังทำให้ผู้อื่นได้รับความเสียหายด้วย ลักษณะของการกระทำที่เป็นความผิดทางแพ่งเกี่ยวเนื่องทางอาญา หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคดีแพ่งเกี่ยวเนื่องคดีอาญานั้น ผู้กระทำผิดต้องรับผิดชอบตามกฎหมายอาญาและยังต้องชดเชยค่าเสียหายหรือค่าสินไหมทดแทนให้กับผู้เสียหายอีกด้วย เพราะฉะนั้นข้อพิพาทในลักษณะนี้จะระงับลงได้ก็ต่อเมื่อคู่พิพาทตกลงประนีประนอมกันทั้งคดีอาญาและคดีแพ่งด้วย 2) ความผิดเล็กๆ น้อยๆ อื่นๆ เพื่อหลีกเลี่ยงการจำคุกกระยะสั้น คดีอาญาประเภทนี้เป็นความผิดประเภทที่แม้จะมีโทษเพียงเล็กน้อยเท่านั้น แต่กฎหมายมิได้บัญญัติให้เป็นคดีความผิดอันยอมความกันได้ เพราะถือว่าเป็นความผิดต่อแผ่นดิน ทำให้ต้องมีการดำเนินกระบวนการพิจารณาคดีไปตามลำดับขั้นตอนแต่หน่วยงานในกระบวนการยุติธรรม ได้แก่ ตำรวจ อัยการ และศาลอาจใช้ดุลพินิจเพื่อเบี่ยงเบนคดีประเภทนี้ออกนอกกระบวนการตามอำนาจที่กฎหมายกำหนดไว้ได้เช่นกัน ทั้งนี้เพื่อหลีกเลี่ยงการใช้โทษจำคุกกระยะสั้นอันก่อให้เกิดผลเสียแก่ผู้กระทำผิดและสังคมมากกว่า รวมทั้งลด

ความแออัดในเรือนจำได้ทางหนึ่ง ความผิดคดีอาญาเล็กๆ น้อยๆ ประเภทนี้ ได้แก่ ความผิดที่มีโทษจำคุกไม่เกิน 3 ปี

2.3 การสรุปผลการไกล่เกลี่ย

หลังจากที่การเจรจาไกล่เกลี่ยได้ช้อยุดอันพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายแล้วนั้น พนักงานสอบสวนก็จะได้ทำการบันทึกประจำวันเหตุกรณีดังกล่าวให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับทราบร่วมกันว่าการไกล่เกลี่ยครั้งนี้ข้อตกลงคืออะไรบ้างที่สถานีตำรวจท้องที่เกิดเหตุ และให้ลงนามในบันทึกเพื่อทำการบันทึกไว้เป็นหลักฐานในการดำเนินการต่อไป แต่เกิดปัญหาที่ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดไปจากข้อตกลงที่ได้ทำการไกล่เกลี่ยไว้ ทำให้พนักงานสอบสวนของทางสถานีตำรวจภูธรศรีเทพจะประสานงานติดต่อกับ ทั้งผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาถึงขั้นตอนการดำเนินการตามขั้นตอนของการดำเนินคดี เพื่อให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายต่อไป ซึ่งที่ผ่านมาพบปัญหา คือ มีการดำเนินคดีหลังจากได้มีการไกล่เกลี่ยโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับทราบร่วมกันตามข้อตกลงเนื่องจากผิดไปจากข้อตกลง

3. ด้านสถานที่ไกล่เกลี่ย

ในส่วนสถานที่ไกล่เกลี่ย ก็เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จด้วยเหตุที่บริเวณภายในอาคารสถานที่ของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพค่อนข้างคับแคบ ไม่เป็นสัดส่วนเมื่อประชาชนเข้ามาปรึกษาหารือหรือทุกขในสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ซึ่งในการพูดคุยหารือในบางเรื่องแบบไม่เปิดเผยก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากบริเวณภายในอาคารของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพไม่ได้ถูกแบ่งกันเป็นสัดส่วนมิดชิด และเมื่อมีคู่กรณีหรือประชาชนมาปรึกษาหารือพร้อมกัน ๆ หลายรายทำให้เกิดความวุ่นวายในสถานีตำรวจเกิดขึ้น

2. แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

2.1 การสร้างความเข้าใจและรับฟังความต้องการของคู่กรณี จากการศึกษาพบว่าคดีความที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น สามารถไกล่เกลี่ยกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดสำเร็จได้ โดยมีพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ มาช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ไม่ได้เกิดจากการที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเจรจา ตกลงยอมความกันเองจากความสมัครใจของคู่กรณี หรือมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนอำเภอศรีเทพนั้นเคารพนับถือที่เข้ามาในการยุติไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้นหากนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ โดยทั้งสองฝ่ายได้เจรจาทกลงกันเองโดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรืออาจจะมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นคนกลางที่สามารถเข้ามาแทรกแซงได้ในการยุติไม่ให้ความขัดแย้งบานปลาย โดยเรื่องไม่ต้องไปถึงสถานีตำรวจโดยมีเหตุปัจจัยได้แก่ ไม่ต้องการฟ้องร้องกันให้เสียเวลา เสียทรัพย์สิน และเสียประวัติหรือบางรายรู้ดีว่าตนเป็นผู้กระทำผิดจึงมีความเกรงกลัวที่จะต้องถูกดำเนินคดีและถูกตัดสินลงโทษ เป็นต้น

2.2 การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยให้กับพนักงานสอบสวน จากคดีความที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ส่วนใหญ่เป็นคดีความที่คู่กรณีไม่สามารถตกลง

ยอมความกันได้ จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายผู้เสียหายไปร้องทุกข์ยังสถานีตำรวจภูธรศรีเทพเพื่อมาระงับเหตุ มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยคดีก็คือตำรวจ ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยสำเร็จเพราะต้องเป็นผู้ดำเนินกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ประสานระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการหาข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายพอใจ โดยไม่ตัดสินว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดหรือถูก รวมถึงในบางกรณีอาจไม่ต้องคดีใช้กันด้วยทรัพย์สินแต่อาจเป็นเพียงคำขอโทษ เพราะถือเป็นการแสดงความสำนึกผิดในการกระทำของตนต่ออีกฝ่าย อีกทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องใช้ความใจเย็น เป็นผู้มีคุณธรรม มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้าและต้องมีความอดทนอย่างมาก เพราะในบางกรณีที่เป็นเรื่องที่รุนแรงมีความขัดแย้งกันมาก ทำให้ต้องใช้ความเข้าใจและเข้าถึงสถานการณ์ความทุกข์ของทั้งสองฝ่าย โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำตัวเป็นคนกลางที่มีความเป็นกลางมาก รวมถึงผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้คำพูดและน้ำเสียงที่ไม่เป็นในลักษณะข่มขู่เพื่อไม่ให้คู่กรณีเกิดความกังวลในการหาทางออกร่วมกันว่าจะถูกเอาเปรียบหรือไม่

2.3 การจัดการสถานที่ไกล่เกลี่ยที่สะดวกและเหมาะสม สถานที่ไกล่เกลี่ยเป็นสิ่งสำคัญเช่นกันในการสร้างบรรยากาศให้กับคู่กรณี ซึ่งส่วนใหญ่จะเชิญคู่กรณีมาทำการไกล่เกลี่ยที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อาจทำให้บรรยากาศเกิดความตึงเครียด อึดอัด และถ้าเป็นเรื่องที่ทำให้คู่กรณีมีความเครียดสูง เมื่อมาเจอกับบรรยากาศที่อึดอัดและร้อน ก็จะทำให้ทุกฝ่ายเกิดความกดดันและเพิ่มความเครียด การแสดงออกทั้งท่าทีและการพูดจา จะยิ่งก้าวร้าวและรุนแรง เกิดการทะเลาะกัน ซึ่งการสร้างบรรยากาศที่ดีให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกผ่อนคลาย ย่อมทำให้การไกล่เกลี่ยง่ายขึ้น ดังนั้นการไกล่เกลี่ยที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติและคู่กรณีมีความคุ้นเคย เปิดโล่งไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมจะเกิดความสำเร็จมากกว่ากรณีที่ต้องดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย ในห้องที่ปิดทึบของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยและเจ้าหน้าที่สอบสวนต้องร่วมกันช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความเป็นกันเองเหมือนการเข้ามาพูดคุยกันระหว่างเครือญาติ เนื่องจากสถานที่และบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยที่เป็นธรรมชาติ จะทำให้จิตใจของคู่กรณีรู้สึกผ่อนคลายและกดดันน้อยลง ด้วยเหตุนี้การไกล่เกลี่ยจึงถูกผลักดันให้เกิดขึ้นในชุมชนที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ

บทที่ 5

สรุปผล อภิปรายผล และข้อเสนอแนะ

การศึกษาเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ โดยมีวัตถุประสงค์การวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาสภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ 2) ศึกษาแนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีประชากรที่ใช้ในการศึกษาครั้งนี้ ได้แก่ ผู้บริหาร สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ข้าราชการตำรวจกลุ่มงานสอบสวน ประชาชนผู้เข้าสู่กระบวนการไกล่เกลี่ย และทนายความ จำนวน 10 คน เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาวิจัย คือ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง

สรุปผลการวิจัย

จากการศึกษาเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สามารถสรุปผลการวิจัยได้ ดังนี้

1. สภาพการณ์และปัญหาการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

เริ่มจากการที่กลุ่มงานสอบสวนรับเรื่องร้องทุกข์และสอบข้อเท็จจริง โดยพนักงานสอบสวนสามารถสอบสวนได้ตั้งแต่เมื่อทราบว่ามีกรกระทำผิดดังกล่าวเกิดขึ้น โดยไม่ต้องมีการร้องทุกข์หรือกล่าวโทษ แต่หากเป็นคดีความผิดต่อส่วนตัวหรือความผิดอันยอมความได้ เช่น ความผิดฐานยกยอกทรัพย์ หรือทำให้เสียทรัพย์แล้ว พนักงานสอบสวนจะทำการสอบสวนได้ก็ต่อเมื่อมีคำร้องทุกข์จากผู้เสียหายตามกฎหมายเสียก่อน ซึ่งส่วนใหญ่ที่พบนั้นเป็นการกระทำผิดที่ไม่สามารถจะยอมความได้ ทำให้เมื่อพนักงานสอบสวนได้รับแจ้งการร้องทุกข์แล้วนั้น ก็จะต้องใช้ดุลพินิจว่ากรณีใดที่สามารถตกลงยอมความกันได้โดยใช้กระบวนการไกล่เกลี่ยโดยเริ่มต้นจาก (1) ก่อนการไกล่เกลี่ย พนักงานสอบสวน จะดำเนินการเตรียมความพร้อม จากการพูดคุยนอกรอบถึงรายละเอียดที่เป็นสาระสำคัญในการไกล่เกลี่ย ซึ่งส่วนใหญ่จะไม่มีรูปแบบที่เป็นทางการหรือรูปแบบตายตัว เพราะคดีความหรือข้อขัดแย้งไม่ได้มีความซับซ้อนหรือร้ายแรงมาก โดยพนักงานสอบสวนจะเชิญผู้ถูกร้องเข้าไปพูดคุยเพื่อให้ได้อธิบายและตระหนักถึงความเดือดร้อนของผู้ร้อง รวมถึงผลได้ผลเสียที่จะเกิดขึ้นตามมา และให้มีส่วนร่วมในการหาทางออกร่วมกันจนกว่าจะได้ข้อสรุปที่ทั้งสองฝ่ายจะยอมรับและตกลงยอมความกันได้ (2) ระหว่างการ ไกล่เกลี่ย พนักงานสอบสวนจะต้องใช้ดุลพินิจเพื่อพิจารณาว่าเหตุที่เกิดขึ้นดังกล่าวนี้สามารถที่จะตกลงกันได้หรือไม่โดยที่ต่อไม่ขัดต่อข้อกฎหมาย ซึ่งกระบวนการในการไกล่เกลี่ยที่พนักงานสอบสวนสามารถที่จะกระทำได้คือ การที่ให้คู่กรณีในคดีที่เกิดขึ้นนั้น ได้เจรจาตกลงกันเองก่อนเพื่อหาข้อยุติและได้รับความพึงพอใจกันทั้งสองฝ่าย โดยที่พนักงานสอบสวนจะกระทำหน้าที่เป็นคนกลางของทั้งสองฝ่าย เพื่อป้องกันการโต้แย้งที่อาจนำไปเกิดความรุนแรงหรือการเกิดโทสะขึ้น อาจมีการชี้แจงข้อเท็จจริงให้ทั้งสองฝ่ายได้รับทราบในเบื้องต้น แต่ในทางปฏิบัติตาม

กฎหมายนั้นพนักงานสอบสวนจะไม่สามารถตัดสินให้ฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดถูกหรือผิดได้ และในการไกล่เกลี่ยเกิดประเด็นปัญหาเกี่ยวกับ คู่กรณีทั้งสองฝ่ายไม่มีความพร้อมทั้งสภาพร่างกายและจิตใจที่จะสามารถเจรจาตกลงหาข้อยุติกันได้ทันที ทำให้พนักงานสอบสวนต้องกระทำการในภายหลังส่งผลทำให้การไกล่เกลี่ยไม่สัมฤทธิ์ผลเมื่อเทียบกับการไกล่เกลี่ยทันทีหลังจากที่เกิดเหตุ ดังนั้นจะเห็นได้ว่าพนักงานสอบสวนก็ยังต้องใช้การสังเกตพิจารณาใช้วิจารณญาณบริบทโดยรวมด้วยว่า การไกล่เกลี่ยอาจกระทำได้ที่หลังจากที่เกิดเหตุหรืออาจกระทำในภายหลัง และ (3) การสรุปผลการไกล่เกลี่ยหลังจากที่การเจรจาไกล่เกลี่ยได้ข้อยุติอันพึงพอใจของทั้งสองฝ่ายแล้วนั้น พนักงานสอบสวนก็จะได้ทำการบันทึกประจำวันเหตุการณ์ดังกล่าวให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับทราบร่วมกันว่าการไกล่เกลี่ยครั้งนี้ ข้อตกลงคืออะไรบ้างที่สถานีตำรวจท้องที่เกิดเหตุ และให้ลงนามในบันทึกเพื่อทำการบันทึกไว้เป็นหลักฐานในการดำเนินการต่อไป แต่เกิดปัญหาที่ว่าฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดผิดไปจากข้อตกลงที่ได้ทำการไกล่เกลี่ยไว้ ทำให้พนักงานสอบสวนของทางสถานีตำรวจภูธรศรีเทพจะประสานงานติดต่อกับ ทั้งผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาถึงขั้นตอนการดำเนินการตามขั้นตอนของการดำเนินคดี เพื่อให้เข้าสู่กระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายต่อไป ซึ่งที่ผ่านมามีปัญหา คือ มีการดำเนินคดีหลังจากได้มีการไกล่เกลี่ยโดยคู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้รับทราบร่วมกันตามข้อตกลงเนื่องจากผิดไปจากข้อตกลง

ในส่วนสถานที่ไกล่เกลี่ย ก็เป็นปัจจัยหนึ่งส่งผลให้การไกล่เกลี่ยไม่ประสบความสำเร็จด้วยเหตุที่บริเวณภายในอาคารสถานที่ของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพค่อนข้างคับแคบ ไม่เป็นสัดส่วนเมื่อประชาชนเข้ามาปรึกษาหรือร้องทุกข์ในสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ซึ่งในการพูดคุยหรือในบางเรื่องแบบไม่เปิดเผยก็ไม่สามารถทำได้เนื่องจากบริเวณภายในอาคารของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพไม่ได้ถูกแบ่งกันเป็นสัดส่วนมิดชิด และเมื่อมีคู่กรณีหรือประชาชนมาปรึกษาหารือพร้อมกัน ๆ หลายรายทำให้เกิดความวุ่นวายในสถานีตำรวจเกิดขึ้น

2. แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ประกอบด้วย

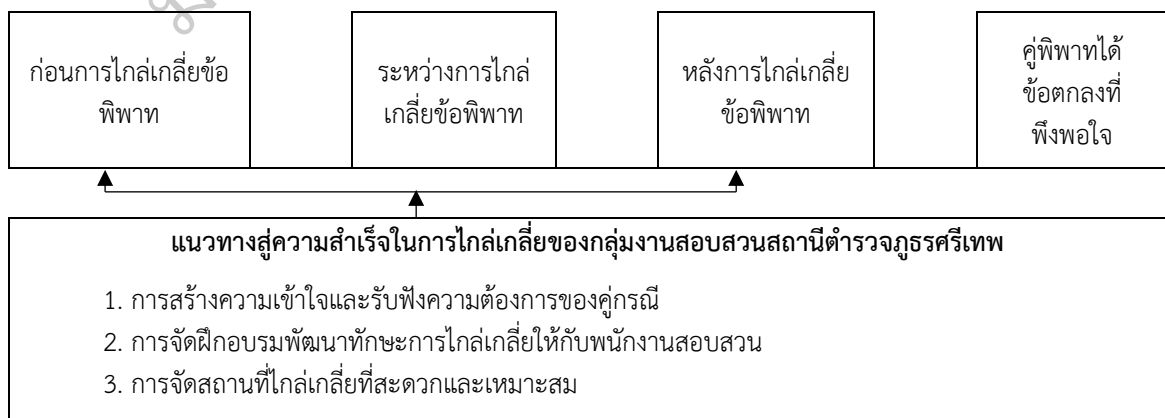
2.1 การสร้างความเข้าใจและรับฟังความต้องการของคู่กรณี จากการศึกษาพบว่าคดีความที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น สามารถไกล่เกลี่ยกันระหว่างผู้เสียหายและผู้กระทำผิดสำเร็จได้ โดยมีพนักงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ มาช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย ไม่ได้เกิดจากการที่คู่กรณีทั้งสองฝ่ายเจรจา ตกลงยอมความกันเองจากความสมัครใจของคู่กรณี หรือมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนอำเภอศรีเทพนั้นเคารพนับถือที่เข้ามาในการยุติไม่ให้เกิดความขัดแย้ง ดังนั้นหากนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ โดยทั้งสองฝ่ายได้เจรจาตกลงกันเองโดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้น หรืออาจจะมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นคนกลางที่สามารถเข้ามาแทรกแซงได้ในการยุติไม่ให้ความขัดแย้งบานปลาย โดยเรื่องไม่ต้องไปถึงสถานีตำรวจโดยมีเหตุปัจจัยได้แก่ ไม่ต้องการฟ้องร้องกันให้เสียเวลา เสียทรัพย์สิน และเสียประวัติหรือบางรายรู้ดีว่าตนเป็นผู้กระทำผิดจึงมีความเกรงกลัวที่จะต้องถูกดำเนินคดีและถูกตัดสินลงโทษ เป็นต้น

2.2 การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยให้กับพนักงานสอบสวน จากคดีความที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์นั้น ส่วนใหญ่เป็นคดีความที่คู่กรณีไม่สามารถตกลง

ยอมความกันได้ จึงเป็นเหตุให้ฝ่ายผู้เสียหายไปร้องทุกข์ยังสถานีตำรวจภูธรศรีเทพเพื่อมาระงับเหตุ มีความน่าเชื่อถือ ดังนั้น ผู้ที่ทำหน้าที่เป็นคนกลางไกล่เกลี่ยคดีก็คือตำรวจ ถือว่าเป็นผู้ที่มีความสำคัญที่จะทำให้การไกล่เกลี่ยสำเร็จเพราะต้องเป็นผู้ดำเนินกระบวนการตั้งแต่ต้นจนจบ ดังนั้น ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ประสานระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการหาข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายพอใจ โดยไม่ตัดสินว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิดหรือถูกรวมถึงในบางกรณีอาจไม่ต้องชดใช้กันด้วยทรัพย์สินแต่อาจเป็นเพียงคำขอโทษ เพราะถือเป็นการแสดงความสำนึกผิดในการกระทำของตนต่ออีกฝ่าย อีกทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องใช้ความใจเย็น เป็นผู้มีคุณธรรม มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และต้องมีความอดทนอย่างมาก เพราะในบางกรณีที่เป็นเรื่องที่รุนแรงมีความขัดแย้งกันมาก ทำให้ต้องใช้ความเข้าใจและเข้าถึงสถานการณ์ความทุกข์ของทั้งสองฝ่าย โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำตัวเป็นคนกลางที่มีความเป็นกลางมาก รวมถึงผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้คำพูดและน้ำเสียงที่ไม่เป็นในลักษณะข่มขู่ เพื่อให้คู่กรณีเกิดความกังวลในการหาทางออกร่วมกันว่าจะถูกเอาเปรียบหรือไม่

2.3 การจัดการสถานที่ไกล่เกลี่ยที่สะดวกและเหมาะสม สถานที่ไกล่เกลี่ยเป็นสิ่งสำคัญเช่นกันในการสร้างบรรยากาศให้กับคู่กรณี ซึ่งส่วนใหญ่จะเชิญคู่กรณีมาทำการไกล่เกลี่ยที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อาจทำให้บรรยากาศเกิดความตึงเครียด อึดอัด และถ้าเป็นเรื่องที่ทำให้คู่กรณีมีความเครียดสูง เมื่อมาเจอกับบรรยากาศที่อึดอัดและร้อน ก็จะทำให้ทุกฝ่ายเกิดความกดดันและเพิ่มความเครียด การแสดงออกทั้งท่าทีและการพูดจา จะยิ่งก้าวร้าวและรุนแรง เกิดการทะเลาะกัน ซึ่งการสร้างบรรยากาศที่ดีให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายรู้สึกผ่อนคลาย ย่อมทำให้การไกล่เกลี่ยง่ายขึ้น ดังนั้นการไกล่เกลี่ยที่มีบรรยากาศ เป็นธรรมชาติและคู่กรณีมีความคุ้นเคย เปิดโล่งไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องสี่เหลี่ยม จะเกิดความสำเร็จมากกว่ากรณีที่ต้องดำเนินกระบวนการไกล่เกลี่ย ในห้องที่ปิดทึบของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ยและเจ้าหน้าที่สอบสวนต้องร่วมกันช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความเป็นกันเอง เหมือนการเข้ามาพูดคุยกันระหว่างเครือญาติ เนื่องจากสถานที่และบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยที่เป็นธรรมชาติ จะทำให้จิตใจของคู่กรณีรู้สึกผ่อนคลายและกดดันน้อยลง ด้วยเหตุนี้การไกล่เกลี่ยจึงถูกผลักดันให้เกิดขึ้นในชุมชนที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ

ดังนั้นผู้วิจัยขอสรุปขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพตามภาพ ดังนี้



ภาพ 3 ขั้นตอนกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน (สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ, 2563)

อภิปรายผล

จากการศึกษาการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาได้พบประเด็นสำคัญที่ควรนำมาอภิปรายผล ดังต่อไปนี้

1. สภาพการณ์และปัญหาการใกล้เคียงของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

กระบวนการของการใกล้เคียงคดีความของเจ้าพนักงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพนั้น เมื่อมีเหตุการณ์แจ้งความร้องทุกข์เกิดขึ้น เจ้าพนักงานสอบสวนจะเป็นผู้พิจารณาว่าเป็นเหตุที่สามารถจะประนีประนอมยอมความกันเองได้หรือไม่ โดยส่วนใหญ่แล้วอาจหาข้อสรุปด้วยการตกลงยินยอมคดีใช้ค่าเสียหายหรืออาจไม่เข้าใจในข้อกฎหมายเป็นส่วนมาก ดังนั้นในเบื้องต้นก่อนที่จะเริ่มการใกล้เคียงโดยใช้บุคคลที่สามซึ่งเป็นคนกลางมาช่วยในการใกล้เคียง พนักงานสอบสวนจะให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยกันเพื่อหาข้อตกลงในข้อพิพาทหรือข้อโต้แย้งกันเองก่อนเพื่อหาข้อยุติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ ณรงค์ ใจหาญ, และคนอื่น ๆ (2553) เรื่อง กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม โดยสรุปได้ว่ากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นการให้คู่กรณีได้มีการเจรจาต่อรองและพูดกล่าวถึงผลเสียของการกระทำผิด หรือเป็นการเปิดโอกาสให้ทั้งสองฝ่ายได้พูดคุยเพื่อสร้างสัมพันธ์ภาพที่ดีต่อกัน แต่หากว่าทั้งทางผู้เสียหายและผู้ถูกกล่าวหาไม่สามารถตกลงหาทางออกข้อพิพาทนั้นได้ เจ้าพนักงานสอบสวนก็จะทำการเรียกคู่กรณีทั้งสองฝ่ายมาพบ ที่สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ เพื่อลดโอกาสที่จะเกิดเหตุรุนแรงบานปลาย และเพื่อเป็นอำนวยความสะดวกให้กับคู่กรณี โดยที่พนักงานสอบสวนจะคอยให้การช่วยเหลือในการเจรจาของคู่กรณีทั้งสองฝ่าย แต่ไม่ใช่ทำหน้าที่เป็นผู้ตัดสินชี้ขาดแต่อย่างใด แต่จะพิจารณาโดยคำนึงถึงว่าจะทำอย่างไรให้คู่กรณีทั้งสองฝ่ายนั้น ได้เจรจาทกลงกันโดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี ในการใกล้เคียงข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นนี้ บางครั้งคู่กรณีก็สามารถตกลงยินยอมยุติข้อพิพาทกันได้หลังจากที่ได้มาพบเจ้าพนักงานสอบสวนเพียงครั้งเดียว ซึ่งสอดคล้องกับ พรรณง พุฒิภาษ, และคนอื่น ๆ (2547, หน้า 7 - 8) ได้กล่าวถึงเรื่องของการใกล้เคียงโดยคนกลางว่ามีจุดสำคัญที่ทำให้ประสิทธิภาพในการเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการข้อพิพาท ซึ่งมีความแตกต่างจากวิธีการอื่นที่อาศัยบุคคลที่สามเข้ามาช่วยในการจัดการความขัดแย้ง โดยการยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ใกล้เคียง โดยผู้เจรจาทั้งสองเป็นองค์ประกอบสำคัญของการใกล้เคียง การยอมรับไม่ได้หมายความว่าคู่กรณีจำเป็นที่จะต้องยอมรับคนกลางและเต็มใจที่จะทำอย่างที่เขาได้บอก แต่หมายถึงว่า คู่เจรจาได้ยอมรับการมาปรากฏตัวของคนกลางและยอมรับฟังและยินดีที่จะพิจารณาอย่างจริงจังในคำแนะนำของคนกลาง ทั้งนี้ทั้งนั้นก็ขึ้นอยู่กับประสบการณ์และดุลพินิจของเจ้าพนักงานสอบสวนว่ามีประสบการณ์ในการทำงานในพื้นที่ของอำเภอศรีเทพมากน้อยเพียงใด โดยภาพรวมแล้วการใกล้เคียงในพื้นที่ของอำเภอศรีเทพมักจะได้ผลลัพธ์ไปในทางที่ดีเป็นส่วนใหญ่ ยกเว้นบางกรณีที่ไม่สามารถใกล้เคียงกันได้ในช่วงตอนของเจ้าพนักงานสอบสวน โดยทางเจ้าพนักงานสอบสวนก็ต้องดำเนินการรับคดีพร้อมทั้งทำสำนวนการสอบสวนคดีเพื่อส่งมอบให้อัยการประจำจังหวัดพิจารณาส่งศาลตามกระบวนการยุติธรรมตามกฎหมายต่อไป แต่ไม่สอดคล้องกับงานวิจัยของ อุทัย ปริญาสุทธิธินันท์ (2556, หน้า 207 - 221) ศึกษาเรื่องยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ของชุมชนควนโส มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษายุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความ

ขัดแย้งของชุมชนควนโส ตำบลควนโส อำเภอควนเนียง จังหวัดสงขลา พบว่ายุติธรรมเชิงสมานฉันท์เป็นส่วนหนึ่งในแนวคิดพื้นฐานยุติธรรมชุมชน (Community Justice) เป็นการจัดการความขัดแย้งของคนในชุมชน ให้ความสำคัญในการสร้างเครือข่ายเพื่อจัดการความขัดแย้งในชุมชน พร้อมทั้งลดระดับความรุนแรงที่อาจจะเกิดขึ้นได้ โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมาจัดการในระบบยุติธรรมซึ่งมีฐานทรัพยากรต่าง ๆ รวมทั้งทุนทางสังคมเป็นปัจจัยร่วม

2. แนวทางการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวนของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ดังนี้

2.1 การสร้างความเข้าใจและรับฟังความต้องการของคู่กรณี หากนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยสามารถเกิดขึ้นได้ตั้งแต่เกิดเหตุการณ์ โดยทั้งสองฝ่ายได้เจรจากลลงกันเอง โดยเกิดจากความสมัครใจของคู่กรณี ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่างๆที่เกิดขึ้น หรืออาจมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นคนกลางที่สามารถเข้ามาแทรกแซงได้ในการยุติไม่ให้ความขัดแย้งบานปลาย โดยเรื่องไม่ต้องไปถึงสถานีตำรวจ โดยมีเหตุปัจจัยได้แก่ ไม่ต้องการฟ้องร้องกันให้เสียเวลา เสียทรัพย์สิน และเสียประวัติ หรือบางรายรู้ว่าตนเป็นผู้กระทำผิด จึงมีความเกรงกลัวที่จะต้องถูกดำเนินคดีและถูกตัดสิทธิประโยชน์ เป็นต้น สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรียวรุ่ง บุญเกิด (2557) ศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม โดยที่ได้ศึกษาถึงเงื่อนไขความสำเร็จในการไกล่เกลี่ยระดับข้อพิพาท พบว่ากรณีพิพาทหรือคดีความที่สามารถไกล่เกลี่ยกันได้สำเร็จนั้น เพราะคู่กรณีมีความยินดีและสมัครใจที่จะเข้าร่วมกระบวนการไกล่เกลี่ย เนื่องจากหลายเหตุผลด้วยกัน เช่น ไม่ต้องการขึ้นศาลหรือฟ้องร้องให้เสียเวลา เสียประวัติ และเสียทรัพย์สิน บางรายรู้ว่าตนเป็นผู้กระทำผิดจึงมีความเกรงกลัวที่จะต้องขึ้นศาลและถูกตัดสิทธิประโยชน์ เป็นต้น

2.2 การจัดฝึกอบรมพัฒนาทักษะการไกล่เกลี่ยให้กับพนักงานสอบสวน ผู้ไกล่เกลี่ยเป็นผู้ประสานระหว่างคู่กรณีทั้งสองฝ่ายในการหาข้อตกลงร่วมกันเพื่อให้ทั้งสองฝ่ายพอใจ โดยไม่ต้องตัดสินว่าฝ่ายใดฝ่ายหนึ่งผิด หรือถูกรวมถึงในบางกรณีอาจไม่ต้องชดใช้กันด้วยทรัพย์สินแต่อาจเป็นเพียงคำขอโทษ เพราะถือเป็นการแสดงความสำนึกผิดในการกระทำของตนต่ออีกฝ่าย อีกทั้งผู้ทำหน้าที่เป็นผู้ไกล่เกลี่ยนั้นจะต้องใช้ความใจเย็นเป็นผู้มีคุณธรรม มีไหวพริบปฏิภาณในการแก้ไขปัญหาเฉพาะหน้า และต้องมีความอดทนอย่างมากเพราะในบางกรณี อาจเป็นเรื่องที่รุนแรงมีความขัดแย้งกันมากทำให้ต้องใช้ความเข้าใจและเข้าถึงสถานการณ์ความทุกข์ของทั้งสองฝ่าย โดยผู้ไกล่เกลี่ยต้องทำตัวเป็นคนกลางที่มีความเป็นกลางมาก รวมถึงผู้ไกล่เกลี่ยต้องใช้คำพูดและน้ำเสียงที่ไม่เป็นลักษณะข่มขู่ เพื่อไม่ให้คู่กรณีเกิดความกังวลในการหาทางออกร่วมกันว่าจะถูกเอาเปรียบหรือไม่ สอดคล้องกับ พรณยง พุฒิมิษา, และคนอื่น ๆ (2547, หน้า 7 - 8) ได้สรุปความหมายสำคัญในเรื่องของการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางว่า มีจุดสำคัญที่ทำให้ประสิทธิภาพในการเพิ่มพลังความสามารถในการจัดการข้อพิพาท ซึ่งการไกล่เกลี่ยโดยคนกลางเป็นวิธีการเจรจาที่จำเป็นต้องรวมเอาบุคคลที่สามซึ่งมีความรู้ในกระบวนการเจรจาอย่างมีประสิทธิภาพและสามารถช่วยให้คนที่เกี่ยวข้องอยู่ในความขัดแย้งได้ทำงานอย่างมีประสิทธิภาพและเปิดเผยการยอมรับในตัวคนกลางที่ทำหน้าที่ไกล่เกลี่ย ผู้ไกล่เกลี่ยต้องเป็นกลางและไม่เข้ากับฝ่ายใด และสอดคล้องกับ ธวัชชัย สุวรรณพานิช (2546) อธิบายถึง การ

ระงับข้อพิพาทโดยการไกล่เกลี่ยว่า มีหลักการที่สำคัญคือ เป็นการเจรจาที่มีบุคคลที่สามารถช่วยเหลือในการเจรจา ซึ่งต้องเป็นความสมัครใจของคู่พิพาท และการดำเนินการเป็นความลับ ซึ่งความสำเร็จจะอยู่ที่ประสบการณ์ของผู้ไกล่เกลี่ย โดยคุณสมบัติของผู้ไกล่เกลี่ยมีดังนี้ ต้องมีความอดทน วิเคราะห์ความต้องการของคู่พิพาทได้ดี แก้ปัญหาเฉพาะหน้าได้ตลอดเวลา วางตัวเป็นกลาง ไม่กำหนดความต้องการของคู่พิพาทเอง รวมถึงผู้ไกล่เกลี่ยต้องมีจรรยาบรรณของผู้ไกล่เกลี่ย เช่น การวางตัวเป็นกลาง การไม่เรียกรับค่าตอบแทนจากคู่พิพาท เป็นต้น

2.3 การจัดการสถานที่ไกล่เกลี่ยที่สะดวกและเหมาะสม การไกล่เกลี่ยที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติและคู่กรณีมีความคุ้นเคย เปิดใจไม่ได้จำกัดอยู่ในห้องสี่เหลี่ยมจะประสบความสำเร็จมากกว่า กรณีที่ต้องดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยในห้องที่ปิดทึบของสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ ทั้งนี้ผู้ไกล่เกลี่ย และเจ้าพนักงานสอบสวนต้องร่วมกันช่วยสร้างบรรยากาศให้เกิดความเป็นกันเอง เหมือนการเข้ามาพูดคุยกันระหว่างเครือญาติ เนื่องจากสถานที่และบรรยากาศในการไกล่เกลี่ยที่เป็นธรรมชาติ จะทำให้จิตใจของคู่กรณีรู้สึกผ่อนคลายและกดดันน้อยลง ด้วยเหตุนี้การไกล่เกลี่ยจึงถูกผลักดันให้เกิดขึ้นในชุมชนที่มีบรรยากาศเป็นธรรมชาติ สอดคล้องกับงานวิจัยของ เรียวรุ่ง บุญเกิด (2557) ศึกษาเรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษาสำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม โดยที่ได้ศึกษากรณีที่ไกล่เกลี่ยสำเร็จเมื่อวิเคราะห์ด้านสถานที่ในการไกล่เกลี่ย พบว่าข้อพิพาทที่ดำเนินการกระบวนการไกล่เกลี่ยในชุมชนที่มีบรรยากาศเปิดโล่งจะทำให้การไกล่เกลี่ยสำเร็จมากกว่าห้องที่ปิดทึบของสำนักงานบรรยากาศที่อึดอัด และร้อนทำให้ทุกฝ่ายเกิดความกดดันและเพิ่มความเครียด

ข้อเสนอแนะ

จากผลการศึกษาวิจัยเรื่อง การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ผู้ศึกษาวิจัยมีข้อเสนอแนะ ดังนี้

1. ข้อเสนอแนะทั่วไป

1.1 ในการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในพื้นที่อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ อาจจะมีคนกลางที่ทุกคนในชุมชนเคารพนับถือเป็นคนกลาง ที่สามารถเข้ามาแทรกแซงได้ในกรณีที่ไม่ให้ความขัดแย้งบานปลาย โดยเรื่องไม่ต้องไปถึงสถานีตำรวจ เพื่อลดระดับความรุนแรงที่อาจเกิดขึ้นได้โดยให้ชุมชนเป็นผู้ดำเนินการด้วยตนเอง ใช้กระบวนการมีส่วนร่วมในชุมชนมาจัดการ

1.2 จัดอบรมให้กับผู้ไกล่เกลี่ยที่เป็นผู้นำท้องถิ่นเกี่ยวกับเรื่องกฎหมายและกระบวนการไกล่เกลี่ย ทักษะในการไกล่เกลี่ย เช่น การพูด การใช้ภาษา การแสดงสีหน้าท่าทาง เป็นต้น เพื่อลดระดับความขัดแย้งที่เกิดขึ้นในชุมชน

1.3 สถานที่ไกล่เกลี่ยควรเปิดโล่ง เช่น ศาลาวัด ศาลาประจำหมู่บ้าน ศาลาโรงเรียน เป็นต้น และควรสร้างบรรยากาศให้เกิดความเป็นกันเอง ทำให้เหมือนมาพูดคุยกันระหว่างญาติพี่น้องจะทำให้จิตใจของคู่กรณีรู้สึกผ่อนคลายและกดดันน้อยลง

2. ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

2.1 ควรทำการวิจัยเกี่ยวกับกระบวนการไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาท โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในจัดการตนเอง

2.2 ควรศึกษาเงื่อนไขความสำเร็จหรือความล้มเหลวในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาปรับใช้ในการปฏิบัติงานไกล่เกลี่ยของเจ้าหน้าที่ตำรวจ

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

บรรณานุกรม

- กรมควบคุมความประพฤติ. (2551). รายงานผลการดำเนินงานตามโครงการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในงานคุมประพฤติ ประจำปีงบประมาณ 2550. กรุงเทพฯ: กระทรวงยุติธรรม.
- กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. (2545). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ทางเลือกใหม่สำหรับกระบวนการยุติธรรมไทย. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2550). ยุติธรรมชุมชน: บทบาทการอำนวยความสะดวกยุติธรรมโดยชุมชนเพื่อชุมชน. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- _____. (2564, กันยายน 29). สัมภาษณ์. แนวหน้า, 42(14763), หน้า 8.
- จิตรา วีรปรีณนท์, และคนอื่น ๆ. (2549). ผลสัมฤทธิ์ในการนำวิธีการประชุมกลุ่มครอบครัวและชุมชนมาใช้ในการแก้ไขปัญหาเด็กและเยาวชนที่กระทำความผิด: ศึกษาเฉพาะกรณีกรมพินิจและคุ้มครองเด็กและเยาวชน. ใน เอกสารประกอบการสัมมนาเรื่อง การพัฒนากระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์สำหรับเด็กและเยาวชน. นนทบุรี: ศูนย์การประชุมอิมแพ็ค เมืองทองธานี.
- จุฑารัตน์ เอื้ออำนวย. (2545). ความยากจนกับการเข้าถึงความยุติธรรม. สืบค้น กันยายน 2, 2565, จาก http://tayucaes.blogspot.com/2011/2/blog-post_7045.html.
- _____. (2548). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: การปรับกระบวนการยุติธรรมไทย. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- _____. (2556). คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท. กรุงเทพฯ: อสารศึกษาดินแดนกรมการปกครอง.
- ฉัตรทิพย์ นาถสุภา. (2540). บ้านกับเมือง. กรุงเทพฯ: จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ณรงค์ ใจหาญ, และคนอื่น ๆ. (2553). กระบวนการสร้างความยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในศาลยุติธรรม. (รายงานการวิจัย สถาบันวิจัยและให้คำปรึกษาแห่งมหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์). กรุงเทพฯ: เดือนตุลา.
- ณชกานต์ สิทธิวิยะชัย, และธีระวุฒิ นิลเพชร. (2566). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ในชั้นพนักงานอัยการ. วารสารอาชญาวิทยาและสังคมศาสตร์, 5(1), 47-61.
- ธวัชชัย สุวรรณพาณิชย์. (2546). กระบวนการยุติธรรมทางเลือกกับบทบาทของพนักงานฝ่ายปกครอง คู่มือการไกล่เกลี่ยและประนอมข้อพิพาท. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์อสารศึกษาดินแดนกรมการปกครอง.
- บัณฑิต ไต้ทองดี. (2555). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: ศึกษาการเป็ยงเบน คดีความรุนแรงในครอบครัว. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยธุรกิจบัณฑิต.
- ประภัสสร คำดี. (2560). ปัญหาการนำมาตรการพิเศษแทนการดำเนินคดีอาญามาใช้กับเด็กและเยาวชน: ศึกษาเฉพาะในชั้นพิจารณาและแทนการพิพากษา. การค้นคว้าอิสระปริญญาโทศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช.

- พนักงานสอบสวน คนที่ 1. (2564, มกราคม 19). รองผู้กำกับการ (หัวหน้างานสอบสวน) สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์.
- พนักงานสอบสวน คนที่ 2. (2564, มกราคม 29). สารวัตรสอบสวนชำนาญการ สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์, สัมภาษณ์.
- พนักงานสอบสวน คนที่ 3. (2566, มกราคม 6). พนักงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ สัมภาษณ์.
- พรรณนง พุฒิมิลา, และคนอื่น ๆ. (2547). การปฏิบัติงานของอาสาสมัครใกล้เคียงข้อพิพาทในชุมชน (อ.ก.ช.): ปัญหาอุปสรรคและแนวทางการแก้ไข. กรุงเทพฯ: สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ.
- พิเศษ สอาดเย็น. (2564, กันยายน 29). สัมภาษณ์. **แนวหน้า**, 42(14763), หน้า 8.
- เพลินตา ตันรังสรรค์. (2553). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการกระทำความผิดอาญาของเด็กหรือเยาวชน. **จลนิตี**, 7(3), 54 - 62.
- ภาณุทัต ภูมิปัญญาวานิช. (2551). รูปแบบกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ที่เหมาะสมกับ 3 จังหวัดชายแดนภาคใต้. วิทยานิพนธ์ปริญญาโทมหาบัณฑิต มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์.
- เมธพร กาญจนเตชะ. (2553). วิชาการระบบความยุติธรรมทางอาญา. สืบค้น กันยายน 2, 2565, จาก http://ajanmayka.blogspot.com/2010_05_01_archive.html
- เรวัต วิศรุตเวช. (2553). การนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ในการไกล่เกลี่ยคดีฟ้องร้องทางการแพทย์. ประกาศนียบัตรหลักสูตรผู้บริหารกระบวนการยุติธรรมระดับสูง สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการศาลยุติธรรม.
- เรียวรุ้ง บุญเกิด. (2557). กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์: กรณีศึกษา สำนักงานยุติธรรมจังหวัดมหาสารคาม. วิทยานิพนธ์ศิลปศาสตรมหาบัณฑิต สถาบันบัณฑิตพัฒนบริหารศาสตร์.
- วันชัย วัฒนศัพท์. (2550). การไกล่เกลี่ยระงับข้อพิพาทและความขัดแย้งในชุมชน. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์ชุมนุมสหกรณ์การเกษตรแห่งประเทศไทย.
- สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ. (2563). แผนงานป้องกันปราบปรามอาชญากรรม ปี 2563 สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์. เพชรบูรณ์: ผู้แต่ง.
- สถาบันเพื่อการยุติธรรมแห่งประเทศไทย. (2564). **คู่มือว่าด้วยกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สันทนี ดิษยบุตร. (2564, กันยายน 29). สัมภาษณ์. **แนวหน้า**, 42(14763), หน้า 8.
- สำนักกิจการยุติธรรม. (2550). **แผนแม่บทกระทรวงยุติธรรมแห่งชาติ (พ.ศ. 2550 – 2551)**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สำนักงานศาลยุติธรรม. (2562). **คู่มือการไกล่เกลี่ยข้อพิพาทตามพระราชบัญญัติการไกล่เกลี่ยข้อพิพาท พ.ศ. 2562**. กรุงเทพฯ: ผู้แต่ง.
- สิทธิกร ศักดิ์แสง. (2559, มกราคม - มีนาคม). ความผิดอาญาที่ควรนำมาใช้ในกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการระงับข้อพิพาทชั้นสอบสวน. **สุทธิปริทัศน์**, 30(93), 47-61.

- สุดาวรรณ พฤษชัยเสถียร. (2555). **กระบวนการสมานฉันท์และสันติวิธีกรณีศึกษาศาลยุติธรรม จังหวัดสุราษฎร์ธานี และศาลจังหวัดอำนาจเจริญ**. สถาบันพัฒนาข้าราชการฝ่ายตุลาการ ศาลยุติธรรม.
- อริยพร โพธิใส. (2565). หลักเกณฑ์การไกล่เกลี่ยข้อพิพาทในคดีอาญา. **วารสารจตุลนิติ**, 19(1), 75-82.
- อุทัย ปริญาสุทธีรัตน์. (2556). **ยุติธรรมเชิงสมานฉันท์กับการจัดการความขัดแย้งของชุมชนควนโส**. กรุงเทพฯ: โรงพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- Braithwaite, John. (1998). **Restorative Justice**. Oxford: Oxford University Press.
- Kittayarak, K. (2004). **Restorative Justice in Thailand**. A paper presented at workshop 2: Enhancing Criminal Justice Reform including Restorative Justice, Eleventh United Nation Congress on Crime Prevention and Criminal Justice, Bangkok, Thailand, 22 April 2005.
- Marshall, F. Tony. (1985). **Alternative to Criminal Courts**. England: Gower.
- Nils, Christie. (1977). **Remembering Nils Christie**. Retrieved September 2, 2022, from <https://restorativejustice.org.uk/blog/remembering-nils-christie>
- Sharpe, Susan. (1998). **Restorative Justice: A Vision for Healing and Change**. Edmonton, Alberta Edmonton Victim offender Mediation Society. Sykes, Criminology.
- Zehr, Howard. (2004). **Critical issues in restorative justice**. New York: Criminal Justice.

ภาคผนวก

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ภาคผนวก ก
แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

แบบสัมภาษณ์เพื่อการวิจัย
เรื่อง กระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของ
กลุ่มงานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้สัมภาษณ์

ผู้ให้สัมภาษณ์

สถานที่/ที่อยู่ให้สัมภาษณ์

วัน/เดือน/ปี ที่สัมภาษณ์

ตอนที่ 1: ข้อมูลทั่วไปของผู้ให้สัมภาษณ์

กรุณาเล่าประวัติโดยย่อเกี่ยวกับข้อมูลส่วนตัวของท่าน ดังต่อไปนี้

ประวัติการศึกษา

ประสบการณ์การทำงาน

.....
 ประสบการณ์การทำงานเกี่ยวกับกลุ่มงานสอบสวน สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์

ตอนที่ 2 : การดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์

1. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้านการสมัครใจของคู่กรณี ควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

2. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ ด้านลักษณะผู้ไกล่เกลี่ย ทั้ง 3 ลักษณะ ดังนี้ ก่อนการไกล่เกลี่ย ระหว่างการไกล่เกลี่ย และสรุปผลการไกล่เกลี่ย ควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

3. ท่านคิดว่า องค์ประกอบของการดำเนินการไกล่เกลี่ยตามกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์
ด้านสถานที่ไกล่เกลี่ย ควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

**ตอนที่ 3 : แนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์มาใช้ปฏิบัติในการไกล่เกลี่ยของกลุ่ม
งานสอบสวนสถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์**

ท่านคิดว่าแนวทางในการนำกระบวนการยุติธรรมเชิงสมานฉันท์ไปปรับใช้การไกล่เกลี่ยของ
สถานีตำรวจภูธรศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ควรดำเนินการอย่างไร

.....

.....

.....

ขอขอบพระคุณเป็นอย่างยิ่ง
ผู้วิจัย

มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี

ประวัติผู้ทำการค้นคว้าอิสระ

ชื่อ ชื่อสกุล	นายณัฐพล เสนวงษ์
วัน เดือน ปีเกิด	วันที่ 25 เดือน เมษายน พ.ศ. 2514
สถานที่อยู่ปัจจุบัน	235 หมู่ 13 ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
สถานที่ทำงานปัจจุบัน	สำนักงานทนายความ หมู่ 13 ตำบลสระกรวด อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ประวัติการศึกษา	พ.ศ. 2557 มัธยมศึกษาตอนปลาย ศูนย์การศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย อำเภอภักดีชุมพล จังหวัดชัยภูมิ พ.ศ. 2562 รัฐประศาสนศาสตรบัณฑิต (รป.บ.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี พ.ศ. 2567 รัฐประศาสนศาสตรมหาบัณฑิต (รป.ม.) สาขาวิชารัฐประศาสนศาสตร์ มหาวิทยาลัยราชภัฏเทพสตรี จังหวัดลพบุรี